

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Vuokralleottajan rikosoikeudellinen vastuu rahoitusleasingsopimuksen rikkomisesta

Rikosoikeus, vastuu ja vastuuseen asettaminen (OTMU1095)

Gradu -tutkielma

Laatija:

Joonatan Randelin

11.6.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Gradu-tutkielma

Oppiaine: Oikeustiede – Rikosoikeus, vastuu ja vastuuseen asettaminen

Tekijä: Joonatan Randelin

Otsikko: Vuokralleottajan rikosoikeudellinen vastuu rahoitusleasingsopimuksen rikkomisesta

Ohjaaja: Tatu Hyttinen

Sivumäärä: 69

Päivämäärä: 11.6.2023

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä on, miten vuokralleottajalle voi syntyä rikosoikeudellinen vastuu rahoitusleasingsopimuksen rikkomisen seurauksena? Ensimmäiseksi apututkimuskysymykseksi päätutkimuskysymykseen vastaamiseksi on, mihin rikosnimikkeisiin vuokralleottaja voi syyllistyä rahoitusleasingsopimusta rikkoessaan? Toisena apututkimuskysymyksenä tutkitaan, miten petos- tai kavallusrikoksen uhrin varallisuutta on tarkoituksenmukaista suojata?

Tutkimuksen kohteena on, mitä mahdollisia rikosoikeudellisia seuraamuksia vuokralleottajalle voi seurata rahoitusleasingsopimuksen rikkomisesta. Tyypitapauksessa vuokralleottaja rikkoo rahoitusleasingsopimusta niin, että kohde myydään kuin omana sopimusehtojen vastaisesti kolmannelle. Tutkimuksessa tehdään rajanvetoa sen välillä, milloin kyse on siviilioikeudellisesta riita-asiasta ja milloin rikosoikeudellisen vastuun luovasta sopimusrikkomuksesta.

Tutkielmassa analysoidaan siviilioikeudellisten sääntelyn merkitystä suhteessa rikoslain säännöksiin. Rikoslain (39/1889) tutkimuksen kannalta merkittävimmät säännökset ovat petos (RL 36:1 §) ja kavallus (RL 28:4 §). Tutkielmassa tutkitaan sopimusrikkomusten luonnetta – millaisilla rahoitusleasingsopimuksen rikkomuksilla saatetaan syyllistyä rikoslain säänneltyyn rikokseen?

Tutkielmassa pohditaan kriminalisointiperiaatteiden ja oikeushyväajattelun valossa sopimusrikkomuksen kriminalisoimisen tarkoituksenmukaisuutta. Onko kriminalisoiminen tarpeen rahoitusleasingsopimuksen rikkomisen uhrin riittävän oikeusturvan kannalta? Riittääkö siviilioikeudellinen puoli yksinään takaamaan riittävällä tavalla uhrin oikeussuojan?

Yleensä leasingsopimuksista puhuttaessa viitataan nimenomaan rahoitusleasingsopimukseen. Rahoitusleasing eroaa muista leasingsopimuksista siinä, että vuokraan liittyvä elementti kuuluu osaksi rahoitusleasingsopimuksille tyypillistä kolmikantaista suhdetta. Tutkielmassa tarkasteltava rahoitusleasingmuoto on tarkalleen ottaen epäsuora rahoitusleasing. Kolmikantaisessa suhteessa osallisina ovat lopulta vuokralleottaja, myyjä ja vuokralleantaja. Rahoitusleasingsopimuksen mukaiset vuokrakohteet vaihtelevat riippuen vuokralleottajayrityksen toimialasta. Vuokrakohte ei ole vuokralleottajan omaisuutta eikä se ole missään vaiheessa tarkoitettu siirrettäväksi vuokralleottajan omaisuudeksi.

Oikeudellisesti kiperäksi rajanvedon tekee vuokralleottajan toiminnan tahallisuuden arvioiminen. Kyse on oikeustoimesta ja joskus myös oikeustoimien ketjusta eikä fyysisestä menettelystä (esimerkiksi pahoinpitelyssä nyrkin isku kasvoihin). Kavallus tai petos rikoksina ovat usein harkittuja ja suunnitelmallisia toimintamenettelyjä. Näiden rikosten suorittamiselle on usein tietty tarkoitus ja tavoite olemassa, mutta niiden osoittaminen ja todistaminen on haastavaa.

Avainsanat: leasing, sopimusrikkomukset, rikosoikeudellinen vastuu, varallisuusrikokset, petos, kavallus.

Sisällys

Vuokralleottajan rikosoikeudellinen vastuu rahoitusleasingsopimuksen rikkomisesta	I
LÄHTEET	V
Lyhenteet	XI
1 Johdanto	1
1.1 Aluksi	1
1.2 Kysymyksenasettelu	3
1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto	5
2 Rahoitusleasingsopimus sopimusoikeudellisena instrumenttina	8
2.1 Rahoitusleasing	8
2.2 Tyypilliset rahoitusleasingsopimuksen rikkomistilanteet.....	10
2.3 Vuokralleantajan käytettävissä olevat oikeussuojakeinot	13
3 Rikoslain säännökset ja rikosvastuuseen vaikuttavat näkökulmat	17
3.1 Kavallus	17
3.2 Petos	19
3.3 Luvaton käyttö	23
3.4 Rikoksen yrityksen rangaistavuus	24
3.5 Vuokralleottajan maksukyvyttömyyden vaikutus rikosoikeudelliseen vastuuseen	29
4 Siviilioikeudellisen riita-asian ja rikosasian välinen rajanveto	33
4.1 Syyttäjän rooli rikosprosessissa	33
4.2 Syyttämättäjättämispäätökset	34
4.2.1 Kavallus ja törkeä kavallus	35
4.2.2 Petos ja törkeä petos.....	41
4.3 Rajanvetoa oikeuskäytännössä.....	43
4.3.1 Petos	43
4.3.2 Kavallus	47
4.4 Tunnusmerkistöjen edellyttämän tahallisuuden arvioiminen.....	52

5	Rikosoikeuden tarjoaman oikeussuojan tarpeellisuus sopimusrikkomustilanteissa	60
5.1	Kriminalisointiperiaatteet – oikeushyvien suojelun periaate.....	60
5.2	Varallisuus suojeltavana oikeushyvä	62
5.3	Oikeussuojakeinojen riittävyys	64
6	Yhteenveto	67

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Boucht, Johan - Frände, Dan, Suomen rikosoikeus - Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29/2019.
- Desai, Preyas, Leasing and Selling: Optimal Marketing Strategies for a Durable Good Firm. Management science, 1998, Vol.44 (11-Part-2), p.S19-S34.
- Frände, Dan, Onko viimeinen sana sanottu olosuhdetahallisuudesta? Defensor Legis N:o 2/2010.
- Frände, Dan, Keskeiset rikokset. Edita 2018.
- Hakalehto, Kaarlo, Maksukyvyttömyydestä ja hyötymistarkoituksesta rikosoikeudellisena ongelmana. Oikeustiede - Jurisprudentia XLIV:2011, s. 133–234.
- Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke, Rangaistuksen määrääminen talousrikoksissa. 2015.
- Hemmo, Mika, Hoppu, Kari – Sopimusoikeus. Alma Talent Oy 2006.
- Hessler, Henrik, Allmän sakrätt. Om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer. Stockholm 1973.
- Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? – Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja. Helsinki 2011
- Hyttinen, Tatu, Olosuhdetahallisuuden vakioitu alaraja – oikeusturvaa vai korkeimman oikeuden retoriikkaa? Defensor Legis N:o 6/2016.
- Jareborg, Nils, Handling och uppsåt. Stockholm 1969.
- Kaarenoja, Ahti – Suontausta, Seppo, Maksukyvyttömyys ja osakeyhtiön varojenjako. Defensor Legis N:o 2/2007.
- Kaisto, Janne, Rahoitusleasing, oikeustoimioppi ja korkein oikeus – ratkaisun KKO 2015:26 arviointia. Edilex 2015/37.
- Kiiski, Kimmo Ilmari, Rikosoikeudellako poliittisia oikeuksia vastaan? Lakimies 2/2008, s. 248–268.
- Koponen, Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. Teoksessa: Oikeustiede – Jurisprudentia XXXV (2002). Helsinki 2002, s. 239–342.
- Koponen, Pekka, Talousrikokset rikos- ja rikosprosessioikeuden yhtymäkohdassa, Suomen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja 2004.

Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Ojala, Timo, Kirjoituksia talousrikoksista. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2007.

Koskela, Tarja, Rikoksen kokonaistörkeyden arviointi KKO:n ratkaisukäytännön valossa. Edilex 2021/7.

Kurkela, Matti S., Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet. Edilex Kirjat, 17.5.2010.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Alma Talent Oy 2022.

Melander, Sakari, Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Lakimies 6/2002, s. 938–961.

Mononen, Marko, Onko sopimusoikeudessamme yhtenäistä vastuuperustetta? Lakimies 7–8/2004, s. 1379–1397.

Niemi, Marja-Leena, Luotto-oikeus. Talentum 2014.

Nuutila, Ari-Matti, Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Helsinki 1996.

Oikeusministeriö, Petosrikollisuus ja sen ehkäisy. Rikosentorjuntakatsaus 2017.

Paasonen, Laura - Paasonen, Jyri, Petokset, väärennykset ja identiteettivarkaudet tuomioistuimissa osana talousrikollisuutta. Liikejuridiikka 2/2022, pp. 10–42, ISSN 2342-9542.

Paukku, Eelis, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate kriminaalipolitiikan tavoitteiden näkökulmasta. 30.3.2021, Edilex, Referee-artikkeli. Paukku 2021 (1).

Paukku, Eelis, Rikollista vai ei? Kriminalisointien poistaminen rikoslaista kokonaisuudistuksen jälkeen. 5.11.2021, Edilex, Referee-artikkeli. Paukku 2021 (2)

Piippo, Jenna, Rikossäännösten oikeushyvälottuvuus lainkonkurrenssi-arvioinnissa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Lakimies 3–4/2022, s. 645–668.

Pirjatanniemi, Elina, Haastavatko ihmisoikeudet Suomen kriminaalipolitiikan? Oikeus 2/2011, s. 154–174, 15.6.2011.

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika, Varallisuus-oikeus. Alma Talent Oy 2000.

Schoenfeld, Heather, A research agenda on reform: penal policy and politics across the States. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 664.1/2016, s. 155–174.

Siltala, Raimo”...Ei luonnollisella järjellä vaan keinotekoisella juridisella järjellä ja oikeudellisella arvostelmalla”. Normit ja konstruktiot oikeudellisessa päättelyssä, Oikeustiede - Jurisprudentia LII:2019 s. 249–308, 23.9.2020.

Sponseller, Diane, Lease Financing: Sale and Leaseback options. Public utilities fortnightly. (1994), 1987, Vol.119 (6), p. 40.

Tammi-Salminen, Eva, Esinevakuusoikeuden perusteet. Alma Talent Oy 2015.

Tapani, Jussi, Mitä rikoslaki kieltää maksukyvyttömyyden uhatessa? Defensor Legis N:o 5/2000.

Tapani, Jussi, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate taloudellisten vaihdantasuhteiden puristuksessa. Defensor Legis 6/2002 s. 939–965, 15.12.2002

Tapani, Jussi, Petos liikesuhteessa. Helsinki 2005

Tapani, Jussi, Kriminaalipolitiikka ja rikoslainoppi - politiikan ja oikeuden rajalla. Oikeus 4/2007, s. 401–408, 15.12.2007

Tapani, Jussi, The Quagmire of Impossible Attempts – How to Distinguish between Punishable and Non-punishable Cases of Criminal Attempt? Scandinavian Studies in Law, 2009.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeuden yleinen osa. Alma Talent Oy 2013.

Tepora, Jarno, Leasing-rahoitus ja vastuun toteuttaminen eräissä sivullissuhteissa (Leasing Financing and Realisation of Liability in Certain Third-Party Relationships). Helsinki 1988.

Tepora, Jarno, Rahoitusmuodot ja vakuudet. Kauppakamari 2022.

Tolonen, Kari, Oikeustapauksia. Lakimies 1/1998, s. 835–866.

Tolvanen, Matti, Rangaistuksella uhkaaminen ja rankaiseminen. Edilex 2001.

Tolvanen, Matti, Tosiseikat rikosprosessissa. Teoksessa Rikos, rangaistus ja prosessi Juhlajulkaisu Eero Backman 1945–14/5–2005, toim. Ari-Matti Nuutila ja Elina Pirjatanniemi. Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2005.

Tolvanen, Matti, Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Edilex 2015/11.

Viljanen, Pekka, Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Helsinki 2007.

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessin perusteet - Rikosprosessioikeus I, 2003.

Virtanen, Jussi, Laiminlyöjän petos. Oikeustiede-Jurisprudentia XXXVIII/2005, s. 521–601.

Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas–
Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio,
Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus.
Alma Talent Oy 2021.

Wennberg, Suzanne, Försök till brott. Norstedt. Stockholm 1985.

Wilenmann, Javier, Framing Meaning through Criminalization: A Test for the Theory
of Criminalization. *New Criminal Law Review*, 22(1), 2019, s. 3–33.

VIRALLISLÄHTEET

HE 66/1988 vp.

HE 44/2002 vp.

LaVM 28/2002 vp

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein oikeus

KKO 1993:8

KKO 1995:23

KKO 1995:24

KKO 1995:25

KKO 1996:149

KKO 1997:130

KKO 1997:154

KKO 2002:17

KKO 2003:83

KKO 2008:53

KKO 2009:87

KKO 2014:7

KKO 2014:81

KKO 2015:26

KKO 2015:66

KKO 2015:88

KKO 2016:54

Hovioikeus

Vaasan HO 16.9.1996, Nro 1324, Dnro R 95/1033

Vaasan HO 2.10.1996, Nro 1450, Dnro R 96/477

Vaasan HO 10.1.1997, Nro 28, Dnro R 96/142

Vaasan HO 7.7.2015, Nro 129263, Dnro R 14/725

Turun HO 21.11.2019, Nro 151303, Dnro R 19/284

Kärjäoikeus

Pirkanmaan Käo 13.3.2023, Nro 23/110499, Dnro R 22/1886

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Case of X and Y v. the Netherlands (27.2.1985)

Case of M.C. v. Bulgaria (4.12.2003)

Euroopan unionin tuomioistuin

C-164/16, Mercedes-Benz Financial Services UK (4.10.2017)

MUUT LÄHTEET

Syyttämättäjättämispäätökset

Helsingin syyttäjäviraston päätös 29.6.2018

Länsi-Suomen syyttäjäviraston päätös 15.11.2018

Sisä-Suomen syyttäjäviraston päätös 22.1.2019.

Lapin syyttäjäviraston päätös 6.8.2019

Länsi-Suomen syyttäjäviraston päätös 10.10.2022

Lyhenteet

DNRO	Diaarinumero
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KonkL	Konkurssilaki
Käo	Käräjäoikeus
LaVM	Lakivaliokunta
RL	Rikoslaki
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
THO	Turun hovioikeus
VahL	Vahingonkorvauslaki

1 Johdanto

1.1 Aluksi

Omistusoikeuksia siirretään ja omistusoikeuden alaisia kohteita vuokrataan erilaisten sopimusmuotojen avulla. Sopimusoikeudelliset instrumentit ovat nyky-yhteiskunnassamme monipuolistuneet ja sopimusehdot lisääntyneet. Yksilöille on annettu pitkälle menevä vapaus järjestellä keskinäiset oikeussuhteensa sopimusten avulla. Laadittu sopimus sitoo osapuolten välisessä suhteessa ja tämä sopimusten sitovuuden periaate (*pacta sunt servanda*) on sopimusoikeudellinen kulmakivi, joka ylläpitää luottamusta sopimusten tekemiseen.¹

Nykyisessä luottoyhteiskunnassamme hankinnat ja investoinnit rahoitetaan käytännössä luotoilla. Erilaiset luotonottoinstrumentit ovat lisääntyneet ja luotonottaminen on lisääntynyt määrällisesti. Tämän seurauksena esimerkiksi ylivelkaantumisesta on samalla muodostunut yhteiskunnallinen ongelma.² Luottosopimus jaotellaan sopimustyybiltään rahoitussopimukseksi. Tätä sopimustyyppiä ei säännellä erityislainsäädännöllä, vaan oikeussuojaa tässä sopimussuhteessa luodaan sopimusoikeuden yleisten periaatteiden avulla.

Leasingsopimukset sopimusmuotona ovat vakiintuneet rahoitusmarkkinoilla. Rahoitusmuotona leasingsopimus on liiketoiminnan piirissä kehittynyt ja erityisesti yrityksille suunnattu mahdollisuus käyttöomaisuuden hankkimiseen. Useasti omistusoikeuden hankkimisen sijaan irtaimen omaisuuden käyttöoikeuksia otetaan vuokralle pitkillä vuokrasopimuksilla.³ Vuokraaminen luo ostajan omistusoikeutta muistuttavan oikeusaseman, joka saattaa olla liiketaloudellisesti vuokraohteen hankkivalle yritykselle kannattavampaa kuin kohteen ostaminen.⁴ Leasingsopimukset tarjoavat samalla myyjäyrityksille joustavamman vaihtoehdon kuin kohteiden suoraan myymisen kaupalla. Tästä on hyötyä erityisesti kohteissa, joissa odotettu käyttöikä on suhteellisen pitkä.⁵ Leasingkohdetta pystytään hyödyntämään

¹ Varallisuusosoikeus / Saarnilehto 2000, kohdassa VII Sopimustyypeistä, 1. Sopimustyyppi- jaottelun merkitys. Ks. myös Mononen 2004, s. 1381. Sopimusvapaus on sopimusoikeudellisesti kantava periaate ja oikeusjärjestyksen määrittämään sopimukseen kuuluu osaksi sitovuuselementti (*pacta sunt servanda*).

² Niemi 2014, s. 1–4.

³ Sponseller 1994, s. 41. Erityisesti suuret rakennusprojektit ovat yleistyneet, joille on tarvetta pitkäikäiselle koneistolle. Näitä varten rahoitusleasingsopimukset erityisrahoitusmuotona tarjoavat hyvän vaihtoehdon.

⁴ Tammi-Salminen 2015, s. 486. Leasingsopimukset muistuttavat läheisesti omistuksenpidätysehdoin tehtyä luottokauppaa.

⁵ Desai 1998, s. 19. Riippuen tuotetyyppien käyttöikästä, myyjäyritykset pystyvät hyödyntämään erilaisia rahoitusmuotoja osana yrityksen myyntistrategiaa.

vuokrasopimuksen ajan sopivasti vuokrakohteen teknistaloudellisen käyttöiän ajan, jonka jälkeen siitä on mahdollista luopua vaivattomasti.⁶

Leasingsopimukset voidaan jaotella karkeasti käyttöleasingsopimuksiin ja rahoitusleasingsopimuksiin. Näiden kahden leasingsopimustyyppin lisäksi myös kulutustavaraleasingsopimukset ovat kasvattaneet merkitystään. Leasingsopimus tulee alkuperin englannin kielestä ”to lease” ja kyse on oikeudellisesti vuokrasopimuksesta, vaikka se joltain osin muistuttaa kauppasopimusta.⁷ Tässä tutkielmassa tarkastellaan rahoitusleasingsopimuksia ja niissä on tarkemmin kyse irtaimien esineiden vuokraamisesta.

Joskus sopimusten sitovuuden periaatetta ja ns. good faith -periaatetta osapuolten välisessä suhteessa jommankumman osapuolten toimesta rikotaan. Tällöin sopimusta rikkonut osapuoli syyllistyy sopimusrikkomukseen. Sopimusosapuolella voi sopimuksen perusteella olla velvoite toimia tai olla toimimatta tietyllä tavalla.⁸ Sopimuksen tarkoitusta ja lopputulosta vilpittömästi tavoittelevaa osapuolta suojataan sopimuksen rikkonutta osapuolta kohtaan. Sopimusrikkomuksen uhrilla on käytettävissään siviilioikeudellisia oikeussuojakeinoja. Sopimusrikkomustilanteissa voi olla mahdollista vaatia esimerkiksi vahingonkorvausta sopimuksen rikkoneelta osapuolelta kauppalain nojalla.⁹ Oikeusjärjestelmämme tarjoaa näiden keinojen lisäksi rikosoikeudellista suojaa erityisesti erehdyttämistä, petosta tai vilppiä koskevien sopimusrikkomusten varalta.¹⁰ Joskus sopimusrikkomuksella voidaan syyllistyä rikoslaissa rangaistavaksi säädettyyn rikokseen.

Esimerkiksi jo pelkästään poliisille ilmoitettujen petosrikosten ja niiden yritysten määrä kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2016 mennessä lähes kaksinkertaisesti.¹¹ Kyse on merkittävästä määrästä poliisin tietoon tullutta petosrikollisuutta. Tutkielmassa tarkastelemassa tilanteessa on kyse poliisin talousrikoskoodilla merkitsemistä rikoksista.

⁶ Kaisto 2015, s. 1–2.

⁷ Hemmo – Hoppu, kohdassa 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Irtaimen vuokra, Leasing.

⁸ Kurkela, s. 94.

⁹ Hemmo – Hoppu 2006, kohdassa 8. Suoritushäiriöt ja niiden seuraamukset, Vahingonkorvausvastuu. Vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä joko kontrollivastuun tai tuottamuksen perusteella. Ks. myös Mononen s. 1380, sopimuksen rikkonut vuokralleottaja on sopimusperusteisessa vahingonkorvausvastuussa (sopimusvastuu).

¹⁰ Kurkela 2010, s. 94.

¹¹ Oikeusministeriö 2017, s. 12.

Tämä johtuu siitä, että tätä koodia hyödynnetään ainoastaan, kun tekijä tekee teon oikeushenkilön nimissä.¹²

Rahoitusleasingsopimuksissa vuokrakohteen vuokralle antanut rahoitusyhtiö asettaa itsensä epäedulliseen asemaan, koska sopimuksen kohde on siirretty kokonaan vuokralleottajan hallintaan ja käyttöoikeuden alaiseksi. Vuokrakohte ei kuitenkaan ole vuokralleottajan omaisuutta eikä se ole tarkoitettu siirrettäväksi vuokralleottajan omaisuudeksi.¹³ Tämän vuoksi leasingsopimuksen yleiset sopimusehdot ovat laajoja, koska yksityiskohtaisesti sovittavia asioita on useita. Yleisissä sopimusehdoissa määritellään tarkasti esimerkiksi vuokrakohte, vuokra-aika, vuokramaksujen suuruus ja tilanteet sopimusrikkomusten varalle. Sen sopimusoikeudelliset erityispiirteet ja vuokrakohteiden arvokkuus houkuttelevat myös vilpillisessä mielessä toimivia rikoksentekejiä solmimaan rahoitusleasingsopimuksia. Tämän lisäksi sen erityispiirteet voivat luoda riskin myös tahattomiin sopimusrikkomuksiin.

1.2 Kysymyksenasettelu

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä on, miten vuokralleottajalle voi syntyä rikosoikeudellinen vastuu rahoitusleasingsopimuksen rikkomisen seurauksena? Ensimmäiseksi apututkimuskysymykseksi päätutkimuskysymykseen vastaamiseksi on, mihin rikosnimikkeisiin vuokralleottaja voi syyllistyä rahoitusleasingsopimusta rikkoessaan? Toisena apututkimuskysymyksenä tutkitaan, miten petos- tai kavallusrikoksen uhrin varallisuutta on tarkoituksenmukaista suojata?

Rikosoikeuden lisäksi samanaikaista suojaa uhrille tarjoaa siviilioikeudellinen sääntely.¹⁴ Tutkielmassa analysoidaan tutkimuskysymysten avulla rikosoikeuden roolia oikeusturvan takaajana varallisuuteen kohdistuvissa rikoksissa. Rikoslain (39/1889) tutkimuksen kannalta merkittävimmät säännökset ovat petos (RL 36:1 §) ja kavallus (RL 28:4 §). Tarkastelussa on

¹² Paasonen-Paasonen 2022, s. 36.

¹³ EUT:n 4.10.2017 antaman tuomion C-164/16, Mercedes-Benz Financial Services UK mukaan rahoitusleasingsopimuksia kohdellaan peiteltyinä osamaksukauppana ja tavarain myyntinä, mikäli omistusoikeus siirtyy viimeisen maksuerän jälkeen vuokralleottajalle. Rajanveto on sen välillä, onko kyse irtaimen vuokrasopimuksesta vai osamaksukaupasta, liittyy arvonlisäverotuksellista problematiikkaa. Sopimusehtojen on oltava tästä syystä selkeät – niiden on määritettävä tarkasti mistä tehdystä sopimuksesta on kyse.

¹⁴ Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki (228/29), vahingonkorvauslaki (412/74), kauppalakia (355/87) ja osamaksukauppalaki (91/66) ovat esimerkkejä näistä siviilioikeudellisista suojaa tarjoavista säädöksistä. Tämän lisäksi sopimusoikeuden yleiset periaatteet luovat oikeussuojaa sopimusosapuolten välille.

keskeisemmin virallisen syytteen alaiset rikokset, mistä seuraa, että esimerkiksi lievä kavallus ja lievä petos jäävät tässä tutkielmassa tarkastelun ulkopuolelle.¹⁵ Tästä rajauksesta huolimatta 28:7 §:n luvaton käyttö nousee mainitsemisen arvoiseksi rikoslain pykäläksi, vaikka kyse on asianomistajarikoksesta. Tällöin syyttäjä nostaa syytteen vain asianomistajan niin pyytäessä.

Tutkimuksen kohdetta analysoidaan varallisuusrikosoikeudellisesta näkökulmasta. Tämä johtuu siitä, että siviilioikeudellisen sääntelyn avulla perustetaan ne varallisuus oikeudet, joita varallisuusrikossäännöksillä kuten kavallus tai petossäännöksillä pyritään suojaamaan. On oikeusjärjestyksen yhtenäisyyden kannalta tärkeää, että varallisuus oikeuden ja rikosoikeuden piirissä käytetyt käsitteet eivät ole perusteettomasti ristiriidassa. Tästä syystä ensimmäisessä käsittelyluvussa esitetään tutkimuksen kannalta keskeiset varallisuus oikeudelliset käsitteet.¹⁶

Tutkimuksen kohde on rajautunut rahoitusleasingsopimuksiin niiden sopimusoikeudellisesti erityisen luoteen takia. Oletus rahoitusleasingsopimuksissa on, ettei vuokrasuhteen tavoin omistusoikeus ole tarkoitettu siirrettäväksi missään vaiheessa toiselle. Tyypitapauksessa rahoitusleasingsopimuksia rikotaan niin, että kohde myydään sopimusehtojen vastaisesti kolmannelle tai vuokraeriä jätetään maksamatta merkittävin osin. Sopimusrikkomusten osalta analysoidaan näiden sopimusrikkomusten luonnetta – millaisilla rahoitusleasingsopimuksen rikkomisilla saatetaan syyllistyä rikoslaissa säänneltyyn rikokseen?

Rahoituskäytännössä usein esiintyvä termi sale and lease back -muotoinen menettely ei kuulu tutkielmassa tarkasteltaviin asioihin. Sale and lease back -menettelyssä kohteena voi olla sekä irtainta että kiinteistöomaisuutta. Tässä tutkielmassa tarkastellaan rajatusti ainoastaan irtaimen rahoitusleasingiä, joissa irtainta omaisuutta olevat vuokrakohteet voivat vaihdella yritystoiminnassa hyödynnettävistä laitteista erilaisiin koneisiin.¹⁷

Rahoitusleasingsopimuksissa on tyypillistä kolmikantainen suhde. Henkilöstä tai yrityksestä, joka ottaa vuokralle rahoitusleasingsopimuksen kohteen, kutsutaan nimellä vuokralleottaja. Myyjäyritys myy kohteen vuokralleottajalle. Myyjäyrityksen toimialaan voi kuulua esimerkiksi kaivinkoneiden myyminen. Kohteen on ostanut myyjältä puolestaan vuokralleantaja, joka on

¹⁵ Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä saa nostaa syytteen asiassa asianomaisen tahdosta riippumatta. Ks. myös Keskeiset rikokset / Frände 2018, s. 537, lievän kavalluksen osalta syyttäjä ei saa nostaa syytettä, jos asianomistaja ei ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi tai erittäin tärkeä yleinen etu ei vaadi syytteen nostamista asiassa.

¹⁶ Tolonen 1998, s. 838.

¹⁷ Tammi-Salminen 2015, s. 485.

yleensä rahoituslaitos. Tutkielmassa termi rahoitusyhtiö toimii synonyymina rahoituslaitokselle.¹⁸ Tutkimuksen kohteena on sopimusosapuolten osalta vuokralleottajan rahoitusleasingsopimuksen rikkominen ja rikosoikeudellinen vastuu.

1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto

Tutkielma tutkimusmetodi on rikoslainopillinen. Rikospillisen lähestymistavan mukaisesti lähdeaineistona tutkielmassa analysoidaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoja sekä relevanttia varallisuus oikeudellista ja rikosoikeudellista kirjallisuutta. Oikeuskäytännön osalta tutkielmassa hyödynnetään tarpeellisin osin kaikkien oikeusasteiden antamia ratkaisuja painopisteen ollessa enemmän muutoksenhakutuomioistuinten antamien ratkaisujen puolella. Tutkielmassa hyödynnetään sekä käytännöllistä että teoreettista rikoslainoppia. Käytännöllinen rikoslainoppia hyödynnetään, kun tutkielmassa tutkitaan ja jäsennetään oikeudenalojen käsitteitä kuten maksukyvyttömyyttä ja tahallisuutta. Tämän lisäksi voimassa olevaa oikeutta systematisoidaan tarkastelemalla tutkielman kannalta keskeisiä rikoslain säännöksiä – erityisesti petos – kavallusrikossäännöksiä (RL 36:1 § ja RL 28:4 §). Teoreettista rikoslainoppia hyödynnetään, kun systematisoidaan näitä rikosoikeudellisia käsitteitä ja normeja osana oikeusjärjestelmää kokonaisuudessaan.¹⁹

Lainoppi muodostaa oikeuden tutkimisen keskeisen ydinalueen, jossa päämääränä on tutkia voimassa olevan oikeuden sisältöä. Tämä käytännössä tarkoittaa, että tutkimuksen kohteena on oikeusnormit ja niiden merkityssisältö. Lainopissa eli oikeusdogmatiikassa pyrimme sekä systematisoimaan näitä oikeusnormeja että tulkitsemaan niitä parhaamme mukaan.

Lainsäätäjän luomista oikeusnormeista on havaittavissa oikeustosisieikkoja, joihin lainsäätäjä tai tuomioistuimet ovat liittäneet määrättyjä oikeusvaikutuksia. Nämä oikeustosisieikat ovat tietyille henkilölle tai henkilöille kohdennettuja oikeuksia ja velvollisuuksia.²⁰ Tutkielmassa tutkitaan niitä oikeustosisieikkoja kavallus – ja petosrikoksen kohdalla, jotka luovat vuokralleottajalle rikosoikeudellisen vastuun.

¹⁸ Rahoituslaitoksia voivat olla kaikki sellaiset rahoituslaitokset, jotka liiketoiminnassaan tarjoavat rahoitusleasingsopimuksia asiakkailleen.

¹⁹ Hirvonen 2011, s. 25.

²⁰ Siltala 2020, s. 269.

Tutkimusongelman konkretisoimiseksi ja kuvaamiseksi tutkielmassa analysoidaan syyttäjän työssä syntyviä syyttämättäjättämispäätöksiä petos – ja kavallusrikosten osalta. Syyttämättäjättämispäätöksiä hyödynnetään, koska ongelmaa konkretisoivaa tuomioistuinten oikeuskäytäntöä on vähäisesti. Tämän tutkielmassa hyödynnetyn aineiston tarkoituksena on myös tukea tutkielman rikoslainopillista tutkimusmetodia. 20 syyttämättäjättämispäätösten otannasta analysoidaan niitä näkökulmia, jotka auttavat vastaamaan tutkielman tutkimuskysymyksiin. Analysoitavana on, mitkä syyt ovat johtaneet siihen, ettei syytettä ole nostettu.

Rikosprosessiin kuuluvat eri vaiheet ja näissä kaikissa vaiheissa tutkinnan kohteena on potentiaalinen rikollinen teko. Näitä vaiheita ovat poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjän suorittama syyteharkinta ja rikosoikeudenkäynti tuomioistuimessa. Kaikissa näissä vaiheissa pyritään eri tahojen toimesta selvittämään, mitä asiassa on tapahtunut, onko rikoksesta epäilty syyllistynyt rikoslaissa säädettyyn rikokseen ja rikoksen perusteella esitetyt vaatimukset.²¹ Syyttäjän syyteharkinnan jälkeen rikosasia joko etenee käräjäoikeusvaiheeseen tai syyte jätetään syyttäjän puolesta nostamatta. Poliisille tehdystä rikosilmoituksesta tuomioistuimen syyksi lukevaan tuomioon on saattanut kulua monivaiheisen prosessin jälkeen pitkä aika.

Toiseen apututkimuskysymykseen vastaamiseksi tarkastellaan kriminalisointiperiaatteiden ja oikeushyväajattelun valossa onko kriminalisoiminen tarkoituksenmukaista rahoitusleasingsopimuksen rikkomisen uhrin riittävän oikeusturvan kannalta. Tässä tutkielman vaiheessa pohditaan, onko sopimusrikkomus kriminalisoitavissa oikeushyväajattelun turvin ja toisaalta riittääkö siviilioikeudellinen puoli takaamaan riittävällä tavalla vuokralleantajan oikeussuojan. Tutkielma pitää sisällään tällöin *de lege ferenda* -tyylistä tavoite keino analyysiä, kun tutkielmassa arvioidaan tehtyjen lainsäädäntöratkaisujen vaikutusta sen hetkiseen oikeustilaan.

Seuraavaksi tutkielma etenee rakenteeltaan niin, että ensimmäisessä käsittelyluvussa analysoidaan tutkimuksen kohteena olevia rahoitusleasingsopimuksia. Luvussa analysoidaan, mistä leasingsopimuksessa on oikeudellisesti kyse ja millainen rahoitusleasingsopimus on sopimustyyppinä. Lähestymistapa tässä luvussa on varallisuus – ja sopimusoikeudellinen. Toisessa käsittelyluvussa analysoidaan rahoitusleasingsopimusrikkomuksia

²¹ Virolainen – Pölönen 2003, s. 1.

rikosoikeudellisesta näkökulmasta erityisesti kavallus- ja petosrikosten tunnusmerkistöjen kannalta. Kolmannessa käsittelyluvussa tutkitaan teoreettisella tasolla ja yleisemmin sopimusrikkomuksen kriminalisoinnin tarpeellisuutta ja siviilioikeudellisen sääntelyn riittävyttä sopimusrikkomuksen uhrin näkökulmasta. Tässä käsittelyluvussa pyritään vastaamaan toiseen apututkimuskysymykseen ja kahdessa ensimmäisessä käsittelyssä päätutkimuskysymykseen ja ensimmäiseen apututkimuskysymykseen. Tutkielman lopussa omassa luvussaan vedetään yhteen tutkielman tutkimustulokset.

2 Rahoitusleasingsopimus sopimusoikeudellisena instrumenttina

2.1 Rahoitusleasing

Rahoitusleasingsopimukset ovat leasingsopimuksista yleisimpiä. Yleensä leasingsopimuksista puhuttaessa viitataan nimenomaan rahoitusleasingsopimukseen. Muita mainitsemisen arvoisia leasingsopimuksia ovat perinteinen irtaimen vuokra sekä käyttö- eli huoltoleasingsopimus.²² Käyttöleasingsopimukset eroavat rahoitusleasingsopimuksista siinä, että ne ovat tyypillisesti vuokra-ajaltaan lyhyempiä ja ne muistuttavat luonteeltaan enemmän tavanomaisia vuokrasopimuksia.²³ Tutkielman alussa todettiin, että rahoitusleasingsopimus muodostaa erityisrahoitusmuodon, johon liittyy sekä normaalin kauppasopimuksen piirteitä että vuokrasopimuksen ominaisuuksia. Käytännössä nämä sopimustyytit sekoittuvat rahoitusleasingsopimuksessa ja ne ovat erotettavissa erillisinä oikeustoimina.

Rahoitusleasing eroaa muista leasingsopimuksista siinä, että vuokraan liittyvä elementti kuuluu osaksi rahoitusleasingsopimuksille tyypillistä ja edellä jo kuvattua kolmikantaista suhdetta. Rahoitusleasingsopimukset ovat liiketoiminnan²⁴ piirissä syntynyt ja rahoituslaitosten sopimuskäytännössä ulkomaisten esikuvien mukaan kehitetty sopimusoikeudellinen instrumentti.²⁵ Syynä yrityksen solmimalle leasingsopimukselle on usein se, että yrityksellä ei ole riittävää pääomaa hankkia yrityksen toiminnassa käytettävää konetta ja laitetta. Yrityksellä ei välttämättä myöskään ole antaa vakuutta rahoitusleasingsopimuksen kohteelle.²⁶ Rahoitusleasing voi olla näin ollen yritykselle edullinen keino hankkia yrityksen toiminnassa tarvittu kohde.²⁷ Vuokraohteet vaihtelevat riippuen yrityksen toimialasta – kyse voi olla raskaan teollisuuden kaivinkoneesta tai pizzerian pizzauunista.

²² Tepora 2022 s. 125.

²³ Tammi-Salminen 2015, s. 484.

²⁴ Tepora 2022 s. 127, Rahoitusleasingsopimus on lähtöisin alun perin Yhdysvalloista. Suomessa kaksi rahoitusyhtiötä otti sopimustyyppin käyttöön vuonna 1965, joten rahoitusleasingsopimus sopimustyyppinä on ollut käytössä täällä jo 50 vuoden ajan.

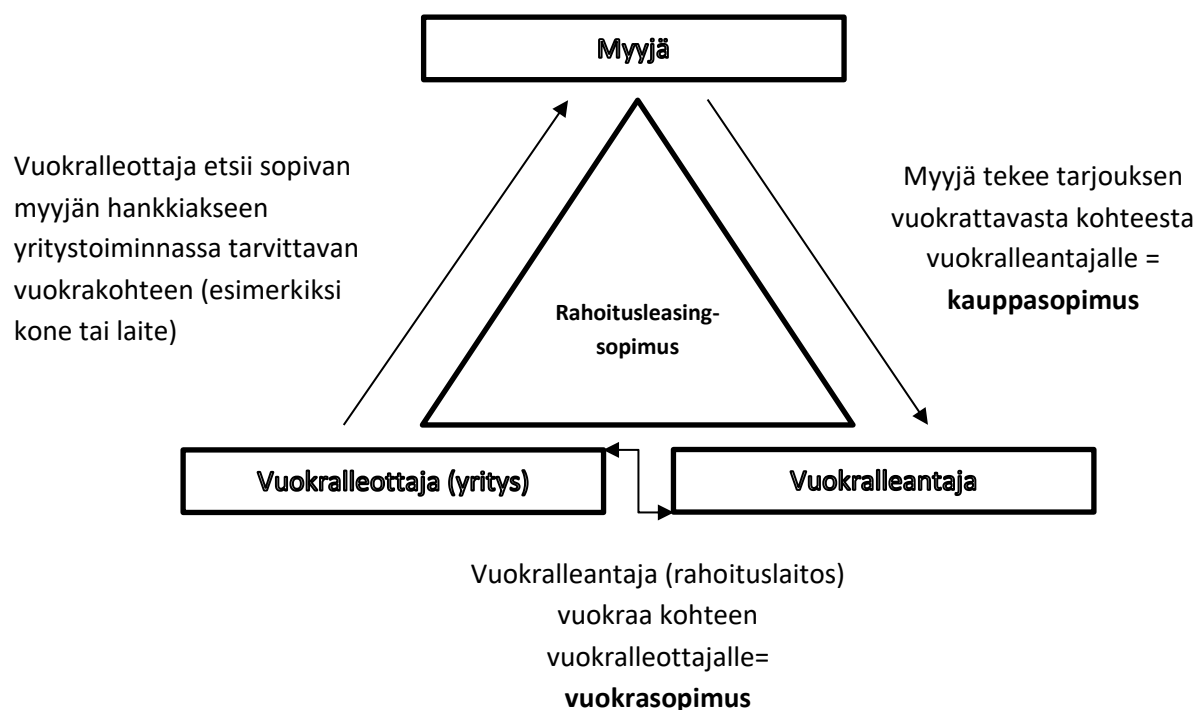
²⁵ Tammi-Salminen 2015, s. 484.

²⁶ Tepora 2022, s. 126.

²⁷ Tammi-Salminen 2015, s. 486–487. Yritykselle toisen vaihtoehdon usein muodostaa rahoitusyhtiöltä hankittava suora rahalaina, kun se pohtii yrityksen tuotannollisessa toiminnassa tarvittavan omaisuuden hankintaa.

Tutkielmassa tarkasteltava rahoitusleasingmuoto on tarkalleen ottaen epäsuora rahoitusleasing. Tässä rahoitusleasingmuodossa kolmikantaisessa suhteessa osallisina ovat lopulta vuokralleottaja, myyjä ja vuokralleantaja, joka on rahoituslaitos. Näiden kolmen osallisen välinen suhde käytännössä toimii niin, että konetta, laitetta tai ajoneuvoa (jäljempänä vuokrakohte) tarvitsema yritys vapaavalintaisesti etsii sopivan myyjän, joka on valmis myymään kohteen. Myyjä etsii tämän jälkeen rahoituslaitoksen ja tekee tälle tarjouksen kohta myytävästä kohteesta. Rahoituslaitoksen hyväksyessä myyjän tekemän tarjouksen, myyjän ja rahoittajan välille syntyy kauppasopimus. Rahoituslaitos tässä vaiheessa omistaa lopulta vuokralleottajan käyttöön päätyvän kohteen. Rahoituslaitos, joka kutsutaan nimellä vuokralleantaja tämän jälkeen vuokraa kohteen vuokralleottajalle, jolloin näiden kahden osallisen välille syntyy vuokrasopimus.²⁸ Lopulta muodollisessa sopimussuhteessa ovat myyjä ja vuokralleantaja (kauppasopimus) ja vuokralleantaja ja vuokralleottaja (vuokrasopimus).²⁹

Kuva 1

²⁸ Tepora 2022, s. 140–141.

²⁹ Tammi-Salminen 2015, s. 485.

Yllä on kuvattu tyypillinen rahoitusleasingsopimus. Tämä sopimustyyppi sisältää selkeästi erotettavissa olevan kauppasopimuksen myyjän ja rahoituslaitoksen välillä sekä vuokrasopimuksen vuokralleantajan (rahoituslaitoksen) ja vuokralleottajan välillä. Tämän erikoisuuden lisäksi rahoitusleasingsopimuksesta ainutlaatuisen tekee se, että rahoituslaitos hyödyntää omistusoikeutta vuokrakohteeseen ja luo tämän avulla sivullisia sitovan vakuusjärjestelyn.³⁰

Rahoitusleasingsopimuksen sopimuksen mukainen toteuttaminen tämän jälkeen tapahtuu niin, että vuokrakohte on myyjän toimesta luovutettu vuokralleottajalle käytettäväksi tietyksi vähimmäisajaksi tiettyä määräajoin erääntyvää vuokravastiketta vastaan.³¹ Vuokravastike on mitoitettu lopulta niin, että se kattaa vuokralleantajalle kohteen hankintahinnan, rahoitukseen lukeutuvat kustannukset sekä vuokranantajalle kuuluvan voiton.³² Kohde vuokrataan ja sitä hyödynnetään suunnilleen sen teknistaloudellisen käyttöajan ajan, joten vuokrasopimus solmitaan pitkälle vuokra-ajalle.³³

2.2 Tyypilliset rahoitusleasingsopimuksen rikkomistilanteet

Kaiken mennessä rahoitusleasingsopimuksen tarkoituksen mukaisesti, vuokralleottaja tekee tasaiseen tahtiin vuokrasopimuksen mukaiset suoritukset, kunnes kohde on aika palauttaa sen oikealle omistajalle rahoituslaitokselle. Huomionarvoista on, että myyjän ja vuokralleottajan välille ei missään vaiheessa ole syntynyt minkäänlaista sopimussuhdetta, vaan myyjä ainoastaan huolehtii tavarantoimittamisesta.

Sopimusrikkomuksen määrittää käytännössä vuokralleantajan ja vuokralleottajan välille syntynyt vuokrasopimus. Vuokralleottajan vastuu on toisin sanoen sopimusperusteista.

³⁰ Tepora 2022, s. 143–144, vakuusjärjestely luo sopimusoikeudellista turvaa rahoituslaitokselle. Ks. Tammi-Salminen, s. 485. Vuokrakohteen omistusoikeus siirretään myyjältä vuokralleantajalle ennen kaikkea vakuustarkoituksessa. Tämän jälkeen tehdyn vuokrasopimuksen nojalla tulee perustetuksi täysin kehittynyt omistusoikeus vuokrakohteeseen.

³¹ Hemmo – Hoppu 2006, kohdassa 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Irtaimen vuokra, Leasing.

³² Hemmo – Hoppu 2006, kohdassa 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Irtaimen vuokra, Leasing, Rahoitusleasing.

³³ Varallisuus oikeus / Saarnilehto 2000, kohdassa 6. Rahoitussopimukset, Leasing, Rahoitusleasing ja käyttöleasing. Tyypillinen kesto rahoitusleasingsopimukselle vaihtelee riippuen kohteesta. Tyypillisiä vuokra-aikoja voivat esimerkiksi olla 36 kuukauden tai 60 kuukauden mittaiset ajanjaksot.

Osapuolet ovat vuokrasopimuksessa määritelleet, millaista toimintaa pidetään sopimusrikkomuksena, millaista vastuuperustetta³⁴ korvausvastuu edellyttää ja millaisiin vahinkoihin korvausvastuu ulottuu.³⁵ Rahoitusleasingsopimukseen erikoistuneet rahoituslaitokset ovat määritelleet vuokrasopimukset yleensä hyvin tarkasti omien oikeuksiensa turvaamiseksi. Ehdot ovat usein vuokralleottajan kannalta tästä syystä ankaria.

Vuokralleottajayritykselle vuokrakohteen hankkiminen voi olla tärkeä investointipäätös yritystoiminnan kannalta. Rahoitusleasingsopimukseen on päädytty punnittua ensin muut vaihtoehtoiset sopimus – ja rahoitusmuodot. Yritystoiminnassa punnintaa tapahtuu niin juridisesta, verotuksellisesta kuin yrityksen taloudellisen tilanteen näkökulmasta.³⁶

Osapuolten välinen vuokrasopimus sitoo pitkäksi aikaa ja tällä aikavälillä yrityksen maksukykyyn vaikuttavat seikat voivat vaihdella. Kiinteät tasa-ajoin maksettavat vuokrasummat voivat tuoda vakautta vuokralleottajayrityksen toiminnalle. Ennalta-arvaamattomat ja odottamat yritystoimintaan vaikuttavat seikat saattavat kuitenkin johtaa siihen, ettei rahoitusleasingsopimuksen mukaisiin suorituksiin pystytäkään.

Selvennykseksi tässä kohtaa tutkielmaa tarkastellaan nimenomaan tilanteita, joissa vuokralleottaja syyllistyy rahoitusleasingsopimuksen rikkomiseen. Toki myös vuokrasuhteen toisena osapuolena toimiva vuokralleantaja voi syyllistyä sopimusrikkomukseen laatuvirheen tai viivästyksen perusteella. Nämä tilanteet ovat osoittautuneet vuokralleottajan oikeuksien toteutumisen kannalta ongelmalliseksi.³⁷ Tutkielman tutkimuskohde on kuitenkin rajautunut vuokralleottajan sopimusrikkomistilanteisiin ja mahdolliseen rikosoikeudelliseen vastuuseen, jota tarkastellaan myöhemmin.

Tyypillisesti rahoitusleasingsopimukseen syyllistytään siinä vaiheessa, kun vuokraeriä jätetään maksamatta sovitun aikataulun mukaisesti. Tällöin vuokralleottaja on rikkonut sopimusta, koska sopimuksen mukainen suoritus on viivästynyt. On vuokralleantajasta ja

³⁴ Mononen 2004 s. 1379, vastuuperusteella tarkoitetaan sellaista oikeudellista periaatetta, jonka perusteella vahingonkärsijällä (vuokralleantajalla) on oikeus saada korvaus vahingoista sopimuksen rikkoneelta vuokralleottajalta. Vastuuperusteena on ensinnäkin, että vahingonkärsijälle on ylipäättään aiheutunut vahinkoa. Toiseksi vahingon ja sopimusta rikkovan toiminnan välillä täytyy vallita syy-yhteys.

³⁵ Mononen 2004 s. 1381.

³⁶ Tepora 2022 s. 126.

³⁷ KKO 1997:130 ja KKO 2008:53 ratkaisuisissa on pyritty selkiinnyttämään kysymystä siitä, onko vuokralleottajalla oikeus suoraan purkaa vuokrasopimus olennaisen laatuvirheen perusteella.

sopimusehdoista riippuvaista, miten tällaiseen sopimusrikkomukseen reagoidaan.³⁸

Vuokralleantajalla on yleensä jo tässä vaiheessa mahdollisuus purkaa vuokrasopimus ja vaatia jo erääntyneet vuokrat maksettavaksi sekä korvaamaan sopimuksen ennaikaisesta päättymisestä aiheutuvan vahingon.³⁹

Yhtä kaivinkonetta tai pizzauunia koskevan sopimuksen lisäksi rahoitusleasingsopimuksia on voitu tehdä myös lisäkohteista. On hyvin mahdollista, että johonkin näistä kohteista liittyy laaturvirhe tai sopimusta on reklamoitava muulla perusteella. Yhden rahoitusleasingsopimuksen riittäisyys ei oikeuta vuokralleottajaa laiminlyömään muiden rahoitusleasingsopimusten sopimuksen mukaista hoitamista. Vuokralleantaja on tällaisissa tilanteissa kaiken lisäksi vapautettu vastuusta vuokrakohteessa ilmenevistä puutteista tai virheistä. Vuokralleottaja voi tehdä näihin liittyviä vaatimukset omissa nimissään ja omaan lukuunsa myyjää kohtaan. Virhe ja puute ei siis oikeuta vuokralleottajaa pidättäytymään vuokraerien maksamisesta tai esittämään minkäänlaisia näihin liittyviä vaatimuksia vuokralleantajaa kohtaan.⁴⁰

Rahoitusleasingsopimuksille kuuluu myös peruseriaatteen mukaisesti se, että vuokrakohteen ylläpito, huolto, korjaukset sekä kuluneiden, tuhoutuneiden tai hävinneiden osien vaihtamisesta uusiin, on kokonaan vuokralleottajan vastuulla.⁴¹ Mikäli on havaittavissa, että vuokralleottaja laiminlyö tätä vastuuta, vuokralleottaja syyllistyy sopimusrikkomukseen. Vertailukohtaa vastaavanlaiseen sopimiseen voidaan hakea esimerkiksi maanvuokrasopimuksista, jossa vuokraajalla on velvollisuus pitää huolta maalla sijaitsevien puiden kunnosta.

Rahoitusleasingsopimuksen ehdoissa on usein maininta, että kohdetta ei saa luovuttaa kolmannelle osapuolelle. Samoin sopimusehdot pitävät sisällään tyypillisesti ehdon, että kohdetta ei saa viedä ulkomaille. Mikäli vuokrakohteesta vuokralleottajan toimesta myydään tai

³⁸ Tammi-Salminen 2015, s. 489. Yleisiin ehtoihin on tyypillisesti otettu määräyksiä sopimuksen purkamisesta maksulaiminlyöntien seurauksena. Verrattuna esimerkiksi osamaksukauppaan, jota koskee osamaksukauppalaki, rahoitusleasingsopimus ehtoineen on vuokralleottajan kannalta ankara. Osamaksukauppalaki esimerkiksi rajoittaa myyjän oikeutta ottaa kaupan kohde takaisin ostajan maksuvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi.

³⁹ Hemmo – Hoppu 2006, kohdassa 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Irtaimen vuokra, Leasing, Rahoitusleasing.

⁴⁰ Tämä on vahvistettu korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2015:26, jossa vuokralleottajalla ei ollut oikeutta purkaa vuokrasopimusta vuokrakohteen virheen perusteella. Vaatimukset olisi tullut esittää myyjätahoa kohtaan. Ks. myös Tepora 1988, s. 264–268.

⁴¹ Tepora 2022, s. 150.

vuokrataan kolmannelle, syyllistytään sopimusrikkomukseen. Samoin, jos työmaa sijaitsee Virossa ja vuokrakohteena oleva kaivinkone on siirrettävä sinne töihin, syyllistytään sopimusrikkomukseen. Tällaisista toimista vuokralleottajan täytyy aina vähintään selkeästi informoida vuokralleantajaa, jotta sopimusrikkomus vältettäisiin.

Yritykset fuusioituvat keskenään ja kokonaisia liiketoimintakokonaisuuksia myydään erilaisin sopimusjärjestelyin. Liiketoimintakokonaisuus voi sisältää osakseen rahoitusleasingkohteen, joka tulee tällöin luovutetuksi kolmannelle. Rahoitusleasingsopimuksen mukaisiin vuokrakohteisiin voi liittyä ongelma sivullissitovuuteen liittyen, koska se ei ole selkeästi havaittavissa mistään konkreettisesta seikasta. Näin on varsinkin, jos kyse on rekisteröimättömästä kohteesta. Rahoitusleasingkohteen oikeudettomassa luovutuksessa kolmannelle sivullissitovuus määräytyy yleisten kollisionormien mukaan, joita ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella tässä tutkielmassa tarkemmin.⁴²

Edellä kuvatuista sopimusrikkomuksista erityisesti kohteen myyminen kolmannelle osapuolelle muodostaa tyypitapauksen rahoitusleasingsopimuksen rikkomuksesta. Tällainen sopimusrikkomus helpoiten viittaa myös vuokralleottajan hyötymistarkoitukseen ja rikolliseen toimintaan. Rahoitusleasingsopimukset sisältävät vakioehtoiseen sopimusviidakon, johon on syytä tutustua huolella. KKO 2015:26 ratkaisussa eri mieltä olleen *Aarnion* mukaan siitä huolimatta, vaikka leasingsopimusten väliset sanamuodot eroavat toisistaan, kyse on liiketoiminnassa vakiintuneesta sopimusoikeudellisesta instrumentista, jonka täytyy olla tunnettu taholle, joka hankkii rahoituksella liiketoiminnassa käytettävää käyttöomaisuutta.

2.3 Vuokralleantajan käytettävissä olevat oikeussuojakeinot

Niin kuin aiemmin todettiin, rahoitusleasingsopimusten osalta ei ole erityislakia sääntelemässä niistä oikeudellisista seuraamuksista, joita aiheutuu vuokralleottajan rikkoessa sopimusta.⁴³ Tämän vuoksi tarkastelun keskiössä on osapuolten välinen sopimus ja täydentävin osin sopimusoikeuden yleiset periaatteet ja vakiintuneet käytännöt.

⁴² Tammi-Salminen 2015, s. 488. Sopimusoikeudellisesti on merkittävää, miten rahoitusleasingsopimusta tulisi tulkita - tavanomaisen irtaimen vuokraa koskevien normien perusteella vai omistuksenpidätysehtoisena osamaksukauppana. Tällä on vaikutusta osapuolten oikeuksien sitovuuteen ja suojaan sivullisiin nähden.

⁴³ Varallisuus oikeus / Saarnilehto 2000, kohdassa 6. Rahoitussopimus, Leasing, Leasingiin sovellettavista säännöksistä.

Sopimusehdoista ilmenevät asiat kuitenkin muistuttavat osamaksukauppalaian säännöksiä.⁴⁴

Rahoitusleasing on rakentunut irtaimen vuokra ja osamaksukauppa esikuvinaan.⁴⁵

Esimerkiksi tasa-ajoin maksettavat vuokraerät rahoitusleasingsopimuksessa muistuttaa osamaksun mukaisia osamaksueriä. Tämän vuoksi tutkielmassa sivutaan jonkin verran osamaksusopimuksia pääpainon ollessa kuitenkin rahoitusleasingsopimusten tarkastelussa.

Rahoitusleasingsopimuksessa on sellaisia ominaispiirteitä, jotka erottavat sen keskeisellä tapaa osamaksusopimuksista myös oikeussuojakeinojen kannalta. Näillä eroilla on vaikutusta myös esimerkiksi vahingonkorvaukseksi tulevan määrän laskemiseen.

Rahoitusleasingsopimusten rikkomisten osalta puhutaan enimmäismääräisestä ja lopullisesta vahingonkorvausmäärästä. Nämä vahingonkorvaukset tulevat sopimuksen purkutilanteissa korvattavaksi vuokralleantajalle riippuen siitä, onko kohde realisoitu. Jos vuokralleantaja purkaa sopimuksen vuokrakohteen huonon hoidon tai maksuviivästysten vuoksi, vuokralleantaja voi vaatia tässä kohtaa kohteen palauttamista oikealle omistajalle. Tässä vaiheessa puhutaan enimmäismääräisestä vahingonkorvausmäärästä, kun kohde on edelleen vuokralleottajan hallussa. Vuokralleantajan oikeuksien toteutumisen kannalta on olennaista, että kohde palautetaan sopimuksen purkamisen jälkeen.

Kohteen palauduttua vuokralleantaja voi käytännössä tehdä kohteelle mitä se haluaa. Kohde usein tässä vaiheessa myydään eteenpäin. Kohteen myymisen jälkeen puhutaan lopullisesta vahingonkorvausmäärästä, kun kohteen myynnistä saatu hinta otetaan vahingonkorvauksen määrässä huomioon. Rahoitusleasingsopimuksille tyypillistä on se, että vuokrakohde menettää elinkaarensa aikana ja sitä käytettäessä arvoa. Kohde saattaa olla niin huonossa kunnossa, että sillä on enää romutettuna arvoa. Tässä tilanteessa on kyse jäännösarvoriskistä, joka on vuokralleantajan vastuulla.⁴⁶

Sopimuksen purkaminen on molempien sopimustyyppien rikkomistilanteissa käytännössä ensimmäinen vaihtoehto, jonka jälkeen seuraa vahingonkorvausvaatimusten esittäminen. Toki

⁴⁴ Varallisuus oikeus / Saarnilehto 2000, kohdassa 6. Rahoitussopimus, Omistuksenpidätys, Omistuksenpidätyksen oikeusvaikutuksia koskevat pääsäännöt. Ks. myös kohta 6. Rahoitussopimus, Leasing, Leasingiin sovellettavista säännöksistä. Osamaksukauppalaian säännökset tai kuluttajansuojalaian kuluttajaluottoja koskevat säännökset eivät kuitenkaan pääsäännön mukaan sovellu leasingsopimukseen, koska leasingsopimuksen tarkoitus ei ole siirtää omistusoikeutta vuokralleottajalle.

⁴⁵ Tammi-Salminen 2015, s. 484–485 ja s. 488. Nyt on nähtävissä, että rahoitusleasingsopimus lähentynyt enemmän omistuksenpidätysehtoista osamaksukauppaa kuin tavanomaista vuokrasopimusta.

⁴⁶ Tepora 2022, s. 160.

vuokralleantajalla on oikeus vaatia viivästyskorkolain mukaista viivästyskorkoa erääntyneelle vuokraerälle, mutta muut sopimusoikeudelliset oikeussuojakeinot eivät vuokralleottajan rikkomistilanteissa sovellu.⁴⁷ Purkamisen jälkeen on ensisijaisen tärkeää, että vuokralleottaja palauttaa kohteen takaisin oikealle omistajalle. Osamaksuissa on sovittu normaalisti omistuksenpidätysehdosta, jonka mukaan omistusoikeus siirtyy, kun kohteen hinta on kokonaisuudessaan maksettu. Rahoitusleasingsopimuksissa omistusoikeus ei ole missään vaiheessa edes tarkoitettu siirrettäväksi vuokralleottajalle.

Kun sopimusrikkomus on havaittu ja vuokralleantaja päättää purkaa sopimuksen, se lähettää vuokralleottajalle sopimuksen irtisanomiskirjeen, jonka yhteydessä vuokrakohde pyydetään palauttamaan vuokralleantajalle. Solmitussa rahoitusleasingsopimuksessa on aina yksilöity vuokralleottajalle osoitettu vuokrakohteen tarkka palautuspaikka. Ideaalissa tilanteessa tässä vaiheessa kohde palautuu, jonka jälkeen suoritetaan edellä kuvattu kohteen myyminen ja sopimuksen rikkomisesta aiheutuneen vahingonkorvauksen maksaminen. Kohdetta ei välttämättä tässä yhteydessä kuitenkaan palauteta syystä tai toisesta. Saattaa olla, että kohde on edelleen esimerkiksi työmaalla tai pizzeriassa jokapäiväisessä käytössä, jonka takia kohdetta ei haluta luovuttaa. Rahoitusleasingsopimuksen tarkoitus on myös saatettu ymmärtää väärin tai sen sopimusehtoihin ei olla kunnolla perehdytty.

Vuokralleantaja voi näissä tapauksissa hyödyntää poishakijaa. Poishakijoina toimivat yritykset, joita rahoituslaitokset hyödyntävät tilanteissa, joissa kohde ei ole sopimuksen mukaisesti vielä palautunut oikealle omistajalle. Yleensä kyse on tilanteesta, jossa vuokralleottaja ei rahoitusyhtiön kehotuksista huolimatta ole palauttanut kohdetta. Tällöin poishakijan tehtävänä on kontaktoida vuokralleottajaa esimerkiksi puhelimitse, viestitse tai sähköpostitse. Kontaktoinnin yhteydessä tilanne selitetään vuokralleottajalle ja kohde pyritään saamaan sovinnollisesti palautettua takaisin. Poishakijaa käytettäessä tilanne ratkeaa ideaalissa tapauksessa niin, että poishakija noutaa kohteen pois tavalla tai toisella vuokralleottajan myötävaikuttaessa poishakuun.

Tilanne saattaa edetä siihen, että kohdetta ei saada palautettua edes poishakijan avulla. Voi esimerkiksi olla, että vuokralleottajayrityksen toimitilat ovat tyhjillään, yhtiön edustajia ei onnistuta tavoittamaan eikä kohde sijaitse yhtiön toimitilojen lähipiirissä tai oletetussa

⁴⁷ Tämä johtuu siitä, että vuokrakohde on vuokralleottajan hallinnassa.

sijaintipaikassa kuten työmaalla. Edustaja on myös voitu tavoittaa, mutta hän ei halua myötävaikuttaa kohteen poishakemiseen. Poishakija ei voi hakea kohdetta väkisin pois vuokralleottajalta. Käytännössä onnistunut poishaku tapahtuu niin, että esimerkiksi ajoneuvon avaimet luovutetaan poishakijalle. Poishakijalle voidaan vastaavasti antaa pääsy niihin tiloihin, joissa vuokrat kohde sijaitsee.⁴⁸

Mikäli vuokralleottaja ei suostu luovuttamaan vuokratkohteita vapaaehtoisesti, asiassa on pyydetty virka-apua kohteen poishakemiseksi. Jos kohde on kadoksissa ja vuokraerät ovat maksamatta, poliisia pyydetään tutkimaan, onko vuokralleottaja syyllistynyt petokseen tai rahoitusleasingsopimuksen kohteen kavaltamiseen. Tehty tutkintapyyntö toimii samalla syyttäjälle osoitettuna syytepyyntönä. Lisäksi se sisältää asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset, jotka koostuvat edellä kuvatulla tavalla tässä vaiheessa enimmäismääräisestä vahingonkorvausmäärästä. Ennen poliisin puuttumista asiaan, poishakijan tekemillä toimenpiteillä ja toimenpiteistä laaditulla kirjallisella raportilla on merkitystä, kun tehdään harkintaa sopimusrikkomuksen ja rikosasian välillä.

⁴⁸ Tällainen tilanne on esimerkiksi ravintolatoiminnassa hyödynnettävien vuokratkohteiden kohdalla.

3 Rikoslain säännökset ja rikosvastuuseen vaikuttavat näkökulmat

3.1 Kavallus

Kavallukseen voi rikoslain (RL 28:4 §) mukaisesti syyllistyä se taho, joka anastaa hallussaan olevia varoja tai muuta irtainta omaisuutta. Pykälän ensimmäinen momentti koskee irtainta omaisuutta eli esinettä, toinen momentti koskee löytötavaran kavallusta ja kolmas momentti tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättämistä.⁴⁹ Tutkielmassa käsitellään ensimmäisen momentin mukaista tilannetta eli irtaimen omaisuuden (tässä vuokrakohteen) kavallusta.

Kavallusrikoksesta on rikoslaissa myös eri törkeysasteiden osalta omat pykälänsä. Tutkielman kannalta törkeä kavallus voi tulla usein kyseeseen, koska teko kohdistuu arvokkaaseen omaisuuteen. Kokonaisarviontiin rikoksen törkeydestä vaikuttaa myös, jos rikoksentekijä on ollut vastuullisessa asemassa. Vuokralleottajan voidaan ajatella olevan tällaisessa asemassa suhteessa vuokralleantajaan, koska tehdyn sopimuksen perusteella syntyy luottamuksellinen suhde osapuolien välille. Tätä luottamusasemaa voidaan väärinkäyttää esimerkiksi myydessä kohde oikeudettomasti kolmannelle. Samoin vuokralleottajalla on sopimusehtojen mukainen huolenpitovelvollisuus vuokralleantajalle kuuluvasta omaisuudesta, joten vuokralleottaja saattaa tämän perusteella olla erityisen vastuullisessa asemassa.⁵⁰

Irtaimen esineen kavallusrikossäännöksen voidaan olettaa olevan nykypäivän luottoyhteiskunnassa hyvin merkityksellinen. Tämä johtuu siitä, että ostaja tai vuokraaja on saanut kaupan tai vuokrasopimuksen kohteen haltuunsa ja maksamisen voi hoitaa vasta myöhemmässä vaiheessa.

Tyypilliseen irtaimen esineen kavalluksen tunnusmerkistöön kuuluu, että

- 1) toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta,
- 2) joka on rikoksentekijän itsensä hallussa,
- 3) anastetaan
- 4) tarkoituksin saattaa se omaksi omaisuudeksi.⁵¹

⁴⁹ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä 2022, s. 894–900.

⁵⁰ Keskeiset rikokset / Frände 2018, s. 534.

⁵¹ Keskeiset rikokset / Frände 2018, s. 519.

Voidaan huomata, että tunnusmerkistöön kuuluu osaksi anastuselementti. Verrattuna esimerkiksi varkauteen (RL 28:1 §) kavalluksessa anastamisella on erilainen ilmenemistapa. Varkaudessa anastaminen on havaittavissa selkeästi siten, että toisen hallussa olevaa irtainta omaisuutta anastetaan. Rahoitusleasingsopimusten osalta kohde on vapaaehtoisesti luovutettu vuokralleottajan hallintaan, joten varkausrikoksen tunnusmerkistö ei voi täytyä. Anastaminen kavallusrikosten osalta perustuu siihen, että toiselle myönnettyä luottoa ja tehdyn sopimuksen kautta osapuolten välille muodostunutta luottamusta käytetään väärin. Tässä tunnusmerkistössä on kyse siitä, että esine on jo vapaaehtoisesti luovutettu sopimuksella rikoksentekijän haltuun.⁵²

Hallituksen esityksen mukaan se, jolla on hallussaan toisen irtainta omaisuutta tai varoja, anastaa ne, jos hän päättää pitää ne omanaan aikomattakaan säilyttää niitä omistajan lukuun. Omana pitäminen on havaittavissa rikoksentekijän ulkoisista toimista ja siihen kuuluu esimerkiksi kohteen myyminen omaan lukuun ja sitä kautta taloudellisen arvon hankkiminen. Vuokrakohteen muuntuessa rahaksi ja rahojen siirtyessä vuokralleottajan omaisuudeksi tapahtuu, kun rahat sekoittuvat vuokralleottajan varoihin.⁵³ Tyypillistä selkeää rikollista toimintaa rahoitusleasingsopimusten kohdalla on myös vuokrakohteen purkaminen osiin ja sen myyminen osissa. Tästä koitua taloudellinen hyöty voi olla suurempaa kuin vuokrakohteen myyminen sellaisenaan erityisesti silloin, jos kohde on menettänyt arvoaan pitkän käyttöiän vuoksi.

Irtaimen esineen kavallusrikoksen tunnusmerkistön erikoisuus piilee siinä, että se liittyy aina yksityisoikeudellisiin käsitteisiin sekä varallisuus – ja sopimusoikeuteen. Edellisessä luvussa kuvatulla tavalla kahden tahon välille on täytynyt syntyä velvoiteoikeudellinen sopimus, jonka perusteella toimeksisaaja on velvollinen toimimaan toimeksiantajan puolesta tai hyväksi.⁵⁴ Rahoitusleasingsopimusten osalta kyse on vuokralleantajan ja vuokralleottajan välillä syntyneestä vuokrasopimuksesta. Tämä sopimus määrittelee velvoitteen sisällön vuokralleottajalle ja myös tämän oikeudellisen aseman. Sopimuksen perusteella on ajateltavissa, että vuokralleottajan on täytynyt tietää vuokrakohteen omistusoikeuden kuuluvan rahoitusyhtiölle.

⁵² Keskeiset rikokset / Frände 2018, s. 519.

⁵³ HE 66/1988 vp.

⁵⁴ Koponen – Lahti – Ojala 2007, s. 149.

Kavalletun irtaimen esineen täytyy olla luonnollisesti jonkun toisen omistama kuin rikoksenteijän.⁵⁵ Edellä sopimusoikeudellisessa osuudessa tutkimuksen alussa kuvattiin, kuinka vuokranantajana toimivalle rahoituslaitokselle on täysin kehittynyt omistusoikeus vuokrakohteeseen. Tämä omistusoikeus on luotu myyjän kanssa tehdyn kauppasopimuksen kautta. Tämän jälkeen hankittua omistusoikeutta vielä hyödynnetään ja vuokrakohteeseen vuokrataan vuokralleottajayritykselle.

Vuokralleottajalla on ulkopuoliselle kolmannelle osapuolelle näkyvä luotettavalta vaikuttava omistusoikeus vuokrakohteeseen vuokrakohteen hallinnan kautta.

Rahoitusleasingsopimuksissa, joissa on kyse pitkäkestoisista irtaimen esineiden vuokrauksista, vuokralleottajan esineoikeudellisen aseman määrittäminen on tärkeää myöhempää omistajaa vastaan. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa *Hessler* on jaotellut esineoikeudet vahvoihin oikeuksiin ja velvoiteoikeudet heikkoihin oikeuksiin.⁵⁶

Vuokralleottajan omistusoikeus on vahva esineoikeus, joka syrjäyttää vuokralleottajan heikon vuokraoikeuden, joka on velvoiteoikeus.

Yksityisoikeudellisesti vuokralleottajan omistusoikeus on siis selvä eikä siitä jää epäilystä sopimuksen osapuolten välisessä suhteessa. On kuitenkin todettava, että vaihdannan luotettavuuden sekä vuokralleottajan tekemän vuokrakohteen oikeudettoman luovutuksen sivullisittomuuden selventämiseksi julkinen rekisterijärjestelmä on hyödyllinen.

Vuokralleottajan yksityisoikeudelliseen asemaan kohdistuvien epäselvyyksien ratkaiseminen on nyt yksinomaan oikeuskäytännön harkinnan varassa, koska vuokrakohteen vuokralleottajan esineoikeudellisesta suojasta ei ole nimenomaisia yleissäännöksiä lainsäädännössä.⁵⁷

3.2 Petos

Petoksen (RL 36:1 §) tunnusmerkistöön kuuluu, että joku hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Erehdyttämällä aiheutetaan taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut

⁵⁵ Ratkaisu KKO 1997:154 koski osamaksukauppaa ja kavallusta. Ennen KKO:n antamaa tuomiota, Helsingin HO:n 25.1.1996 antaman tuomion mukaisesti todetaan, että omistajan oikeusasema on määritelty yksityisoikeudellisten sääntöjen perusteella.

⁵⁶ Hessler 1973, s. 83–86 ja 276–277.

⁵⁷ Tepora 2022, s. 133–138.

mahdollisuus määrätä.⁵⁸ Kaiken kaikkiaan petoksen tunnusmerkistön täyttymiseltä edellytetään tutkielmassa tarkastelemalta tilanteelta viiden petostunnusmerkistön täyttymistä.

Näitä tunnusmerkkejä ovat seuraavat:

- 1) vuokralleottajan erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksi käyttäminen,
- 2) vuokralleantajalla erehdyttämisestä aiheutuva erehdys,
- 3) erehdyksen vallassa vuokralleantajan suorittama määräämistoimi ja
- 4) erehdyksestä aiheutunut taloudellinen vahinko vuokralleantajalle ja
- 5) tahallisuuden aste – erehdyttämisellä on hyötymistarkoitus tai vahingoittamistarkoitus.⁵⁹

Ensimmäisen momentin petostunnusmerkistö on keskeisessä tarkastelussa, koska kyse on toisen aktiivisesta erehdyttämisestä tai erehdyttämisen hyväksi käyttämisestä.⁶⁰

Erehdyttäminen voi tapahtua sekä sopimussuhteessa että sen ulkopuolella.

Rahoitusleasingsopimuksen osalta erehdyttäminen tapahtuu vuokralleottajan toimesta erehdyttämällä vuokralleantaja vuokrasopimuksen tekemiseen. Tyypillisesti erehdyttäminen tapahtuu tässä kohtaa vuokralleottajan salaamalla oman maksukykyensä tai -halunsa vuokralleantajalta. Vuokralleantajalla on tehdyn sopimuksen luoman luottamussuhteen takia oikeus luottaa vuokralleottajan maksukykyyn ja -haluun. Vuokralleottajan on kyettävä maksamaan hankkimastaan palvelusta, joka on vuokraohteen vuokraaminen yritystoimintaa varten.⁶¹

On huomattava, että erehdyttämisen kohteena voi olla vain ihminen, joten vuokralleantajasta puhuttaessa viitataan vuokralleantajan puolesta rahoitusleasingsopimuksen solmineeseen lailliseen edustajaan. Tutkielmassa käsiteltävässä petostyyppissä on kyse tavaraluottopetoksesta, jossa irtain tavara hankitaan leasingsopimuksella ilman aikomusta maksaa vuokraeriä. Maksukykyensä tai -halunsa salaamisen lisäksi vuokralleottaja tyypillisesti pyrkii vielä ylläpitämään vuokralleantajan erehdytystä. Erehdytyksen ylläpitäminen

⁵⁸ Tolvanen 2005, s. 313. Petosrikoksen kriteerit on kirjattu lakitekstiin siten, että lain sanamuoto kattaa useat erilaiset petoksen tyyppitapaukset. Näitä ovat lain esitöiden (HE 66/1988 vp) mukaan muun muassa tilauspetos, osamaksulla ostetun tai varastetun tavarana myyminen.

⁵⁹ Rikosoikeus / Hakamies 2022, s. 1197.

⁶⁰ Paasonen-Paasonen 2022, s. 15.

⁶¹ Virtanen 2005, s. 568. Tutkielmassa kyse on horisontaalisesta kahden yrittäjän välillä syntyneestä luottamussuhteesta, joka ei ole yhtä vahva kuin, jos asetelma olisi yrittäjän ja kuluttajan välinen. Tällaisessakin suhteessa tiettyjen tapojen säännönmukaistuminen saattavat synnyttää osapuolten välille luottamussuhteen.

luonteeltaan laiminlyöväenä toimintana rinnastetaan aktiiviseen erehdytyksen aikaan saamiseen.⁶²

Ratkaisu KKO 2014:81 osoittaa erehdyttämiskäsitteen tulkintaan liittyvää problematiikkaa. Vaikka ratkaisu pääasiassa koski syytesidonnaisuutta ja sitä, oliko syytetty tuomittu muusta teosta kuin mistä hänelle oli vaadittu rangaistusta, ratkaisu kertoo petoksen erehdyttämistoimen ajallisen määrittämisen haastavuudesta. Epäselvyyttä oli siitä, oliko erehdyttäminen koskenut myös sopimusjärjestelyn alkamisen jälkeistä aikaa vai pelkästään sopimussuhteen solmimista ja siihen osallistumista. Ajallisesti tutkielman petosrikokselle tyypillinen tekotapa on erehdyttämisen tapahtuminen sopimusta solmittaessa neuvottelujen ja valmistelujen aikana. Erehdyttäminen voi ilmetä kuitenkin myös sopimuksen solmimisen jälkeen myöhemmässäkin vaiheessa.

Jokaista mahdollista petostilannetta tulisi pystyä tarkastelemaan kokonaisuutena.⁶³ Rikos pystytään normaaleissa olosuhteissa melko helposti sijoittamaan tarkasti tiettyyn hetkeen ja tiettyyn paikkaan. Petosrikosten kohdalla tämä ei välttämättä ole helppoa, mikä osaltaan hankaloittaa tekijän tahallisesti toimimisen osoittamista. Tutkielmassa kuvattua petollista toimintaa tulee tästä syystä tarkastella ajallisesti ja paikallisesti laajana kokonaisuutena, joka ilmenee usein tekojen ja laiminlyöntien sarjana.

Syy-seuraussuhteiden tarkasteleminen on keskeistä erityisesti, kun vuokralleottajan petollisen toiminnan merkitystä tarkastellaan sen ajallisen ulottuvuuden näkökulmasta. Olennaista on erehdyttämisestä tai erehdyttämisen hyväksi käyttämisestä aiheutunut vahinkoseuraus (taloudellinen vahinko vuokralleantajalle). Sen lisäksi, että teonkuvaus vastaa petosrikossäännöksessä kuvattua toimintaa, on määriteltävä tarkasti tekijän syyllisyys eli onko kysymyksessä ollut vuokralleottajan tahdonvaltainen toiminta.⁶⁴ Tämä ilmenee siitä, onko vuokralleottaja ollut tietoinen vuokralleantajan erehdyksestä. Tätä erehdystä ei ole myöskään korjattu siitä huolimatta, että vuokralleantajalla on ollut sopimukseen perustuva informointivelvollisuus. Lainsäätäjän, lainsoveltajan ja oikeustieteilijöiden on annettava vuokralleottajan toiminnan subjektiivisille seikoille rikosoikeudellinen merkitys.⁶⁵ Kyse ei ole

⁶² Virtanen 2005, s. 16.

⁶³ Virtanen 2005, s. 568.

⁶⁴ Virtanen 2005, s. 529.

⁶⁵ Virtanen 2005, s. 569.

pelkästään petollisen toiminnan vahingollisen luonteen ja sen objektiivisen moitittavuuden tarkastelemisesta.

Myös petosrikosta on mahdollista arvioida erilaisilla törkeysasteilla. Tutkielmassa kuvatussa tilanteessa mahdollinen törkeä petos voi tulla kyseeseen, jos:

- 1) vuokralleottaja tavoittelee huomattavaa hyötyä,
- 2) vuokralleottaja aiheuttaa huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa vuokralleantajalle tai
- 3) rikos tehdään käyttämällä hyväksi vastuulliseen asemaan perustuvaa erityistä luottamusta tai rikos tehdään käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa ja
- 4) petos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Rahoitusleasingsopimusten selkeiden rikkomisten osalta myös törkeän petoksen tunnusmerkistö voi täytyä, koska tavoitellun hyödyn määrä on suuri vuokrakohteiden ollessa arvokkaita. Tämä on varsinkin, jos kyse on esimerkiksi huomattavan arvokkaasta kaivinkoneesta. Huomattavana hyödyn alarajana voidaan pitää n. 10 000 euroa. Velallisen petoksen kohdalla on oikeuskäytännössä katsottu, että 20 000 euron alaraja on myös sovellettavissa.⁶⁶ Vuokralleantajalle aiheutuvan taloudellisen vahingon pitäisi olla useamman tuhannen euron verran, jotta kyse on törkeästä petoksesta. Huomattavaa vahinkoa pystytään tällöin arvioimaan objektiivisen mittapuun mukaan.⁶⁷

Petoksen törkeyttä ei kuitenkaan arvioida yksinomaan saadun hyödyn rahallisen arvon perusteella. Törkeän petoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta voidaan kiinnittää lisäksi huomiota muun muassa rikosentekijän henkilöön, tekoon itsessään, teon kohteena olevaan tahoon taikka teon seuraukseen.⁶⁸ Näiden huomioon otettavien seikkojen antaman merkityksen perusteella tuomioistuin arvioi, onko kyseessä petoksen törkeä tekemuoto. Kaiken kaikkiaan on täysin mahdollista, että tutkielmassa kuvatussa tilanteessa on kyse

⁶⁶ Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 655. Ks. myös Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2015, s. 21.

⁶⁷ Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 655–656.

⁶⁸ Koskela 2021, s. 9.

törkeästä petoksesta. Teko itsessään vaatii suunnitelmallisuutta, oikeustoimen tekemistä ja luottamusaseman väärinkäyttöä, jotka vaikuttavat törkeysarvosteluun.

3.3 Luvaton käyttö

Rikoslain 28:7 § koskee luvatonta käyttöä ja 9 a–9 c §:ssä on määritelty eri käyttövarkauden muodot.⁶⁹ 28:7 §:n mukaan, joka luvattomasti käyttää toisen irtainta omaisuutta taikka kiinteää konetta tai laitetta, on tuomittava luvattomasta käytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. 9 a–9 c § koskevat nimenomaan moottorikulkuneuvoa ja nämä pykälät tulevat paremmin sovellettavaksi osamaksukohteiden osalta. Leasingkohteet ovat useammin laajemmin erilaisia laitteita ja koneita, joten 7 § on tästä syystä keskeisemmässä tarkastelussa.

Vaikka luvaton käyttö on asianomistajarikos eli syyttäjä ei omasta aloitteesta aja syytettä luvattomasta käytöstä, tunnusmerkistö on merkityksellinen sopimuksenrikkojan rikosoikeudellisen vastuun kannalta. Luvattoman käytön kohde voi olla mikä tahansa irtain omaisuus ja tähän tunnusmerkistöön soveltuu hyvin rahoitusleasingsopimuksen mukainen vuokrakohde.⁷⁰ Luvattomalta käytöltä ei edellytetä anastamiselementtiä eli toiselle kuuluvan omaisuuden varastamista. Vuokralleantajan omistusoikeudesta ei edellä esitetyn mukaan ole epäselvyyttä, eikä vuokralleantaja myöskään ole antanut tässä vaiheessa suostumusta kohteen käytölle.⁷¹

Kohde on voitu luovuttaa rahoitusleasingsopimuksen tapaan vapaaehtoisesti vuokralleottajan hallintaan. Tällöin kyse ei voi olla varkausrikoksesta. Kun rahoitusleasingsopimus on päättynyt sopimuksen irtisanomisen jälkeen ja kohdetta on pyydetty palauttamaan vuokralleantajalle, tämän hetken jälkeen myös vuokrakohteen käytön luvattomuuden tunnusmerkistö täyttyy. Sopimus yleensä sopimusehtojen mukaan päättyy esimerkiksi viikoksen jälkeen, kun vuokralleantaja on postitse lähettänyt irtisanomiskirjeen vuokralleottajan vuokralleantajalle viimeiseksi ilmoittamaan osoitteeseen. Tämän hetken jälkeinen kohteen hyödyntäminen ja käyttö on rikoslain nojalla rangaistavaa.

⁶⁹ Keskeiset rikokset / Tolvanen 2018, s. 498.

⁷⁰ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä 2022, s. 905–906.

⁷¹ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä 2022, s. 907.

Myös luvattomalta käytöltä löytyy rikoslaista törkeä tekemuoto. Törkeä luvaton käyttö (RL 28:8 §) on kyseessä, kun luvattomalta käytöltä 1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai 2) aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa tai haittaa ja luvaton käyttö on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Myös törkeän luvattoman käytön tunnusmerkistön täytyminen voi rahoitusleasingsopimusten osalta tulla periaatteessa kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa kohdetta irtisanomisen jälkeen vielä hyödynnetään merkittävässä määrin elinkeinotoiminnassa.

3.4 Rikoksen yrityksen rangaistavuus

Perussäännökset rikoksen yrityksen osalta ovat rikoslaissa 5:1 §:ssä ja 5:2 §:ssä.

Ensimmäisessä pykälässä määritellään yleisemmin yritys rikosoikeudellisena ilmiönä ja toinen pykälä koskee yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista.⁷² Tämän mukaan rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Tutkielmassa edellä esille nostettujen rikosten osalta kaikki rikokset eli petos, kavallus, luvaton käyttö ovat kaikki rangaistavia myös yrityksenä. Tämä mainitaan pykälää koskevassa omassa momentissaan. Säännönmukaisesti lievät rikokset jäävät yrityksenä rankaisematta eli esimerkiksi lievä kavallus ei ole yrityksenä rangaistava.

Yritykseen suhtaudutaan epäonnistuneena rikoksena, jossa kaikki rikoksen tunnusmerkistöt eivät ole täyttyneet. Rikoksen yleisestävän vaikutuksen kannalta on rikosoikeudellisesti tärkeää, että myös rikoksen yrityksestä tuomitaan rangaistus. Olisi epätarkoituksenmukaista, jos epäonnistunut rahoitusleasingkohteen kavaltaminen ei olisi rangaistavaa, koska rikoksen kavallusrikoksen yrittäminen olisi tällöin riskitöntä vuokralleottajalle.⁷³ Voidaan perustella, että rikoksen yrittäminen ilmentää samaa syyllisyyden astetta kuin kokonaan täytetty rikos.⁷⁴

Rikoksen yritys ja sen rangaistavuus on kavalluksen ja petoksen kannalta merkityksellinen. Petosrikoksille on tyypillistä, että rikoksen avulla saatua hyötyä ei ehdi vielä hyödyntämään. Esimerkiksi kavallus- tai petosrikoksella saatu raha tai rahoitusleasingsopimuksen vuokrat kohde on rikoksella välittömästi tai suoraan tuotettua taloudellista hyötyä.⁷⁵ Tämä

⁷² Rikosoikeus / Lappi-Seppälä - Melander 2022, s. 99–104.

⁷³ Tolvanen 2001, s. 14. Yrityksen rangaistavuus käytännössä perustuu kokonaan yleisestävään vaikutukseen. Lain rikkominen eli tässä rikoksen yrittäminen ei kannata (pelotusvaikutus), rikoksen yrittäminen on moitittavaa käytöstä (moraalia luova vaikutus) tai että yleisesti lain noudattaminen olisi syytä ottaa tavaksi.

⁷⁴ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä – Melander 2022, s. 100.

⁷⁵ Viljanen 2007, s. 83.

taloudellinen hyöty jää kuitenkin hyödyntämättä, jos vuokrat kohde saadaan haltuun esimerkiksi poishakijan tai poliisin toimesta.

Vuokralleottajan rikosoikeudellisen vastuun syntymisen kannalta on merkitystä sillä, että vuokralleantajalle on vuokralleottajan toiminnasta aiheutunut vahinkoa. Tämä on puolestaan prosessioikeudellinen näyttökysymys, jossa todistustaakka on syyttäjällä.⁷⁶ Yleensä vahingon aiheutuminen on helposti osoitettavissa vahingonkorvauslaskelmalla, joka sisältää maksamattomat erääntyneet vuokraerät, maksamattomat erääntymättömät vuokraerät ja muut kulut kuten poishakijan käytöstä aiheutuneet kulut.⁷⁷

Rikosten alkupisteen määrittäminen on tärkeää rikosoikeudellisen vastuun kannalta.

Rangaistava yritys on kyseessä, kun tämä alkupiste on saavutettu. Kokonaan täytetty rikos on taas käsillä, kun kaikki rikoksen tunnusmerkistöltä edellytettävät asiat täyttyvät. Yrityksen rangaistavuuden ja alkupisteen osalta voidaan pohtia, onko tämä hetki silloin, kun rahoitusleasing sopimus on vuokralleottajan puolesta allekirjoitettu vai siinä vaiheessa, kun ensimmäinen vuokraera on jätetty maksamatta? Rikoksilla on myös omat päättymispisteensä ja täyttymispisteensä alkupisteen jälkeen. Päättymispisteessä rikos päättyy, mutta ei täyty ja täyttymispisteessä rikos on kokonaan täyttynyt sen tunnusmerkistön mukaisesti.⁷⁸

Rikoslain 5:1.2 §:n mukaan:

Teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. (1. virke)

Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. (2. virke)

Käsillä olevien rikosten osalta on hyvä pohtia, milloin vuokralleottaja on aiheuttanut konkreettisen vaaran rikosten täyttymisestä. Onko tämä konkreettinen vaara aiheutettu siinä

⁷⁶ Prosessioikeus / Lappalainen – Rautio 2021, kohdassa V Todistelu, 3. Näytön arviointi, Yleistä näyttökysymysten ratkaisemisesta, Todistusharkinta ja näytön riittävyys, Todistustaakka, Yleistä todistustaakasta. OK 17.3.1 §:n mukaisesti syyttäjällä on sekä väittämis- että todistustaakka niistä oikeustositseikoista, joihin rangaistustuomio voidaan perustaa. Vahingonkorvausasioissa on lähtökohtana, että kantajalla on todistustaakka muun muassa teon ja laiminlyönnin ja vahingon välisestä syy-yhteydestä sekä vahingon määrästä.

⁷⁷ Petoksen osalta edellytetään rikosentekijän tarkoitusta hyötyä rikoksesta tai vahingoittaa vuokralleantajaa. Kavallukselta puolestaan edellytetään toiselle kuuluvan varojen tai irtaimen omaisuuden anastamista, jotka ovat rikosentekijän hallussa.

⁷⁸ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä – Melander 2022, s. 104.

vaiheessa, kun vuokralleottaja on rahoitusleasingsopimuksen nojalla saanut vuokrakohteen haltuunsa, jota hänellä ei ole aikomuskaan palauttaa takaisin? Petoksen yrityksestä ja rikoksen alkupisteen saavuttamisesta on lain esitöiden mukaan kyse siitä hetkestä alkaen, kun henkilön erehdyttämiseen on ryhdytty.⁷⁹

Käsite satunnaiset syyt toisessa virkkeessä voisivat tapauksessa viitata esimerkiksi poishakijan onnistuneeseen kohteen poishakemiseen tai poliisin toimesta kohteen haltuun saamiseen. Käsillä olisi silloin tilanne, jossa ei ole ollut tosiasiallista rikoksen täyttymisen mahdollisuutta, mutta tekijän näkökulmasta ja senhetkisen tilanteen pohjalta rikoksen täyttymistä saattoi pitää uskottavana.⁸⁰ Kohteen onnistunut poishakeminen on tällöin estänyt rikoksen täysimääräisen täyttymisen ja päättänyt rikoksen.

Tapani on esittänyt toisen virkkeen satunnaisten syiden tarkastelemiseksi kolmikohtaisen listan, jonka pohjalta tuomari voi tehdä ratkaisunsa asiassa. Ensinnäkin tuomarin tulisi luoda käsitys siitä, mitä vuokralleottaja on subjektiivisesti mieltänyt teon aikana. Toiseksi tuomarin tulisi pystyä luomaan käsitys siitä, millainen on objektiivinen näkemys huolellisen toimijan toiminnasta vastaavassa tilanteessa. Kolmanneksi ensimmäisen kohdan subjektiivista näkemystä tulisi verrata toisen kohdan objektiiviseen näkemykseen.⁸¹ Tämän perusteella sen sijaan, että yrittäisimme tutkia pelkästään vuokralleottajan aikomuksia ja uskomuksia teon hetkellä, luomme objektiivisen kriteeristön huolellisen toimijan tiedoista ja ajatuksenkulusta vastaavassa tilanteessa.

Suomessa on omaksuttu niin sanotun konkreettisen vaaran aiheuttamisen vaatimus osaksi yrityksen rangaistavuutta.⁸² Tämä tarkoittaa, että rikoksen täytyminen on tekotilanteessa paitsi tosiasiallisesti mahdollista, myös käytännössä uskottava vaihtoehto.⁸³ Omaisuuden osalta edellytetään yleisen konkreettisen vaaran aiheuttamista.⁸⁴ Esimerkiksi Ruotsissa *Wennberg* on ottanut kantaa satunnaisten syiden ilmiöön. Hänen näkemyksensä mukaan käsitettä tulisi tarkastella abstraktin vaaran⁸⁵ aiheuttamisen näkökulmasta. Tällöin riittävää

⁷⁹ Paasonen-Paasonen 2022, s. 17.

⁸⁰ HE 44/2002 vp, s. 137. Uudistus tuli voimaan vuoden 2004 alussa.

⁸¹ Tapani 2009, s. 142.

⁸² Frände 2010, s. 157. Fränden systematiikan mukaan konkreettisen vaaran aiheuttaminen on seurausrikos ja esimerkiksi rikoksen elementin ollessa ”*on omiaan aiheuttamaan vahinkoa*” ei ole seurausrikos.

⁸³ HE 44/2002 vp, s. 137.

⁸⁴ Boucht – Frände 2019, s. 50. Tällä KKO 2003:83 ratkaisussa määritellyn mukaisesti yleistä erittäin huomattavan taloudellisen vahingon eli suurten omaisuusarvojen menetyksen vaaraa.

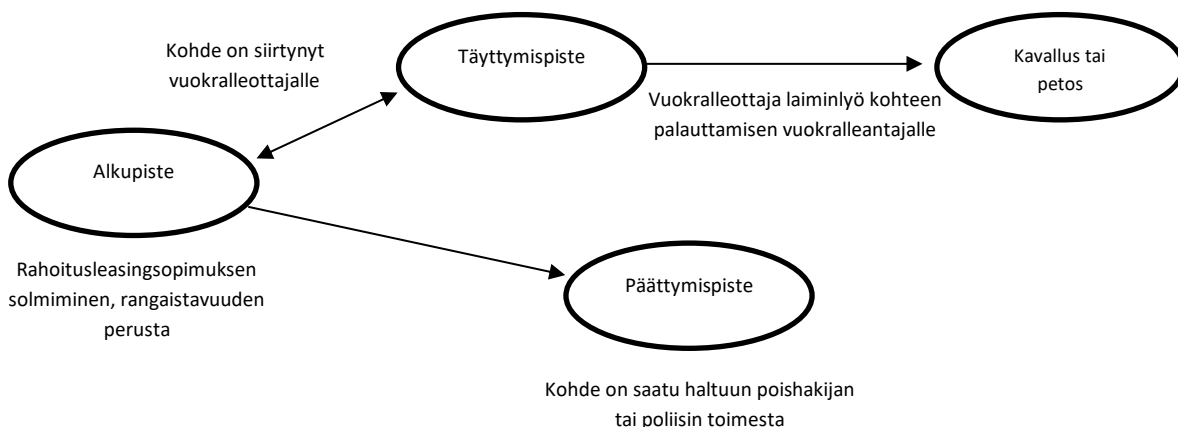
⁸⁵ Käsitteenä abstrakti vaara toimii vastinparina konkreettisen vaaran käsitteelle.

rikosoikeudellisen vastuun luomiseksi on pelkästään riski rikoksen loppuunsaattamisesta.⁸⁶ Tarkasteltavana on tällöin ne rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevantit toimenpiteet, jota rikoksen täyttämispisteeseen edetessään olisivat voineet aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisen rikoksen.

Rahoitusleasingsopimuksen kohteen kavaltamisen tai petoksen kohdalla voidaan pohtia, missä vaiheessa rikos on täyttynyt ja päättynyt. Onko rikos täyttynyt jo siinä vaiheessa, kun kohde on siirtynyt vuokralleottajan hallintaan? Vai onko rikos täyttynyt vasta siinä vaiheessa, kun kohdetta ei etsinnöistä huolimatta löydy? Ensimmäiseksi kuvattu vaihtoehto on teoriassa oikea vastaus, koska kohteen siirryttyä vuokralleottajan hallintaan on samalla aiheutettu konkreettinen vaara rikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä.

On mahdollista myös pohtia, onko kyseessä epäonnistunut petos- tai kavallusrikoksen yritys tai mahdollisesti jo kokonaan täyttynyt petos- tai kavallusrikos, jos kohde onnistutaan palauttamaan takaisin vuokralleantajalle joko poishakijan tai poliisin toimesta. Tämä konstruktio toimisi kuvitellussa tilanteessa, jossa vuokralleantajalle olisi kohteen palautumisesta ja realisoimisesta huolimatta aiheutunut vahinkoa.⁸⁷

Kuva 2

⁸⁶ Wennberg 1985, s. 219.

⁸⁷ Tolvanen 2005, s. 318. Petosrikoksen kohdalla aiheutuneen asianomistajan kärsimän taloudellisen vahingon osoittaminen on tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevantti tosiseikka. Tuomioistuin voi tätä tosiseikkaa puuttuvan näytön puuttuessa katsoa, etteivät asiassa näytetyt tosiseikat kuitenkaan toteuta petoksen tunnusmerkistöä, jonka seurauksena syyte petoksen tai kavalluksen yrityksestä ei tulisi menestymään. Ks. myös Paasonen-Paasonen 2022, s. 17. Erehdyttämisen onnistuttua, mutta vahinkoseurauksen jäädessä syntymättä, tekijää ei voida tuomita petoksesta.

Edellä kuvattu konstruktio rikoksen yrityksen rangaistavuudesta voisi auttaa asiaa ratkaisevaa tuomaria siinä tilanteessa, kun arvioitavaksi tulee vuokralleottajan toiminnan tietoisuuden arvioiminen. Ongelmia tuottaa se, että peittämisperiaatteen mukaisesti tahallisuuden on katettava kaikki tunnusmerkistötekijät nimenomaan teon hetkellä.⁸⁸ Tutkielmassa käsiteltävissä rikoksissa ei ole kyse pistemäisestä ja helposti paikannettavissa olevasta teon hetkestä. Kyse on usein pitkän tähtäimen suunnitelmallisesta kokonaisjärjestelystä, jossa vasta teon tai laiminlyönnin jatkuessa, rikosten tunnusmerkistön perustavat tosiseikat konkretisoituvat.

Tässä alkupiste ajoittuu suunnilleen samaan ajankohtaan kuin rikoksen täyttymishetki. Laiminlyönnin ja passiivisuuden seurauksena kavallus – tai petosrikos kvalifioituu täydeksi rikokseksi ajallisesti myöhemmin rahoitusleasingsopimuksen solmimisen jälkeen. Kvalifioituminen tapahtuu sillä hetkellä, kun vuokralleottajalta edellytetyn toimenpiteen olisi pitänyt tapahtua. Käytännössä tämä toimenpide on kohteen palauttaminen vuokralleantajalle.

Petos- ja kavallusrikokset ovat rangaistavia vain tahallisina eikä syyttäjän vaatiessa rangaistusta rikosnimikkeillä ”petoksen yritys” tai ”kavalluksen yritys” poista sitä tosiasiaa, että syyttäjän on edelleen jollain tapaa pystyttävä osoittamaan tekijän tahallisuus syytteen menestymiseksi. Tahallisuuden arvioiminen voitaisiin kuitenkin rakentaa edellä kuvatun kolme kohtaisen listan varaan, jossa verrataan vuokralleottajan subjektiivista tietoisuutta objektiiviseen kriteeristöön, joka rakentuu huolellisen toimijan oletettuun toimintaan vastaavassa tilanteessa.⁸⁹ Huolellisen toimijan oletettu toiminta olisi rakennettavissa osapuolten välisten sopimusehtojen varaan.

⁸⁸ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä - Melander, s. 66–67.

⁸⁹ Koponen 2002, s. 249. Tutkielman kavallus- ja petosrikos vaikuttavat olevan rikoksia, joissa tunnusmerkistön täytyminen edellyttää vuokralleottajan subjektiiviselta puolelta pitkälle menevää tarkoitusta ja korotettua tahallisuutta. Kyse on ns. ns. subjektiivista enemmyyttä edellyttävistä rikoksista. Ks. myös Jareborg 1969, s. 273–276. Esimerkiksi Nils Jareborg on väitöskirjassaan luettellonut tyypillisiä tällaisia rikoksia. Hän mainitsee muun muassa petokseen valmistautumisen (förberedelse till bedrägeri).

3.5 Vuokralleottajan maksukyvyttömyyden vaikutus rikosoikeudelliseen vastuuseen

Poliisia pyydetään kavalluksen ja petoksen rikosnimikkeillä tutkintapyyntöä välityksellä käynnistämään rikostutkinta. Vuokralleottajaa saattaa koskea samanaikaisesti konkurssi tai muu täytäntöönpano- tai selvitysmenettely. Tässä yhteydessä voidaan törmätä myös muihin rikosnimikkeisiin kuten velallisen epärehellisyyteen ja kirjanpitorikokseen, joihin maksukyvyttömyys ilmiönä liittyy ratkaisevalla tavalla. Tutkintapyyntö tehdään tässä vaiheessa näillä rikosnimikkeillä ja sen tekee usein esimerkiksi konkurssipesän pesänhoitaja. Näihin rikoksiin havahdutaan siis eri ajankohtana ja myöhemmin mahdollisessa insolvenssioikeudellisessa menettelyssä.

Esimerkiksi petosrikoksen kriminalisoinnilla suojataan ensisijaisesti varallisuutta sekä asianomistajan oikeutta määrätä omaisuudestaan. Samalla kriminalisoinnilla suojataan luottamusta sopimussuhteisiin.⁹⁰ Kyse on nimenomaisesti rikosasiassa asianomistajan eli vuokralleottajan omaisuudesta ja siihen kohdistuvasta määräysvallasta. Velallisen epärehellisyysrikoksessa rikosnimikkeen sanamuodon mukaisesti velallinen ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan velkojan ulottumattomiin. Toisin sanoen tässä rikosnimikkeessä oletetaan, että omaisuus kuuluu velalliselle. Rahoitusleasingsopimuksen vuokratilanne taas ei kuulu velallisen omaisuuteen. Velallisen epärehellisyysrikoksella velallinen näin tietoisesti vähentää omaa omaisuuttaan, joka koituisi velkojan hyväksi myöhemmin konkurssimenettelyn kautta jako-osuutena. Kyse on rangaistavasta rikoksesta, kun velallinen näin omin toimin tietoisesti aiheuttaa oman maksukyvyttömyytensä ja vähentää velkojien hyväksi koituvaa varallisuutta.

Vuokralleottaja hyödyntää omaa tosiasiallista maksukykyä tai -halua vuokralleottajan erehdyttämiseen. Erehdyttämisessä pyritään tällä tavoin aktiivisilla toimilla aikaansaamaan se, että toinen osapuoli saa virheellisen käsityksen jostakin. Tämä kuuluu välttämättömäksi osaksi petosrikoksen tunnusmerkistön täyttymistä, mutta sitä ei edellytetä kavallusrikoksen tunnusmerkistössä. Tästä syystä maksukyvyttömyyttä analysoidaan pääasiassa suppeasti sen kysymyksen valossa, miten vuokralleottaja on maksukykyensä salatessaan erehdyttänyt

⁹⁰ Piippo 2022, s. 653 ja 658.

vuokralleantajaa. Samalla analysoidaan mikä merkitys maksukyvyttömyydellä on rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Sillä tosiseikalla, että vuokralleottaja maksaa vuokraeriä tiettyyn pisteeseen saakka ja jättää vuokraerät maksamatta maksukyvyttömyytensä vuoksi, on merkitystä rikosnimikkeen valintaan petos- ja kavallusrikoksen välillä. Tällaisen menettelyn ei katsota viittaavan petolliseen toimintaan, vaan ennemminkin kavallusrikoksen tunnusmerkistöön. Myös näissä rikoksissa rikosoikeudellisen vastuun kannalta pitäisi olla merkittävää, kuinka hyvin vuokralleottajan tiedossa yrityksen maksukyvyttömyys on, kun rahoitusleasingsopimus on päätetty solmia. Yrityksen maksukyvyttömyys saattaa myös olla seurausta pidemmän ajan prosessista ja tuleva maksukyvyttömyys voi olla hyvin vuokralleottajan ennakoitavissa.⁹¹

Ratkaisu KKO 1996:149 kuvaa hyvin erehdyttäjän tietoisuutta omasta jo nähtävissä olevasta maksukyvyttömyydestään. Ratkaisu koski yksityishenkilöä ja tässä petollinen menettely kohdistus luottojen takaajina oleviin tahoihin. Luottoja hakevan henkilön olisi ratkaisun mukaan luottoja ottaessaan ymmärtää niiden jäävän häneltä maksamatta ottaen huomioon hänen maksuvaikeutensa. Luottojen hakijana hän oli kuitenkin suhtautunut luottojen maksamatta jäämisen mahdollisuuteen välinpitämättömästi. Korkein oikeus katsoi henkilön syyllistyneen hovioikeuden hänen syykseen lukemiin petoksiin.

Tutkielman tyypitilanteessa on käytännössä kyse tilaus- ja tavaraluottopetoksesta. Tässä petostyyppissä tavaraa tai palveluksia ostetaan velaksi ilman aikomustakaan maksaa sitä ollenkaan tai aikomuksena maksaa vain pieni osa siitä. Samalla vuokralleottaja on toiminut passiivisesti, kun hän salaa maksukyvyttömyytensä tai -haluttomuutensa.⁹² On hankalaa arvioida, kuinka monen vuokraerän maksaminen vaikuttaa säännönmukaisesti siihen, milloin kyseeseen tulee kavallus eikä enää petos. Vaikuttaisi siltä, että jo yhden vuokraerän maksaminen siirtää tarkastelun painopisteen petoksen sijaan kavallukseen.

Tässä rajanvedossa arvioinnissa tulisi antaa painoarvoa vuokralleottajan tietoisuudelle maksukyvyttömyydestään sopimuksen solmimishetken tai pian sopimuksen solmimisen jälkeen uhkaavasta maksukyvyttömyydestä. Mitä selkeämmin voidaan katsoa vuokralleottajan

⁹¹ Hakalehto 2011, s. 137.

⁹² Tapani 2000, s. 705.

tietäneen sen hetkisestä maksukyvyttömyydestään tai kohta nähtävissä olevasta maksukyvyttömyydestään sitä enemmän toiminta viittaa petokseen.

Laintulkinnassa ja -soveltamisessa havahdutaan siihen, että maksukyvyttömyyden käsitettä tulkitaan eri rikostunnusmerkistöjen yhteydessä eri tavoin.⁹³ Myöskään maksukyvyttömyyden tai maksuhalun väliseen suhteeseen ei suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ole otettu erityisemmin kantaa.⁹⁴ Näiden kahden käsitteen välille ei tehdä tässä tutkielmassa oikeudellista eroa. Oli kyse tosiasiallisesti kummasta tahansa käsitteestä, niin voidaan ajatella petosrikoksen tunnusmerkistöön kuuluvan erehdyttämisen olevan jo tapahtunut. Tuomioistuimet eivät näissä rikoksissa useinkaan analysoi maksukyvyttömyyden sisältöä toisin kuin velallisen epärehellisyysrikosten osalta. Velallisen rikoksissa maksukyvyttömyyden sisältö on ratkaisevassa asemassa tunnusmerkistön täyttymisen kannalta.

Maksukyvyttömyyteen liittyy tyypillisesti sen hankala todistettavuus, koska se on laissa säädettyjen olettamien varassa. Nämä olettamet ovat konkurssilaissa (KonkL 120/2004) 2:3 §:ssä. Sen tarkemmin ottamatta kantaa näihin oletamiin, yleensä selkeä merkki maksukyvyttömyydestä on kuitenkin se, että velallinen (tässä vuokralleottaja) on lakkauttanut maksunsa. Samoin maksuhaluttomuutta tulee tulkita tämän saman lakipykälän perusteella. Maksukyvyttömyys täsmentyy tilanne- ja lakikohtaisen tulkinnan sekä lain epätarkan sanamuodon takia oikeuskäytännössä. Tästä syystä maksukyvyttömyyskäsitteen soveltaminen käytännössä on usein ongelmallista.⁹⁵

Toinen kysymys on, pitäisikö petosrikoksissa maksukyvyttömyyden sisällön analysoinnin lähentyä velallisen epärehellisyysrikoksien osalta suoritettavaa analysointia. *Tapani* on kirjoittanut, että ostajalla on saattanut olla aikomus maksaa tekemänsä tilaus, mutta hän on ollut tekohetkellä maksukyvytön. Petosrikos ei tällaisessa tilanteessa lähtökohtaisesti täyty pelkästään sillä perusteella, että ostaja jättää maksamatta tekemänsä tilauksen. Samalla tavoin vuokralleottaja ei ole vielä syyllistynyt mihinkään rikokseen siinä vaiheessa, kun rahoitusleasingopimuksen mukaiset vuokraerät jätetään maksamatta. Saattaa myös olla, ettei

⁹³ Tapani 2000, s. 691. Tunnusmerkistöjen välinen ero tulee esille esimerkiksi tarkastellessa verorikkomuksen ja velallisen epärehellisyysrikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.

⁹⁴ Tapani 2000, s. 705. Käsitteiden välisiin eroihin ei ole koettu olevan tarvetta ottaa kantaa, koska tulkintaongelmia ei ole ilmennyt. Ruotsissa näiden kahden käsitteen välisiin tulkinnallisiin kysymyksiin liittyen puolestaan on enemmän oikeuskirjallisuutta.

⁹⁵ Kaarenoja-Suontausta 2007, s. 245.

petostarkoitus välttämättä ilmene myöskään sellaisessa tilanteessa, että tavaran ostaja on ollut sopimuksen solmimisen hetkellä varaton eikä hän ole kertonut siitä oma-aloitteisesti myyjälle.⁹⁶

Petoksesta syytetyn vuokralleottajan oikeusturvan kannalta olisi tärkeää, että poliisin esitutkinnassa selvitetäisiin tarkemmin vuokralleottajan varat ja velat sekä tulot. Tällöin vuokralleottajaa ei tuomittaisi pelkästään sen perusteella, että vuokrattua leasingkohdetta ei ole sopimuksen mukaisesti maksettu pitkänkään ajan kuluttua. Maksuhaluttomuuteen liittyen pitäisi pystyä esittämään tuomioistuimessa muutakin näyttöä kuin vuokraerien maksamattomuus tietystä vuokraerästä saakka. *Tapanin* näkemys on tästä kirjoittaessaan ollut hyvin perusteltu ja tarve maksukyvyttömyyden sisällön tarkemmalle analysoimiselle on olemassa. Tietoisuus omasta maksukyvyttömyydestä osoittaa vuokralleottajan toiminnan suunnitelmallisuutta sekä hyötymistarkoitusta niin petoksen kuin kavalluksen kohdalla. Näitä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta keskeisiä tekijöitä ja vuokralleottajan tietoisuutta tahallisuuskonstruktioiden valossa analysoidaan seuraavassa käsittelyluvussa tarkemmin.

⁹⁶ Kaarenoja-Suontausta 2007, s. 707. Vaasan hovioikeuden 2.10.1996 antamassa ratkaisussa (nro 1450, diaari-nro R 96/477) nostettiin esille, että on myös myyjän vastuulla selvittää riittävän hyvin ostajan maksukyky. Tutkielman kolmikantaisessa suhteessa tämä maksukykyisyyden selvittäminen on käytännössä myyjäyrittäjän vastuulla.

4 Siviilioikeudellisen riita-asian ja rikosasian välinen rajanveto

4.1 Syyttäjän rooli rikosprosessissa

Rikosprosessi muodostaa prosessitoimista koostuvan ketjun ja tästä ketjusta on mahdollista erottaa neljä toisiaan seuraavaa päävaihetta. Nämä päävaiheet ovat poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjän syyteharkinta ja muu päätöksenteko, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano.⁹⁷ Tässä tutkielmassa tarkastellaan syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa oikeudelliseen arviointiin vaikuttavia tekijöitä. Arviointiin vaikuttavien tekijöiden kautta pyritään vastaamaan siihen, millaisilla rahoitusleasingsopimuksen rikkomuksilla vuokralleottaja saattaa syyllistyä rikoslaissa säädettyyn rikokseen.

Lyhyesti voidaan todeta esitutkinnan osalta se, että siinä pyritään selvittämään tapahtunut rikos ja luomaan syyteharkinnassa ja myöhemmin oikeudenkäynnissä tarvittavaa todistusaineisto. Poliisi on tässä toimessaan puolueeton eli se ei pyri ainoastaan etsimään vuokralleottajan näyttöä tukevia todisteita, vaan myös vuokralleottajan näkökantaa tukevia seikkoja. Esitutkinnan aikana poliisi myös kokoaa asianosaiset. Asianosaisina toimivat tässä tutkielmassa lopulta rahoituslaitos asianomistaja-asemassa, jolle on syntynyt rikoksen takia yksityisoikeudellinen vaade, rikoksesta syytetty, syyttäjäviranomainen ja mahdolliset todistajat.⁹⁸

Rikoksen tutkiminen voidaan päättää jo poliisin tutkinnan päätöksenä. Usein tässä päätöksessä perustellaan tämä päätös sillä, ettei kyse ole tahallisuudesta ja asiassa ei ole aihetta epäillä rikosta. Kyse on tällöin käytännössä siviilioikeudellisesta asiasta. Jos rikoksesta epäilty ei ole poliisin tiedossa eli epäillyn henkilöllisyydestä ei ole riittävää selvitystä eikä sitä voida saada tavanomaisin menetelmin, tutkinta normaalisti keskeytetään. Tutkintaa jatketaan, kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole.⁹⁹

Tutkielmassa tarkastellaan syyttäjän tekemää harkintaa rikosprosessissa ja sivuutetaan poliisin suorittama rikosoikeudellinen arviointi. Tämä rajaaminen on perusteltavissa, koska

⁹⁷ Virolainen – Pölönen 2003, s. 14.

⁹⁸ Prosessioikeus / Lappalainen – Hupli 2021, kohdassa III Asianosaiset ja prosessuaalinen edustus, Asianosaiset rikosprosessissa, Asianomistaja, Oikeushyvä.

⁹⁹ Tällaisessa tilanteessa poliisi on yleensä tutkintansa kanssa ajautunut sellaiseen umpikujaan, ettei rikostutkinnalle siinä vaiheessa ole edellytyksiä jatkaa.

rahoitusleasingsopimuksen rikkomus on ikään kuin läpäissyt rikosprosessin ketjun yhden päävaiheen. Poliisin jälkeen on syyttäjän vuoro päättää, jatketaanko tätä ketjua eteenpäin tuomioistuimeen saakka. Poliisilla kynnys esitutinnan suorittamiseen on esitutkintalain 3:3 §:n mukaan silloin, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Syyttämättäjättämispäätökset syntyvät syyttäjän tekemän harkinnan lopputuloksena. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 1:6.1 §) mukaan syyttäjän on nostettava syyte epäilystä rikoksesta, jos hän katsoo, että se on laissa säädetty rangaistavaksi, sen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on olemassa todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi. Usein syynä päättää syyte nostamatta on näytön puute. Tämän vuoksi syyttämättäjättämispäätösten osalta tarkastellaan erityisesti näytön puutteen vuoksi tehdyn syyttämättäjättämispäätöksen perusteluita sekä perustelujen sisältöön ja niiden laatuun vaikuttavia seikkoja. Syyttäjän harkinnan jälkeen tarkastellaan tuomioistuimen oikeudellista arviota petos- ja kavallusrikosten osalta.

4.2 Syyttämättäjättämispäätökset

Tutkielmassa syyttäjän syyttämättäjättämispäätökset muodostavat tutkimusongelmaa konkretisoivia esimerkkejä. Syyttämättäjättämispäätöksien avulla muodostetaan tosielämän esimerkkejä keksittyjen hypoteettisten tapahtumainkulkujen sijaan. Näitä päätöksiä tarkastelemalla pyritään analysoimaan syyttäjän tekemää oikeudellista arviointia ja rajanvetoa siviilioikeudellisen ja rikosoikeudellisen jutun välillä. Syyttäjän oikeudellinen harkinta ja syyttämättäjättämispäätökset ovat tutkielmassa tarkasteltavana, koska tuomioistuinten tarjoama oikeuskäytäntö on vähäistä tutkielmassa kuvattujen tilanteiden osalta. Oikeudellinen arviointi keskittyy erityisesti niiden tekijöiden tarkastelemiseen, jotka vaikuttavat siihen, miksi rahoitusleasingsopimuksen rikkomus ei ole ollut rikollinen teko.

Kahdestakymmenestä (20) syyttämättäjättämispäätöksestä on valittu kavalluksen ja petoksen osalta yhteensä viisi päätöstä analysoitavaksi. Päätökset ovat koottu tasaisesti Suomen neljästä eri syyttämisaalueesta¹⁰⁰. Analysoitavaksi ovat valittu relevanteimmat ja parhaiten

¹⁰⁰ Syyttämisaalueet ovat Länsi-Suomen -, Etelä-Suomen -, Itä-Suomen – ja Pohjois-Suomen syyttämisaalueet. Pois analysoinnista jää Ahvenanmaan syyttäjälue.

perustellut päätökset. Syyttämättäjättämispäätökset on etsitty syyttäjän tietokannasta nimikkeen ollessa ”petos” tai ”kavallus” samalla niiden liittyessä nimenomaisesti rahoitusleasingsopimukseen. Päätöksistä on valittu sattumanvaraisesti päätökset, jotka vastaavat hakukriteerejä parhaiten.

Syyttämättäjättämispäätöksistä on todettava, että kavallus ja petosrikosten välinen jakauma ei ole tasainen. Selvästi suurin osa päätöksistä koski kavallusrikosta ja syytteen nostamisen jättämistä niistä. Petosrikoksiin perustuvat syyttämättäjättämispäätökset olivat puolestaan harvassa. Tämä johtunee siitä, että sellaiset tilanteet ovat harvassa, joissa jätetään vuokraerät ensimmäisestä erästä saakka kokonaan maksamatta, jolloin kyseeseen saattaisi tulla petosrikos. Kavallukseen ja törkeään kavallukseen liittyvissä rikoksissa vuokraeriä tyypillisesti maksetaan johonkin saakka sopimuksen mukaisesti, mutta tämän jälkeen maksut lopetetaan.

Syyttäjän syyte rikosnimikkeellä petos, kaatuu oikeastaan siinä vaiheessa, kun yksikin vuokraeri on tullut maksetuksi. Tuomioistuin voi tuomita ainoastaan sen mukaan, mitä syyttäjä on vaatinut, joten petoksen rikosnimike on tällöin poissuljettu vaihtoehto syytteen ajamiseksi. Lisäksi petosrikoksiin kuuluu maksukyvyttömyydellä ja - haluttomuudella vuokralleantajan erehdyttäminen. Tätä ei useinkaan tarkastella poliisin esitutkinnassa tai syyttäjän toimesta, joten rikosnimikkeeksi ei tämänkään puolesta helposti valikoidu petosrikosnimike.

Petosrikoksen tunnusmerkistön täyttymistä ennen kaikkea luottopetosten osalta tarkastellaan tutkielmassa tuomioistuinten näkökulmasta. Tutkielman kannalta hyvän vertailukohdan antaviin luottopetoksiin liittyvää jopa korkeimpaan oikeuteen mennyttä oikeuskäytäntöä on puolestaan jonkin verran, joten se tarjoaa petosrikosten osalta hyvän tarkastelunäkökulman. Painoarvo syyttämättäjättämispäätöksissä on edellä kuvattuun tapaan kavalluksen ja törkeän kavalluksen rikosnimikkeissä.

4.2.1 Kavallus ja törkeä kavallus

Länsi-Suomen syyttäjävirston 15.11.2018 tekemässä syyttämättäjättämispäätöksessä asiassa oli epäiltyä, että veljes A, joka oli myös yrityksen toimitusjohtajan sijainen, oli yksin tai yhdessä toisen henkilön kanssa anastanut hallussaan olleen noin 4000 euron arvoisen

saksinostimen. Rahoitusyhtiö oli vuokrannut saksinostimen 21.9.2015 allekirjoitetulla rahoitusleasingsopimuksella. Sittemmin vuokralleottajan asemassa toiminut henkilö A on epäilty yksin tai yhdessä toisen henkilön kanssa luvattomasti myyneen saksinostimen tuntemattomaksi jääneelle taholle.

Vuokralleottaja ei ollut maksanut kaikkia vuokria saksinostimesta, eikä myöskään palauttanut saksinostinta asianomistajalle pyynnöistä huolimatta. Saksinostimen vuokrannut yritys kuului veljeksille ja heidän kertomuksensa esitutkinnassa olivat ristiriitaisia. Toinen epäillystä henkilöstä (veljes B) tunnusti taloudellisissa vaikeuksissa ollessaan myyneensä kyseisen saksinostimen kolmannelle osapuolelle ja veljes A kertoi, ettei hänellä ole tietoa saksinostimen sijainnista. Kaiken kaikkiaan tapahtumankulku oli jäänyt epäselväksi ristiriitaisten kertomusten takia. Tästä syystä veljes A:ta vastaan päätettiin jättää syyte nostamatta, koska asiassa ei ollut syytteen nostamiseksi riittävää näyttöä eli todennäköisiä syitä.¹⁰¹

Asiassa olisi ollut perusteluja myös toisenlaiseen ratkaisuun ja syytteen nostamiseen kavalluksesta. Veljes B:n oli myöntänyt yrityksen taloudelliset vaikeudet, joten saksinostimen myymiselle taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi on ollut selvää.¹⁰² Maksuvaikeudet ovat johtaneet yrityksen tarpeeseen anastaa hallussaan olevaa irtainta omaisuutta, joka tosiasiallisesti kuuluu rahoitusyhtiölle. Kohteen myyminen kolmannelle ilman rahoitusyhtiön lupaa ilmentää jo yksinään tekijän väärää omistusoikeuskompetenssia ja sinänsä anastamista.¹⁰³ Samoin kohteen myymisestä saatujen varojen tilittämisen laiminlyöminen rahoitusyhtiölle osoittaa kavallusrikoksen tunnusmerkistön mukaista rikollista toimintaa.

Vastaavanlainen syyttämättäjättämispäätös tehtiin Länsi-Suomen syyttäjävirstossa 10.10.2022. Siinä henkilön A epäiltiin syyllistyneen yrityksen tosiasiallisena määräysvallan käyttäjänä kavallukseen anastamalla grilliyrityksen toimintaan tarkoitettua kylmävetolaatikon ja rasvakeittimen. Rahoitusleasingsopimus oli solmittu ajankohtana 14.2.2018 ja vuokraerät

¹⁰¹ Länsi-Suomen syyttäjävirston päätös 15.11.2018.

¹⁰² Keskeiset rikokset / Frände - Wahlberg 2018, s. 528. Hyötymistarkoitus on tyypillinen osa kavallusta, mutta ei välttämätön. Esimerkiksi henkilö, joka hävittäisi vuokra-kohteen jääden ilman taloudellista hyötyä, olisi tuomittava ennemmin kavalluksesta kuin vahingonteosta.

¹⁰³ Keskeiset rikokset / Frände - Wahlberg, s. 523.

olivat jääneet maksamatta 14.11.2018 erästä alkaen eli vuokraeriä oli maksettu normaalisti kahdeksan kuukauden ajan.¹⁰⁴

Epäselvyyttä ilmeni tehtyyn rahoitusleasingsopimukseen, koska henkilö A kiisti olleensa tietoinen vuokrasopimuksella hankituista laitteista. Vasta laitteita koskevien laskujen myötä tehty hankintapäätös oli tullut tiedoksi ja tällöin henkilö A luuli laitteita ostetuiksi. Lopulta yrityksen toiminta oli päättynyt ja tässä yhteydessä kylmävetolaatikko ja rasvakeitin olivat kadonneet. Lopulta kuultujen henkilöiden ristiriitaiset kertomukset ja näiden henkilöiden hatarat muistikuvat laitteiden sijainnista lopulta johtivat päätökseen jättää syyte nostamatta¹⁰⁵

Kun kyse on sopimukseen perustuvasta vahingonkorvausvastuusta, osapuolien välinen kirjallinen sopimus määrittelee myös rikosoikeudellista vastuuta. Näin oli esimerkiksi ratkaisussa KKO 2002:17, jossa rikosoikeudellisen vastuun kannalta keskeisessä asemassa oli se, mitä sopimusehdoista kävi selville. Sopimusehtojen selvyys vaikuttaa vuokralleottajan rikosoikeudelliseen vastuuseen, koska sopimusepäselvyyksien ei tule johtaa rangaistusvastuuseen. Tässä ratkaisussa sopimusehtojen selvyyteen ei otettu kantaa. Erikoista silti on, että miten yritystoiminnassa voi vallita epäselvyys toiminnassa hyödynnettävien arvokkaiden ravintolatarvikkeiden omistusoikeudesta.

Helsingin syyttäjävirstossa jätettiin syytteen nostamatta 29.6.2018 tehdyllä päätöksellä, kun oli epäily, että rakennusosalalle kuuluvan yrityksen pääomistajana ja hallituksen puheenjohtajana toiminut epäilty A olisi anastanut rahoitusleasingsopimuksella hankitut tietokoneet ja kopiokoneen.

Tämä päätös eroaa kahdesta aikaisemmasta, koska oli tiedossa, että laitteet hankkinut yritys oli myyty 8.11.2016 päivätyllä kauppakirjalla henkilölle B eikä B:n henkilöllisyydestä ollut epäselvyyttä. Epäilty A kertoi jättäneensä yrityksen myymisen jälkeen kaiken irtaimen omaisuuden yrityksen tiloihin ja uusi omistaja on tyhjentänyt tilat tilojen vuokrasopimuksen päättymisen takia. Syyte kuitenkin päätettiin jättää nostamatta epäiltyä A:ta kohtaan.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Varsinainen vuokra-aika on alkanut maaliskuussa, joten vuokraeriä on maksettu normaalisti kahdeksan kuukautta, kunnes maksut ovat lakanneet.

¹⁰⁵ Länsi-Suomen syyttäjävirston päätös 10.10.2022.

¹⁰⁶ Helsingin syyttäjävirston päätös 29.6.2018.

Rikosoikeudellisen vastuun kannalta on merkitystä, onko vuokraohteen myymiseen annettu oikean omistajan suostumus. Rahoitusyhtiön suostuessa kohteen myymiseen se yleensä määrittää kohteen myyntihinnan. Vuokralleottajalle on tarjottu mahdollisuus myös sopimuksen siirtämiseen yrityskaupan yhteydessä. Tällainen sopimuksen siirtäminen vaatii kuitenkin jälleen uudet sopimusasiakirjat, jotka rahoitusyhtiö hyväksyy tämän edustajan allekirjoituksella. Vuokralleottajalla on myös sopimusehtojen mukainen velvollisuus informoida yrityksen omistussuhteissa tapahtuvista merkittävistä muutoksista. Tässä tapauksessa on nähtävissä kavalluksen tunnusmerkistöön kuuluvia piirteitä, joten myös toisenlainen ratkaisu olisi ollut perusteltu.

Itä-Suomen syyttäjävirston 26.7.2021 tekemässä päätöksessä oli kyse kahdesta ruokien valmistukseen tarkoitettuista laitteista, jotka olivat yhteensä arvoltaan 10.000 euroa. Henkilöä A oli epäilty yhdessä toisen henkilön kanssa anastaneen laitteet. Yrityksen konkurssiin asettamisen jälkeen, toinen laitteista löytyi rahoitusyhtiön käyttämän poishakijan toimesta yrityksen varastosta puutteellisena ja arvottomana. Toinen laitteista oli toimitettu Yhdysvaltoihin.

Yhdysvaltoihin viedyn kohteen osalta jäi epäselväksi vuokralleottajan tahallisuus. Jos sopimuksen vastaisesti laitteen ulkomaille viemisen tarkoituksena on ollut sen anastaminen ja saattaminen se pois oikealta omistajaltaan, kyse olisi päätöksen mukaan voinut olla kavalluksesta. Vuokraohteen vieminen sopimusehtojen vastaisesti ulkomaille on luultavasti kaikkein radikaalein tapa saattaa vuokraohte oikean omistajan ulottumattomiin. Tästä syystä päätös jättää syyte nostamatta on kyseenalainen. Samoin yrityksen joutuminen konkurssiin kertoo yrityksen taloudellisesta ahdingosta ja tarpeesta vuokraohteiden taloudellisen arvon hyödyntämiselle. Tässä päätöksestä tahallisesta tarkoituksesta ei kuitenkaan ollut riittävä näyttöä, joten syyte jätettiin nostamatta.

Lapin syyttäjävirston 6.8.2019 tekemässä päätöksessä vuokralla olleista kassakoneesta sekä kahdesta kylmälaitteesta, joita hyödynnettiin ravintolatoiminnasta. Rikoksesta epäilty henkilö oli esitutkinnassa kertonut, että kylmäkoneet olivat varastettu kevään aikana. Epäselväksi jäi se seikka, mitä laitteille oli tosiasiallisesti tapahtunut ja missä vaiheessa laitteet ovat hävinneet ravintolasta jonnekin.

Syyttäjä otti päätöksessään muita päätöksiä tarkemmin kantaa anastusrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen. Anastuksella tarkoitetaan tahallista omaisuuden oikeudetonta

siirtämistä pois sen todellisen omistajan määräysvallasta jonkun toisen määräysvaltaan ja tämä teko voisi täytyä syyttäjän mukaan tilanteessa, jossa kohteet myydään jollekin kolmannelle taholle ilman omistajan lupa. Syyttäjä myös totesi, että leasingopimuksen ehtoja rikkovat menettelyt ovat yksityisoikeudellisen riidan aihe, eikä niihin tule ottaa syyttäjän tekemässä päätöksessä kantaa.

Tässä päätöksessä syyttäjä otti myös kantaa petosrikoksen täyttymisen tunnusmerkistöön. Petosrikoksena teko voisi olla rangaistava, jos rahoitusyhtiö on erehdytetty vuokraamaan laitteet samalla salaten oman maksuhaluttomuutensa tai maksukyvyttömyytensä. Tässä laitteiden vuokria oli maksettu normaalisti siihen saakka, kunnes yrityksen taloudelliset vaikeudet alkoivat, joten näyttöä petosrikoksen edellyttämästä erehdyttämisestä ei ollut.¹⁰⁷

On mahdollista, että vuokrakohteiden varastetaan vuokralleottajan hallinnasta, kuten Lapin syyttäjäviraston päätöksessä oli käynyt. Tällöin vuokralleottaja voi saada vakuutusyhtiöltä korvauksen vuokrakohteiden varastamisesta, koska vuokralleottajalle kuuluu usein vuokrakohteiden vakuutuksen pitäminen voimassa.¹⁰⁸ On mahdollista, että vuokralleottajan pitäessä saamansa vakuutuskorvauksen kohteiden varastamisen seurauksena itsellään täyttää 28:3 §:n mukaista tilitysvelvollisuuden laiminlyönnin. Vakuutuskorvaus on ikään kuin vuokrakohteen tilalle tullutta varallisuutta, joten vuokralleottajalla voisi ajatella olevan tilitysvelvollisuus tällöin rahoitusyhtiötä kohtaan.

Edellä kuvatuissa syyttämättäjäättämispäätöksissä on havaittavissa sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Yhtäläisyyksiä oli muun muassa yrityksen toiminnassa mukana olleiden henkilöiden epäselvät ja hatarat muistikuvat vuokrakohteiden sijainnista, lähipiiri yrityksen omistussuhteissa ja vuokrakohteiden useamman tuhannen euron arvo. Kaikissa tapauksissa rahoitusleasingopimuksen rikkominen on ilmentynyt vuokraerien maksamattomuutena aina tietystä vuokraerästä saakka. Maksamattomien vuokraerien takia leasingopimus on irtisanottu päättymään ja kohteita on pyydetty irtisanomisen yhteydessä palauttamaan takaisin oikealle omistajalle.

¹⁰⁷ Lapin syyttäjäviraston päätös 6.8.2019.

¹⁰⁸ Rahoitusleasingopimuksen ehdot asettavat usein vuokralleottajan vastuulle esimerkiksi henkilö -tai pakettiauton kaskovakuutuksen pitämisen voimassa.

Maksuvaikeudet ja yritystoiminnan päättymisen on liittynyt jokaiseen syyttämättäjättämispäätökseen tavalla tai toisella. Huomataan kuitenkin, että taloudellisilla vaikeuksilla ei ole ollut oikeastaan painoarvoa syyttäjän tekemässä harkinnassa.

Maksukyvyttömyydelle tulisi pystyä antamaan painoarvoa näyttönä myös kavallusrikosten kohdalla. Maksuvaikeuksien kohdatessa voidaan päätyä tietoisesti myymään vuokratohde kolmannelle taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi.

Tyypillisiä ovat tapaukset, joissa vuokratohde on kadonnut samassa yhteydessä, kun koko yritystoiminta irtaimine omaisuuksineen on myyty kolmannelle osapuolelle yrityskaupan yhteydessä. Tällaista kauppaa tulee tarkastella useasta eri näkökulmasta. Mikäli osapuolet ovat toisilleen entuudestaan tuntemattomia ja ostaja on tietämätön kaupan kohteiden oikeasta omistajasta, tämä viittaa enemmän rikokseen. Tällöin vuokralleottaja voi syyllistyä myös petokseen erehdyttäessään ostajaa väärällä kompetenssillaan. Samoin, jos pystytään näyttämään toteen, että kaupan osapuolet ovat yritystoiminnassa toimineet vielä kaupan tekemisen jälkeen yhteistyössä, tämä tukee näyttöä anastusrikoksesta.

Pelkän varomattomuuden ja sopimusvelvoitteiden vastaisen toiminnan puolesta puhuu vastaavasti yrityskauppa, jossa yhtiön osakekanta vastuineen ja velvoitteineen on haluttu siirtää kolmannelle osapuolelle tarkoituksena säilyttää vuokratohde ja sitä koskevat maksuvelvoitteet edelleen alkuperäisen vuokralleottajan yrityksellä.

Mikäli kolmannen kanssa solmittu kauppa on tapahtunut lyhyen ajan kuluessa solmitusta rahoitusleasingsopimuksesta ja tällaisesta kaupasta ei ole osoittaa kauppakirjaa, osoittaa tämä rikollista toimintaa.¹⁰⁹ Normaalisissa vilpittömässä mielessä solmitussa yrityskaupassa kolmannen osapuolen henkilöllisyys on kaupan solmimishetkellä vuokralleottajan tiedossa. Mikäli vuokralleottaja ei syystä tai toisesta muista tai tiedä kolmannen osapuolen henkilöllisyyttä, toiminta vaikuttaa selkeästi vilpilliseltä. Yrityskaupan luonne kertoo paljon siitä, onko toiminnalla ollut tarkoitus aiheuttaa rahoitusyhtiölle vahinkoa siirtämällä vuokratohde tämän ulottumattomiin.¹¹⁰

¹⁰⁹ Esimerkiksi vuokralleottajan vetoaminen kauppakirjan häviämiseen ei ole uskottavaa, koska yleensä tällainen yrityskauppa on merkittävä jo kohteen arvon vuoksi.

¹¹⁰ Pirkanmaan käräjäoikeuden 13.3.2023 antaman tuomion perustelut. Tapauksessa kahdesta vastaajasta toinen syyllistyi törkeään petokseen ja toisen vastaajan osalta syyte hylättiin. Molemmat vastaajista olivat tehneet yrityskaupan, joten kohde oli siirtynyt ensin vastaajalta toiselle, jonka jälkeen vielä neljännelle taholle. Hyvin perustellussa käräjäoikeuden ratkaisussa erona näytön arvioinnissa vastaajien välillä oli yrityskaupan luonne.

Eräässä Pirkanmaan käräjäoikeuden antamassa ratkaisussa vastaajan ”pelasti” se, että yrityskaupan seurauksena yrityksen nimi ei muuttunut tai sen toimipiste siirtynyt muualle. Omistussuhteessa tapahtui kyllä merkittäviä muutoksia, koska yhtiön omistusoikeus kaikkine oikeuksineen siirtyi uudelle omistajalle. Tällaisista yhtiön omistussuhteissa tapahtuvista merkittävistä muutoksista on usein rahoitusleasingisopimuksen ehtojen mukaan vain ilmoitettava rahoitusyhtiölle. Tästä syystä vastaajan katsottiin toimineen ainoastaan huolimattomasti ja rikkoneen rahoitusleasingisopimuksen sopimusehtoja. Tilanne olisi ollut erilainen, jos omaisuus ei olisi enää pysynyt vuokralleottajayrityksen hallinnassa ja vuokrakohte olisi siirtynyt epäselväksi jäävään ja täysin uuteen osoitteeseen vuokralleantajan ulottumattomiin.

Tapauskuvausten perusteella syyttäjän kanssa ei välttämättä pysty olemaan kaikessa yhtä mieltä – osassa olisi ollut perusteita myös syytteen nostamiseen kavalluksesta tai törkeästä kavalluksesta. Yhteenvetona näistä tapauksista voidaan kollektiivisesti kuitenkin todeta, että tiedon puute vuokrakohteen tarkasta katoamisajankohdasta ja näytön puute anastamisrikoksen edellyttämästä tahallisuudesta on säännönmukaisesti johtanut syyttämättäjäättämisspätökseen.

4.2.2 Petos ja törkeä petos

Sisä-Suomen syyttäjävirston 22.1.2019 tekemä päätös koski törkeää petosta, jossa epäiltiin, että Henkilö A oli tiennyt, että yhtiössä 13.10.2014 tapahtuneen omistajanvaihdoksen jälkeen yhtiö ei tule suorittamaan yhtiöllä rahoitusleasing-vuokrasopimusten perusteella käytössä olleiden henkilöautojen vuokraerien maksamista. Oli myös epäily, että Henkilö B on yhtä näistä henkilöautoista lainannut sopimusehtojen vastaisesti Henkilölle C, jonka on epäilty saaneen Henkilön A menettelystä oikeudetonta taloudellista hyötyä. Samalla henkilöautojen vuokralleantajalle oli aiheutunut taloudellista vahinkoa.

Leasingisopimus koskien henkilöautoja allekirjoitettiin päivämäärällä 1.10.2014 ja vuokraerien maksamattomuuden takia sopimus on irtisanottu jo seuraavassa kuussa 1.11.2014. Henkilö A oli ollut siinä ymmärryksessä, että velvoitteet yhtiöllä rahoitusleasing-vuokrasopimusten perusteella hallinnassa olleista henkilöautoista ovat siirtyneet yhtiön edustajaksi tulleen Henkilön B vastattaviksi. Autoista oli myös keskusteltu ja tämän keskustelun jälkeen oli jääty siihen ymmärrykseen, että Henkilö B palauttaa autot vuokralleantajalle, jollei maksa yhtiölle erääntyneitä leasingvuokraeriä.

Sopimusehdoissa oli ollut informointivelvollisuuden perustuva ehto, jonka mukaisesti vuokralleottajan oli viipymättä ilmoitettava vuokralleantajalle kaikki yhteystiedoissaan ja omistuksessaan tapahtuneet muutokset. Kyseinen informointivelvoite muutoksista oli yhtiökaupan myötä kuulunut yhtiön velvoitteista vastaamaan tullee Henkilölle B. Syyte jätettiin nostamatta, koska asiassa ei ollut sellaista petosrikoksen tunnusmerkistöön kuuluvaa vuokralleantajan erehdyttämistä, jota Henkilö B olisi käyttänyt omaksi tai toisen hyväksi.¹¹¹

Samaa asiaa koskien syyttäjä teki päätöksen jättää myös Henkilö B vastaan syyte nostamatta. Tässä päätöksessä edellä kuvatun lisäksi todettiin, ettei ole myöskään viitteitä siitä, että Henkilö B:n tarkoituksena olisi ollut anastaa vuokralleantajan omistamia ja Henkilön A yrityksen hallitsevia ajoneuvoja, joten kyse ei ollut myöskään kavallusrikoksesta. Sopimusten irtisanomisten jälkeen autot ovat mahdollisesti olleet luvatta Henkilö A:n yrityksen käytössä. Merkittävää oli, ettei vuokralleantajan lähettämiä kirjallisia irtisanomisilmoituksia ollut enää saatavilla. Tästä syystä oli vaikeaa arvioida, oliko vuokralleantaja vaatinut henkilöautojen palauttamista Henkilöltä B. Tämän seurauksena Henkilön B tietoisuus rahoitusleasing-vuokrasopimusten irtisanomisesta ja tästä seuraavana henkilöautojen luvattomasta käytöstä oli jäänyt epäselväksi. Lopuksi syyttäjä on syyttämättäjättämispäätöksessään todennut, että eräänäneiden ja maksamatta jääneiden vuokraerien osalta kyse on siviilioikeudellisesta riita-asiasta.

Erona edellä käsiteltyihin syyttämättäjättämispäätöksiin koskien kavallusrikoksia huomataan selkeä ero vuokraerien maksamisten välillä. Tässä päätöksessä vuokraerät olivat jätetty maksamatta heti ensimmäisestä erästä saakka. Tällainen toiminta viittaa vuokralleantajan erehdyttämiseen vuokralleottajan tosiasiasiallisella tarkoituksella maksaa vuokraerät. Päätöksessä A:n kohdalla olisi siten voitu päätyä toisenlaiseen ratkaisuun. B:n kohdalla taas päätös vaikuttaa oikealta, koska kohteiden irtisanomisesta ei ollut riittävällä tavalla informoitu. Tällaisessa tilanteessa voidaan kysyä - millainen painoarvo oikeudellisessa arvioinnissa tulee antaa petoksessa asianomistajan omalle myötävaikutukselle? Vuokralleantajan rikosoikeudellinen suoja on silloin oikeutettua, kun tiettyä huolellisuutta ja tarkkaavaisuutta on noudatettu omassa liiketoiminnassa.¹¹² Vuokralleantaja pystyy

¹¹¹ Sisä-Suomen syyttäjäviraston päätös 22.1.2019.

¹¹² Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 639–641.

vaikuttamaan rikosoikeudellisen suojan saamiseen esimerkiksi varmistamalla asianmukaisilla toimenpiteillä siitä, ettei vuokralleottajan tahallisuudesta jää epäselvyyttä.

4.3 Rajanvetoa oikeuskäytännössä

Oikeuskäytäntöä on varsin vähän muutoksenhakutuomioistuimissa koskien petos- ja kavallusrikoksia, joihin liittyy rahoitusleasingsopimuksen vuokraerien maksamattomuus. Tästä syystä tutkielmassa tehdään varovaista analogista tulkintaa hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisuksista. Nämä analysoitavat ratkaisut muistuttavat läheisesti tutkielmassa käsillä olevia petos – ja kavallusrikoksia. Kummankin rikosnimikkeen kohdalla keskeisessä arvioinnissa on tahallisuuden arvioiminen, koska tätä vaaditaan molempien rikoksien tunnusmerkistöjen täyttymisen osalta.

Petosrikosten kohdalla arvioidaan erehdyttämistoimia ja erityisesti maksukyvyttömyyden tai maksukyvyttömyyden hyödyntämistä toisen erehdyttämisessä. Tästä syystä kaikkiin petosrikoksiin analoginen tulkinta ei sovellu. Esimerkiksi veropetos on luonteeltaan erilainen, koska siinä erehdyttämistoimi on muu kuin salattu maksukyvyttömyys tai maksuhaluttomuus. Tyypillinen veropetos on esimerkiksi, kun henkilö jättää ilmoittamatta veroviranomaiselle varat, jotka tulisi lain mukaan ilmoittaa.¹¹³ Velallisen petokseen liittyy taas keskeisesti maksukyvyttömyyden tai maksuhaluttomuuden salaaminen. Tämän rikoksen kohdalla sen sisällön arvioiminen on tuomioistuimen ratkaisuisissa perusteellisempaa kuin esimerkiksi tutkielmassa käsillä olevassa petosrikoksessa.

4.3.1 Petos

Vaasan hovioikeuden 16.9.1996 antamassa ratkaisussa petossyyte hylättiin, koska katsottiin, ettei syytetty vuokraaja ollut erehdyttänyt autovuokrausliikettä maksukyvyystään. Tapauksessa syytetyn kanssa oli solmittu jopa uusi vuokrasopimus, vaikka autovuokrausliike oli ollut tietoinen vuokraajan vuokranmaksuvaikeuksista. Vaikka vuokra jäi sittemmin maksamatta ja auto palauttamatta, hovioikeus katsoi tapauksessa, ettei asiassa ollut kyse vuokraajan erehdyttämistarkoituksesta.

¹¹³ Koskela 2021, s. 10.

Seuraavana vuonna Vaasan hovioikeuden 10.1.1997 antamassa ratkaisussa erityisesti alemman tuomioistuimen perustelut kärjäoikeudessa olivat ansiokkaat. Näissä perusteluissa otettiin kantaa erityisesti maksukyvyttömyyteen tekohetkellä. Kyse oli tilanteesta, jossa vähittäiskauppaa harjoittava A Oy oli jatkanut tavaran tilaamista tärkeimmältä tavarantoimittajaltaan B Oy:ltä, vaikka A Oy oli maksukyvytön. Erityistä tapauksessa oli, että konkurssin lähestyessä yhtiötä A, tämä vain lisäsi ostojaan yhtiöltä B. Lopulta oltiin tilanteessa, jossa viimeisellä viikolla ennen konkurssia ostot olivat noin kolminkertaiset koko vuoden keskiarvoon verrattuna. Yhtiön myyntitulosta oli käytetty myös reilu puolet yhtiön omistajien ja läheisten saatavan maksamiseen.

Kärjäoikeuden perusteluiden mukaan A yhtiön toiminnasta vastuunalaisen henkilön olisi tullut ilmoittaa asioiden oikea laita B Oy:lle. Tapani on kommentoinut tapausta ja todennut erehdyttämisen ilmenevän myös oikean asianlaidan virheellisenä esittämisenä tai olennaisen seikan salaamisena. Tästä pystyy olemaan samaa mieltä. Tilaamalla jatkuvasti lisää tavaraa, A yhtiö antaa sellaisen kuvan toiminnastaan, että laskut pystytään maksamaan ja yhtiöllä menee hyvin. Tosiasiassa liiketoiminnassa on eletty yli varojen ja yhtiö on jo ostovaiheessa maksukyvytön tai lyhyen ajan kuluessa maksukyvytön.¹¹⁴

Rahoitusleasingsopimusten osalta on huomioita myös leasingsopimuksen osallistuvat tahot ja selonottovelvollisuudet. Luottopetosten osalta on oikeuskäytännössä korostettu, että erityisesti pankeilla on pitkälle menevä ja ankara selonottovelvollisuus luotonhakijan taloudellisesta tilanteesta.¹¹⁵ Rahoitusleasingsopimuksissa kyse on vastaavasta tilanteesta ja luoton hakemisesta. Kyse on kuitenkin ikään kuin hyödykesidonnaisesta luotosta, jossa vuokralleottajalla ei ole mahdollisuuksia nostaa rahavaroja luottosopimuksen perusteella, kuten tavanomaisissa luotoissa on kyse. Tällöin kuitenkin voitaisiin kuvitella, että vuokralleantajan asemassa toimivalla rahoitusyhtiöllä on oltava huolellisuusvelvollisuus selvittää oikea asianlaita vuokralleottajan taloudellisesta tilanteesta. Maksukyvyttömyydestä tietämättömyyteen vetoaminen on siten haastavaa tuomioistuimessa, jos rahoitusyhtiö olisi

¹¹⁴ Tapani 2000, s. 707–708. Ks. myös KKO 1996:149, jossa takaajille oli annettu velkavastuut salatessaan vakavarainen ja luotettava kuva. Luottojen hakijan olisi jo velkoja haettaessaan tietää, ettei hän itse pysty suoriutumaan niistä, vaan ne tulevat jäämään takaajien vastuulle.

¹¹⁵ Tapani 2000, s. 708. Tämän linjan mukaisia ratkaisuja ovat Tapanin mukaan ainakin KKO 1995:23 (Ään.), KKO 1995:24 (Ään.) ja KKO 1995:25.

normaalilla huolellisella toiminnalla voinut ottaa selvää vuokralleottajan taloudellisesta tilanteesta.¹¹⁶

Luottokelpoisuus on selvittävä aktiivisilla selvittämistoimenpiteillä. Ei voida olettaa, että luottoa hakeva vuokralleottaja alkaa oma-aloitteisesti kertomaan esimerkiksi muissa pankeissa olleista vastuistaan ja veloistaan. Ratkaisussa KKO 1995:24 (Ään.) eri mieltä olleet jäsentä olivat katsoneet, että velallisen oli lainaa saadessaan omien velkavastuidensa vuoksi täytynyt olla tietoinen siitä, että hän ei pysty maksamaan pankista haettua lainaa takaisin. Ratkaisussa yksi syytetyistä syyllistyi petokseen, koska pankkia oli erehdytetty luulemaan, että lainan vakuudeksi oli tulossa 250 000 markan arvoinen vakuus, jota ei koskaan tullutkaan.

Ratkaisusta mielenkiintoisen tekee lainanhakijoiden tietoisuuden eroavuudet lainaa haettaessa. Tuomio oli syyksi lukeva vain yhtä lainanhakijaa vastaan, koska tämä oli tiennyt menettelynsä koituvan jo luottoa myönnettäessä pankin vahingoksi. Lainarahaa haettaessa oli myös ilmoitettu lainan käyttötarkoitus.¹¹⁷ Mikäli lainarahat olisi myöhemmin hyödynnetty esimerkiksi uhkapelaamiseen, olisi muidenkin syytettyjen osalta täytynyt petoksen tunnusmerkistö ikään kuin ”jälkeenpäin täydentyvän tahallisuuden” takia.

Jos lainaraha on mahdollista tällä tavalla korvamerkitä ja kaikki tämän rajauksen ulkopuolella oleva toiminta on kiellettyä ja täyttää petoksen tunnusmerkistön, miksi samaa ei pystyisi määrittämään rahoitusleasingosimuksen vuokrakohteiden kohdalla? Usein kyse voi olla esimerkiksi ajoneuvon hankkimisesta taksitoimintaa varten tai koneen hankkimisesta rakennustyömaalle. Yleisistä sopimusehdoista puuttuu tällainen kohta, jossa vuokralleottajan on määritettävä leasingkohteen käyttötarkoitus. Sopimuskohdan lisääminen saattaa helpottaa myöhemmin arvioitavaa vuokralleottajan tahallisuutta.

Edellä käsitellyjä tapauksia tuoreemmassa ja ratkaisusta KKO 1995:24 (Ään.) eroava ratkaisu oli Helsingin hovioikeuden 27.9.2018 antama ratkaisu. Siinä kyse oli lainanottamisesta ja tässä yhteydessä maksukyvyttömyyden ja maksuaikeiden salaamisesta. Hovioikeus oli katsonut, ettei lainansaaja ollut lainan saadessaan maksukyvytön eikä asiassa ollut kyse

¹¹⁶ Tapani 2000, s. 709.

¹¹⁷ Samanlainen menettely oli ratkaisussa KKO 1996:149. Luotonhakija oli erehdyttänyt takaajia luoton käyttötarkoituksen suhteen ilmoittamalla sen muuksi kuin mihin hän oli luoton todellisuudessa käyttänyt. Tämän lisäksi lainan vakuusjärjestelyt oli esitetty erheellisellä tavalla.

erehdyttämisestä, vaikka A:n saaman lainan käyttötarkoitus oli ollut eri, mitä A oli alun perin ilmoittanut. Lisäksi petolliseen toimintaan ei viitannut se, että A oli alussa lyhentänyt samaansa lainaa.

Syyttäjän mukaan petosrikoksen tunnusmerkistö täyttyi, koska lainanantajaa oli erehdytetty lainan käyttötarkoituksesta. Syyttäjän kanssa on helppoa olla samaa mieltä, jos tätä ratkaisua peilaa KKO:n antamaan ratkaisuun. Lainansaajan tarkoituksena koskeva erehdys voi vaikuttaa lainansaajan ymmärrykseen velallisen todellisesta maksukyvyistä.

Petostunnusmerkistö voi täytyä ja rangaistusvastuu syntyä käsillä olevassa tilanteessa.

Toissijaisesti kyseeseen pitäisi tulla vähintään kavallusrikoksen tunnusmerkistön täyttyminen.

Turun hovioikeuden 21.11.2019 antamassa ratkaisussa otettiin kantaa ennen kaikkea petoksen tunnusmerkistön täyttymiseen ja tehokkaaseen katumiseen, kun henkilö oli tilannut eri verkkokaupoista tuotteita suorittamatta niistä ollenkaan maksua. Tilattuja tuotteita ei myöskään noudettu, vaan tuotteet palautuivat lähettäjälle. Tästä huolimatta tarkasteltavana oli B:n mahdollisuus vapautua rikosoikeudellisesta vastuusta tehokkaan katumisen nojalla.

B oli antanut asianomistajina oleville verkkokaupoille virheellisiä tietoja maksukyvyistään ja -aikeistaan. Kun tilaukset oli toimitettu noudettavaksi B:lle, tämä oli hovioikeuden mukaan aiheuttanut välittömän taloudellisen vahingon syntymisen vaaran asianomistajille.

Perusteluissa viitattiin oikeuskirjallisuuteen, jonka mukaan tällainen taloudellisen vahingon syntymisen välitön vaara, joka voi olla myös väliaikaisen tappion vaara, saattaa merkitä petoksen tunnusmerkistössä tarkoitetun taloudellisen vahingon syntymistä.¹¹⁸

Tapauksessa otettiin kantaa myös yrityksen rangaistavuuteen. Tässä katsottiin rikoksen edenneen siihen pisteeseen, että B oli tehnyt kaiken, mitä petosrikoksen toteutuminen edellyttää. B olisi saattanut vapautua rikosoikeudellisesta vastuusta, jos hän olisi yrittänyt aktiivisin toimin estää tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen peruuttamalla tekemänsä tilaukset.¹¹⁹

Tapaus herättää ajatuksia, että petoksen tunnusmerkistö täyttyi melko kevyin perustein, kun taloudellinen vahinko oli näytetty toteen jo pelkällä väliaikaisen tappion vaaralla.

Mielenkiintoista on analogisesti soveltaa tämän tapauksen petoksen tunnusmerkistön

¹¹⁸ Perusteluissa viitattu oikeuskirjallisuus oli Lappi-Seppälä ym. 2019, RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

¹¹⁹ THO 21.11.2019 dnro 19/284.

täyttymistä edellä käsiteltyihin oikeustapauksiin. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että maksukyvyttömän henkilön tilatessa tavaraa luotolla ilman, että ensimmäistäkään laskua on aikomuskaan maksaa, petoksen tunnusmerkistö voi täytyä tavarantoimittajan toimitettua tavaran eli tehtyä sopimukseen liittyvän määräämistoimen.

Teoriassa on mahdollista, että petosrikos täyttyy rahoitusleasingsopimuksen vastaavien rikkomusten osalta siinä vaiheessa, kun myyjä on toimittanut vuokralleottajan hallintaan. Tällöin on aiheutettu ainakin välittömän taloudellisen vahingon aiheutumisen ja omaisuuden menettämisen vaara rahoitusyhtiölle. Tällöin ei ole merkitystä enää edes sillä onko vuokralleottaja palautunut sen oikealle omistajalle vai ei.

Rangaistavuuden edellytyksenä on vuokralleottajan maksukyvyttömyys tehdessään tilausta. Samalla rahoitusyhtiön on täytynyt täyttää oma selonottovelvollisuutensa vuokralleottajan maksukyvyttömyydestä, jotta on mahdollista vedota maksukyvyttömyyden salaamiseen erehdyttämistoimena. Uhrin kohdalla voidaan puhua konkreettisesta epäilystä, jonka vallitessa uhrille kuuluvaa riittävää selonottovelvollisuutta ei ole täytetty. Tälle tulee antaa rikosoikeudellista merkitystä siinä vaiheessa, kun vuokralleottaja pitää yhtä todennäköisenä kuin vuokralleottaja, että tämän antama informaatio vuokralleottajalle on virheellistä, puutteellista tai harhaanjohtavaa.¹²⁰

4.3.2 Kavallus

Kavallusrikoksen kohdalla ei ole saatavilla runsaasti oikeuskäytäntöä tilanteista, joissa rahoitusleasingsopimuksen kohde on anastettu sen oikealta omistajalta. Sen sijaan tulkinta-apua on mahdollista hakea osamaksukauppakohteiden kavaltamisesta, jotka muistuttavat tutkielmassa käsillä olevaa tilannetta, jossa vuokralleottaja anastetaan oikealta omistajalta. Osamaksukohteen oikeudellinen asema muistuttaa rahoitusleasingsopimuksen vuokralleottajan oikeusasemaa. Omaisuus samalla tavoin kuuluu rahoitusyhtiölle, koska

¹²⁰ Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 640–641. Esimerkiksi vuokralleottajan yleinen epäily siitä, että vuokralleottajan antamat tiedot ovat mahdollisesti virheellisiä, puutteellisia tai harhaanjohtavia, ei riitä konkreettisen epäilyn kriteerin täyttymiseen. Yritystoimintaan piilee riskejä ja luottosopimuksiin liittyy aina yleinen käsitys mahdollisuudesta, ettei velkaa makseta.

osamaksusopimus on kaikkine oikeuksineen siirtynyt rahoitusyhtiölle. Osamaksusopimukseen sisältyy lisäksi omistuksenpidätysehto vakuusjärjestelyinä.¹²¹

Rahoitusleasingsopimuksen kohdalla rahoitusyhtiön asianomistaja-asema ja omistusoikeus ilmenevät myyjäyrityksen laskukopiolla, joka osoittaa kohteen myymisen vuokralleantajana toimivalle rahoitusyhtiölle. Omistusoikeuden määrittäminen rahoitusleasingsopimusten kohdalla on lähtökohtaisesti helpompaa, koska kyse on luonteeltaan vuokrasopimuksesta. Tästä syystä rahoitusyhtiön omistusoikeus tulee enemmän oletuksena rahoitusleasingsopimuksen kohdalla kuin osamaksusopimuksen perusteella. Omistusoikeuden määrittäminen on tärkeä elementti, jotta voidaan puhua kavallusrikoksen tunnusmerkistöä – tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että teko kohdistuu toisen omistamaan omaisuuteen.¹²² Edellä kuvatulla tavalla nämä varallisuus oikeudelliset yhtäläisyydet osoittavat, että osamaksusopimukset tarjoavat vertailukelpoisen kohteen rahoitusleasingsopimuksille.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2002:17 oli kyse kalliomurskaimen myymisestä osamaksusopimuksen kautta. Sopimus sisälsi omistuksenpidätysehdon, jonka mukaisesti rahoitusyhtiöllä oli omistusoikeus kalliomurskaimeen, kunnes kohteen kauppahinta luottokustannuksineen oli kokonaisuudessaan maksettu. Ennen kauppahinnan maksamista kalliomurskain oli kuitenkin myyty edelleen rahoitusyhtiön suostumuksesta kolmannelle.

Rahoitusleasingsopimuksessa sovitaan määräaikaisesta ja varsinaisesta vuokra-ajasta vuokralleottajan kanssa. Vuokra-aika normaalisti alkaa seuraavan kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä, kun rahoitusleasingsopimus on solmittu. Samoin sopimuksessa sovitaan säännöllisin väliajoin kohteen vuokraamisesta maksettavista vuokraeristä. Näistä muodostuu maksusuunnitelma vuokralleottajalle, jota on noudatettava, kunnes viimeinen vuokraerä on maksettu. Samoin ratkaisussa osamaksukohde oli maksettava viimeistä erää myöten, jotta omistusoikeus kohteeseen siirtyy ostajalle. Ostaja ei kuitenkaan ollut noudattanut osamaksusopimusta, koska hän ei ollut maksanut kaikkia osamaksusopimuksen maksusuunnitelman mukaisia maksuja. Ennen viimeisen maksuerän maksamista hän oli sopimuksen vastaisesti myynyt kohteen kolmannelle.

¹²¹ Omistuksenpidätysehdon mukaan myyjällä on oikeus pidättää omistusoikeus kohteeseen, kunnes kauppahinta kaikkine kustannuksineen on kokonaisuudessaan maksettu.

¹²² Tolonen 1998, s. 837.

Ratkaisu tarjoaa vertailukohdan ostajan toiminnan ja tahallisuuden oikeudelliselle arvioimiselle yhtä lailla rahoitusleasingsopimuksen rikkomistilanteissa. Ratkaisun perusteluiden mukaan ostajan voitiin katsoa tietäneen, ettei kalliomurskain ollut vielä myyntihetkellä kokonaisuudessaan maksettu rahoitusyhtiölle. Tämä oli pääteltävissä ostajan maksuvaikeuksista ja -häiriöistä sekä toiminnasta kalliomurskaimen haltijana. Lisäksi ostokohteen käyttäjänä esitetyn selvityksen sekä osamaksukaupan jälkeen suoritettujen maksuerien perusteella ostajan täytyi tietää, että kalliomurskaimen omistusoikeus kuuluu rahoitusyhtiölle. Ostaja pyrki tuomioistuimessa vetoamaan siihen, että hän oli luullut kohteen olleen kokonaisuudessaan maksettu, jonka takia häneltä puuttui kavallusrikoksen edellyttämä tahallisuus.

Kaiken kaikkiaan annetun ratkaisun kanssa voi olla samaa mieltä. Ostaja on itse vapaaehtoisesti sitoutunut osapuolten väliseen osamaksusopimukseen, johon kuuluu osaksi osamaksukohteen maksaminen maksusuunnitelman avulla. Tämän maksusuunnitelman noudattaminen loppuun saakka on ostajan vastuulla. Sopimusehtojen ollessa selkeät ja ymmärrettävät, ostaja ei voi vedota tietämättömyyteen niiden sisällöstä tai olemassaolosta.

Sama tulkinta sopii myös rahoitusleasingkohteen kavaltamiseen ja vuokralleottajan toiminnan arvioimiseksi. Vuokraohteen edelleen luovutus täytyy tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi toisen omaisuuteen kohdistuvana kavalluksena. Oikeudellinen arviointi on rahoitusleasingsopimuksen kohdalla jopa helpompaa, koska vuokrasopimuksen perusteella omistusoikeus ei ole missään vaiheessa tarkoitettu siirtyväksi vuokralleottajalle. Osamaksusopimuksen perusteella tästä saattaa olla epäselvyyttä, joka vaikuttaa anastusrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen.¹²³

Aikaisemmassa ratkaisussa KKO 1993:8 oli vastaavanlainen tilanne, jossa omistusoikeus osamaksusopimuksen kohteena olevaan autoon ei siirtynyt ostajalle ennen kuin sen kauppahinta oli kokonaisuudessaan maksettu. Tässä rangaistuksena oli vaadittu muun muassa kavalluksesta, koska ostaja oli täysin omistusoikeuksin luovuttanut osamaksusopimuksen perusteella haltuunsa saamansa henkilöauton kolmannelle.

¹²³ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1997:154, jossa rahoitusyhtiö ei ollut osamaksusopimuksen siirtämisen perusteella saanut osamaksusopimuksen kohteena olevaan autoon omistusoikeutta, koska auton omistajaksi siirron jälkeen oli rekisteritietojen perusteella jäänyt myyjäyhtiö.

Käräjäoikeus oli tuominnut auton edelleen luovuttaneen henkilön kavalluksesta, mutta muutoksenhakutuomioistuimet eivät. Hovioikeus katsoi, että asiassa oli jäänyt näyttämättä, auton omistusoikeuden siirtyminen rahoitusyhtiölle. Vaikka rahoitusyhtiö tosiasiasa oli rahoittanut osamaksukaupat, auton omistajaksi ajoneuvorekisteriin oli jäänyt osamaksuostaja. Korkein oikeus oli muuttamatta hovioikeuden päätöstä ja lopputulosta.

Kuten edellä on todettu, tällaista sopimusoikeudellista tulkintaongelmaa ei ilmene rahoitusleasingsopimusten kohdalla, joten niiden menestymismahdollisuudet tuomioistuimessa ovat hyvät. Mielenkiintoisen tästä ratkaisusta tekee sen, että asiassa ei arvioitu oikeastaan yhtään osamaksuostajan tahallisuutta kavallusrikoksen tunnusmerkistön täyttymisen osalta. Sen sijaan asiassa menttiin puhtaasti esineoikeudellisilla perusteilla ja keskityttiin siihen, kuka on osamaksukohteen tosiasiallinen omistaja.

Rahoitusleasingsopimusta sopimusoikeudellisen instrumenttina hyödynnetään myös sellaisiin kohteisiin, joiden omistusoikeudet tulee merkittäväksi irtainta omaisuutta koskevaan rekisteriin. Rekisterimerkintä tarjoaa esineoikeudellista suojaa, mutta keskeisempää kavallusrikosten osalta olisi kiinnittää huomiota muihin seikkoihin kuten ratkaisussa KKO 2002:17. Näitä ovat kohteen hankkineen tahon maksukykyisyys, toiminta kohteen haltijana yleisesti ja jo sopimuksen mukaan suoritettavat maksuerät. Esimerkiksi toiminta kohteen haltijana on merkittävä tarkastelukohde, koska väärää omistuskompetenssia ilmentävät kohteeseen kohdistuvat toimenpiteet merkitsevät jo sinänsä anastamista. Samalla tämä ilmentää petosta suhteessa kolmanteen osapuoleen. Tässä kohtaa pitäisi säännönmukaisesti tulla tarkasteltavaksi vielä vuokralleottajan ja kolmannen ostajan välinen oikeussuhde ja siinä mahdollisesti tapahtunut rikos. Vuokralleottaja on erehdyttänyt vuokrakohteen vastaanottanutta kolmatta osapuolta vuokrakohteen tosiasiallisesta omistusoikeudesta petosrikoksen tunnusmerkistön mukaisesti.¹²⁴

Näiden tekijöiden analysoiminen osaltaan antaa tulkinta-apua, jota tarvitaan kavallusrikoksen tunnusmerkistön kannalta keskeisen tahallisuuden osoittamiseksi. Kaiken tämän lisäksi Vaasan hovioikeuden perustelujen mukaan rekisteritiedoilla ei ole edes oikeutta luovaa merkitystä, vaan niillä on merkitystä ainoastaan rahoitussopimuksia tulkittaessa. Tärkeämpää

¹²⁴ Tätä arvioitiin Vaasan hovioikeuden 7.7.2015 antamassa tuomiossa, jossa kyse oli osamaksukohteen olleen purkukahmarin myymisestä kolmannelle taholle.

olisi analysoida vuokralleottajan tietoisuutta osapuolten välisessä suhteessa – mitä vuokralleottaja on sopimusta tehdessään ymmärtänyt sopimuksen tarkoittavan ja mitä hän on tiennyt.

Myös rikosoikeudellisen vastuun täyttymisen osalta huomataan, että kyse on usein sopimuksen tulkinnasta ja sen arvioimisesta, miten rahoitusleasingsopimusta on voinut perustellusti tulkita ja onko sen sisällöstä voinut erehtyä. Tästä syystä on rahoitusyhtiön vastuulla laatia selkeät ja ymmärrettävät sopimusehdot, jotta niistä ei vallitse epäselvyyttä vuokralleottajan taholta. Merkitystä toki on vuokrakohteen hankkineen käsityksestä sopimuksen tarkoituksesta ja mahdollisuudesta luovuttaa irtainta omaisuutta edelleen. Leasingsopimuksia voidaan tässä vaiheessa pitää kuitenkin niin vakiintuneena sopimusmuotona yhteiskunnassamme, että tietämättömyyteen vetoaminen täytyisi rajoittaa ainoastaan erityisen poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Tätä tulkintaa tukee myös tuorempi ratkaisu KKO 2016:54, jossa kyse oli hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa törkeää kavallusta koskevassa asiassa vastaajien vaatimuksesta pääkäsittely. Vastaajat olivat vedonneet omistuksenpidätysehdot epäselvyyteen ja monitulkintaisuuteen, sillä perusteella, että ehto ei määritellyt mitä omaisuutta sopimus koskee. Korkein oikeus totesi, ettei pääkäsittelyn toimittamiselle hovioikeudessa ollut tarvetta, koska osamaksusopimuksen sanamuodon tulkinnan osalta kyse oli ainoastaan kirjallisesta todisteesta tehtävistä oikeudellisista johtopäätöksistä. Asiassa katsottiin, että sopimuksen yksiselitteisyys ja selkeys sekä vastaajien kokemus yhtiön johtotehtävissä toimimisesta ei jättänyt epäilystä siitä, etteikö vastaajat olisivat tienneet myyvänsä rahoitusyhtiölle kuuluvaa omaisuutta.

Yhteisesti analysoidun oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että vuokralleottaja voi oman oikeusasemansa turvaamiseksi tehdä toimenpiteitä, jotka parantavat rikosasian menestymismahdollisuuksia asian edetessä tuomioistuinkäsittelyyn. Näitä toimenpiteitä ovat kootusti seuraavat:

- 1) vuokralleottajan maksukyvyyn selvittäminen rahoitusleasingsopimuksen solmimishetkellä,
- 2) selkeiden ja ymmärrettävien sopimusehtojen laatiminen,

- 3) vuokralleantajan toimesta asianmukainen ja todisteellinen¹²⁵ informoiminen rahoitusleasingsopimuksen irtisanomisesta ja päättymisestä irtisanomisen seurauksena,
- 4) vuokrakohteen palauttamisen pyytäminen vuokralleottajalta ja kohteen poishakemisen todisteellinen yrittäminen ja
- 5) vuokrakohtetta koskevien rekisterimerkintöjen pitäminen oikeellisena ja ajan tasalla.

Kaikki edellä mainitut seikat huolellisesti toteutettuna osoittavat vuokralleottajan toimineen tahallisesti sekä petos – että kavallusrikoksen kohdalla. Toimenpiteiden jälkeen muussa tapauksessa siviilioikeudellinen sopimuksen rikkominen voi muuttua rikoslaissa rangaistavaksi rikokseksi.

4.4 Tunnusmerkistöjen edellyttämän tahallisuuden arvioiminen

Tahallisuudessa on kyse yleisestä rikosoikeudellisen vastuun luovasta tekijästä ja keskeisestä säännöstä. Rikoslaki on rakentunut 3:6 §:n mukaiselle tahallisuuden määritelmälle. Pykälän mukaan tekijä on aiheuttanut tekonsa tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen (seuraustahallisuus) taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä (todennäköisyystahallisuus). Seurauksella tarkoitetaan tapahtumaa, joka on kausaalisesti yhdistettävissä ihmisen tekoon, joka voi olla laiminlyönti tai toimintaa. Tekijän teon tai laiminlyönnin on täytynyt aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä (varmuustahallisuus).

Petos- ja kavallusrikokset ovat rangaistavia vain tahallisena. Näiden rikosnimikkeiden kohdalla on pohdittava, mitkä tunnusmerkistötekijöistä on sellaisia, joista epäillyn on kussakin tilanteessa oltava tietoinen, jotta hänen voidaan katsoa toimineen tahallisesti.¹²⁶ Määriteltäessä tahallisuutta on otettava huomioon rikoslain 4:1 §, joka koskee tunnusmerkistöerehdystä. Kyse on rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavasta perusteesta.

¹²⁵ Todisteellinen ja virallinen tiedoksianto rahoitusleasingsopimuksen irtisanomisesta voi tapahtua esimerkiksi vuokralleottajan henkilökohtaista kuittausta vastaan tai todistajan läsnäollessa, postin saantitodistuskirjeellä tai haastetiedoksiannolla.

¹²⁶ Hyttinen 2016, s. 917.

Jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, teko ei ole tahallinen.

Tunnusmerkistötekijöitä ovat ensinnäkin normatiiviset tunnusmerkistötekijät, jotka voivat viittaavat esimerkiksi erilaisten juridisteknistien käsitteiden juridiseen sisältöön. Tällainen on esimerkiksi termit ”kavallus” ja ”petos”, joissa on kyse tunnusmerkistötekijän sisällön ymmärtämisestä.¹²⁷ Toiseksi kyse on deskriptiivisistä tunnusmerkistötekijöistä, jotka puolestaan ovat empiirisesti tosielämässä aisteilla havaittavia tosiseikkoja. Petoksessa vuokralleottaja voi esimerkiksi havaita, että vuokralleantaja erehtyy hänen toimintansa seurauksena. Kavalluksessa vuokralleottaja pystyy havaitsemaan, että omaisuus ei kuulu tosiasiallisesti hänelle. Nämä tunnusmerkistötekijät yhdessä luovat ”selvillä olemisen”, mikä tarkoittaa samaa kuin tietämisen tai tuntemisen.¹²⁸ *Matikkalan* mukaan tämä ”selvillä olo” tarkoittaa tietyn olosuhteen pitämistä varsin todennäköisenä.

Mitkä ovat ne konkreettiset rikosoikeudellisen vastuun luovat tunnusmerkistötekijät tutkielman petos- ja kavallusrikoksen kohdalla, joista tekijän on täytynyt olla selvillä? Nämä kaksi rikosta luovat mielenkiintoisen tarkastelukohteen, koska kyse on oikeustoimesta (vuokrasopimus) ja vaihtelevasti myös oikeustoimien ketjusta eikä fyysisestä menettelystä (esimerkiksi nyrkin isku kasvoihin). Nyrkillä kasvoihin lyöminen ja pahoinpitely on usein äkkipikaista toimintaa toisin kuin kavallus tai petos, jotka ovat harkittuja toimintamenettelyjä.¹²⁹ Tutkielmassa tarkasteltujen rikosten suorittamiselle on usein tietty tarkoitus ja tavoite olemassa, mutta niiden todistaminen on huomattavasti haastavampaa.

Petoksen kohdalla tunnusmerkistötekijät ovat jaettava kolmeen osaan. Ensinnäkin vuokralleottajan tarkoitettuna seurauksena teosta on täytynyt olla oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen tai vuokralleantajan taloudellisten etujen vahingoittaminen. Toiseksi vuokralleottajan on oltava tietoinen, että hänen informaationsa virheellisyys, puutteellisuus tai harhaanjohtavuus erehdyttää vuokralleantajan. Kolmanneksi vuokralleottajan on mielletävä

¹²⁷ Tapani – Tolvanen 2013, s. 235.

¹²⁸ HE 44/2002.

¹²⁹ Tapani 2005, s. 223.

vähintään varsin todennäköisesti, että vuokralleantajalle aiheutuu hänen menettelystään taloudellista vahinkoa.¹³⁰

Ensimmäistä kohtaa eli hyötymistarkoitusta on arvioitava korostetun tahallisuusvaatimuksen mukaisesti tarkoitustahallisuuden näkökulmasta. Hyötymistarkoitusta arvioidaan siitä näkökulmasta, että vuokralleottajan tarkoituksena on ollut tahallaan aiheuttaa vuokralleantajalle vahinkoa. Toisessa kohdassa erehdyttämistoimena on käytetty maksukykyisyyttä tai maksuhalua. Erehdyttynä vuokralleantaja tekee taloudellisen määräämistöimen eli vuokrasopimuksen vuokralleottajan kanssa ja vuokralleottajan on varsin todennäköisesti tiedettävä, että vuokralleantaja erehtyy.¹³¹ Kolmannessa kohdassa vuokralleottajan on tiedettävä varsin todennäköisesti tai varmuudella, että vuokralleantajalle aiheutuu hänen menettelystään taloudellista vahinkoa.¹³²

Kuten huomataan, kolmea tunnusmerkistötekijää arvioidaan hieman toisistaan eroavista lähtökohdista. Tahallisuusvaatimuksen on täytyttävä jokaisen kohdalla erikseen kohdan vaatimalla tavalla, jotta kyse on petoksesta. Tutkielmassa kuvatussa petoksessa vuokralleottaja ikään kuin lupaa vuokralleantajalle rahoitusleasingsopimuksen solmimalla maksavansa asianmukaisesti vuokraerät. Asiaa voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä:

- 1) Vuokralleottaja pitää todennäköisenä, ettei hän tule maksamaan rahoitusleasingsopimuksen vuokraeriä.
- 2) Vuokralleottaja pitää selvästi todennäköisempänä, ettei hän maksa rahoitusleasingsopimuksen vuokraeriä kuin että hän maksaisi ne.
- 3) Vuokralleottaja pitää varmana, ettei hän tule vuokraeriä maksamaan.¹³³

Näissä kolmessa tilanteessa vuokralleottajan voidaan katsoa syyllistyvän petokseen. Vuokralleottajan on annettava virheellinen, puutteellinen tai harhaanjohtava väite maksukyvyystään -tai halustaan. Samoin vuokralleottajan tarkoituksena ei ole maksaa vuokraeriä, josta aiheutuu vuokralleantajalle taloudellista vahinkoa.

¹³⁰ Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 651.

¹³¹ Tapani 2005, s. 224–225.

¹³² Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 651–652.

¹³³ Keskeiset rikokset / Tapani 2018, s. 632.

Vahingoittamistarkoituksesta ei ole tutkielman kuvaamissa tilanteissa yleensä epäselvyyttä, koska vuokralleantajalle aiheutuu vuokraerien maksamatta jäämisestä välitön varallisuuden vähentymisen vaara.

Kavalluksessa tahallisuusarviointi on yksinkertaisempaa kuin petoksen kohdalla. Tämä osaltaan selittää esimerkiksi sen, miksi tutkielmassa kuvatuista petosrikoksista oikeuskäytäntö on vähäistä. Vuokralleottajan myydessä vuokrakohteen eteenpäin kolmannelle on kyse enemmän olosuhteesta, jonka vuokralleottaja joko tiesi tai ei tiennyt. Vuokrakohte on vuokralleantajan omaisuutta ja tämä lukee sopimusehdoissa. Vuokralleottaja joko tietää rahoitusleasingsopimuksen ehdoista tai hän ei tiedä niistä. Rahoitusleasingsopimuksen ehdoissa vuokrakohtetta ei saa myydä kolmannelle ilman vuokralleantajan suostumusta. Periaatteessa ainoastaan kieltoerehdykseen vetoaminen voi sulkea tahallisuuden pois. Vetoaminen siihen, että vuokralleottaja luuli sopimuksen olevan osamaksusopimus ei ole kuitenkaan kovin kestävä väite. Osamaksusopimuksen kohdettakaan ei saa myydä kolmannelle ennen kuin viimeinen osamaksuerä on maksettu.

Vuokralleottajan tarkoitus on kavalluksessa oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen tai vuokralleantajan taloudellisten etujen vahingoittaminen. Samalla kavallusrikoksen tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että haltuun saatu omaisuus kuuluu toiselle ja että omaisuuden käyttämiselle tai hyödyntämiselle ei ole annettu lupaa. Olosuhde, josta rikosentekijän on täytynyt olla varma tai pitää tätä varsin todennäköisenä on siis vuokrakohteen omaisuuden kuuluminen tosiasiallisesti vuokralleantajalle. Kuvitteellisessa tilanteessa, jossa kassan myyjä varastaa kassasta rahaa itselleen, ei ole tarvetta kysyä, onko kassan myyjä toiminut tahallisesti kavaltaessaan kaupalle kuuluvat rahat. Tutkielmassa kuvatussa tilanteessa tilanne on erilainen, koska vuokralleottajan tietoisuus perustuu sopimuksen sisältöön. Miten hyvin liiketoimintaa harjoittavan vuokralleottajan on täytynyt tutustua rahoitusleasingsopimuksen vakioehtoihin?

Esimerkiksi erityisesti kavalluksen kohdalla huomattiin, että tahallisuus on lähellä olosuhdetahallisuutta. Kun vuokrakohte kavalletaan, tahallisuuskysymys saa uudenlaisen merkityksen. Petoksen kohdalla tahallisuuden arvioiminen on monimutkaisempaa. Eroavia näkemyksiä ovat herättäneet se, miten tulisi säätää seuraustahallisuudesta ja

olosuhdetahallisuudesta sekä miten tahallisuuden alaraja tulisi määrittää.¹³⁴ Tekijän teon tai laiminlyönnin on täytynyt aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Tähän seuraustahallisuuden määritelmään saattaa liittyä ongelmallisia rajanvetokysymyksiä.¹³⁵ Kaikki muu rikostunnusmerkistössä kuuluu muihin olosuhteisiin. Rikoksen seuraus ja muut olosuhteet pitäisi pystyä erottamaan toisistaan. On selvitetävä, onko tahallisuuden kohteena rikoksen seuraukset vai muut olosuhteet.

Olosuhdetahallisuus on jäänyt käytännössä kokonaan oikeustieteilijöiden ja oikeuskäytännön määriteltäväksi.¹³⁶ Olosuhde voi olla joko on tekohetkellä käsillä tai syntyä muiden syiden vuoksi myöhemmin. Olosuhde esimerkiksi kavalluksen kohdalla on omaisuuden kuuluminen vuokralleantajalle ja petoksen kohdalla se voisi olla vuokralleottajan maksukyky ja -halu. Rikoksentekijä voi olla varma tai epävarma olosuhteen olemassaolosta tekohetkellä tai myöhemmässä vaiheessa olosuhteen synnyttyä. Olosuhdetunnusmerkkiä arvioidaan varmuustahallisuuden ja todennäköisyystahallisuuden näkökulmasta.¹³⁷

Lisää tulkinnanvaraisuutta tähän problematiikkaan tuo selonottovelvollisuuden ja olosuhdetahallisuuden välinen vaikeasti hahmoitettava suhde. Käsillä olevien rikosten kohdalla tekijä on voinut erehtyä esimerkiksi rahoitusleasingsopimuksen sisällöstä. Rikosoikeudellisen peittämisperiaatteen mukaisesti tahallisuuden tulisi kattaa kaikki rikoksen tunnusmerkistötekijät niiden laadusta riippumatta.¹³⁸ Vuokralleottaja on esimerkiksi voinut luulla vuokraohteen olevan edelleenluovutuskelpoinen. Hän on voinut ajatella, että rahoitusleasingsopimuksen mukaiset velvoitteet vain siirretään kolmannelle ja kolmas osapuoli hoitaa vuokraerien maksamisen rahoitusyhtiölle. Tällaista luvallisuutta koskeva erehdys on tällöin tunnusmerkistöerehdys, ja se poistaa sellaisenaan tahallisuuden.¹³⁹ Tunnusmerkistöerehdyksessä tahallisuus ei ole kattanut kaikkia tunnusmerkistötekijöitä, eikä kyse ole rikoksesta.

¹³⁴ LaVM 28/2002 vp.

¹³⁵ Frände 2010, s. 157.

¹³⁶ Esimerkiksi Frände on yrittänyt eksplikoida olosuhdetahallisuuden vakaata ydintä. Johtopäätöksenä Frände päätyi siihen, että olosuhdetahallisuuden käsillä olo vaatii, että tekijä on pitänyt olosuhteen olemassaoloa varmana tai varsin todennäköisenä. Ks. Frände 2010, s. 157–165 ja erityisesti ratkaisun KKO 2009:87 perustelut.

¹³⁷ Frände 2010, s. 158. Tekijä ei voi teollaan aiheuttaa jotain tiettyä olosuhdetta, vaan kyse on asiantilasta, joka on tai ei ole. Se voi alaikäiseen kohdistuvien rikosten kohdalla esimerkinomaisesti vastaaajan ikä. Tutkielmassa kavalluksen kohdalla olosuhde on vuokraohteen omistusoikeuden kuuluminen vuokralleantajalle.

¹³⁸ Koponen 2002, s. 297.

¹³⁹ Rikosoikeus / Lappi-Seppälä 2022, s. 907.

Tapani on kirjoittanut edellä kuvatusta problematiikasta ja todennut, että etenkin talousrikoksissa rikosoikeudellisen vastuun vältteleminen selonottovelvollisuuden laiminlyönnillä voi johtaa korkeimman oikeuden olosuhdetahallisuuden alarajan joustavampaan suhtautumiseen. Rahoitusleasingsopimuksen selkeissä rikkomuksissa, selonottovelvollisuuden korostaminen on perusteltavissa. Tämä johtuu siitä, että tällöin välttyttäisiin tarkoituksellisen tietämättömyyden tilanteiden syntymiseltä. Näissä tilanteissa rikoksentehtyjä voisi välttyä rikosoikeudelliselta vastuulta vain vedotessaan säännönmukaisesti tietämättömyyteen.

Osapuolten välinen siviilioikeudellisten sääntöjen varassa rakennettu rahoitusleasingsopimus on määrittänyt ne olosuhteet ja oikeudelliset raamit, joiden sisällä osapuolet voivat hyväksyttävästi toimia. Vuokralleottajan taho on liiketoimintaa harjoittava toimija, jonka tulee olla tietoinen rahoitusleasingsopimuksen ydintarkoituksesta. Selonottovelvollisuuteen kuuluu tätä sopimussuhdetta koskevien sopimusehtojen ymmärtäminen ja niiden vaikutus omaan toimintaan. Mitä enemmän korostetaan selonottovelvollisuutta, sitä enemmän olosuhdetahallisuutta tulkitaan joustavasti. Tästä seuraa puolestaan, että olosuhdetahallisuuden alaraja alkaa hälvenemään ja tippumaan alaspäin, mikä voi vaikuttaa edelleen oikeusvarmuuteen.¹⁴⁰

Korkein oikeus on varonut ottamasta selkeästi kantaa olosuhdetahallisuuteen perusteluissaan.¹⁴¹ Olosuhdetahallisuuden täyttymistä on korkeimman oikeuden perustelujen mukaan arvioitava todennäköisyystahallisuuskriteerein ja tahallisuuden täyttymiseen riittävää on käsitys menettelyn oikeudellisesta merkityksestä.¹⁴² *Frände* ja *Tapani* ovat pitäneet korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä muodostunutta alarajaa vakioituneena ”varsin todennäköiseksi” eli käytännössä yli 50 prosentin todennäköisyydeksi. Samalla todennäköisyystahallisuuskriteerillä arvioidaan seuraustunnusmerkkiä. Tekijän on siis täytynyt pitää teosta tai laiminlyönnistä aiheutunutta seurausta varsin todennäköisenä.

Tutkielmassa käsitellyt rikokset ja niitä koskeva oikeuskäytäntö antavat esimerkin siitä, että myös deskriptiivisistä ja/tai normatiivisista tunnusmerkistötekijöistä tietämätön vastaaja

¹⁴⁰ Hyttinen 2016, s. 917. Korkeimman oikeuden ratkaisujen mukaan rikosoikeudellinen oikeusvarmuus edellyttää olosuhdetahallisuuden alarajan vakioimista.

¹⁴¹ Esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeuden 13.3.2023 antaman ratkaisun perusteluissa ei mainita niistä olosuhteista, joissa yrityskaupat solmittiin. Perusteluissa viitataan ainoastaan varsin todennäköisenä pidettävään toimintaan, jolla syyllistytään vuokraohteen anastukseen. Ks. myös Hyttinen 2016 s. 917 ja *Frände* 2010, s. 159.

¹⁴² Tämä on linjattu erityisesti ratkaisussa KKO 2015:66.

laiminlyödessään selonottovelvollisuutensa voi syyllistyä niihin rikoksiin, joista häntä syytetään. *Hyttinen* on kirjoittanut selonottovelvollisuuden ja olosuhdetahallisuuden välisestä problematiikasta todeten, että olosuhdetahallisuuden alarajaa ei voida pitää tuomioistuimia aidosti sitovana oikeusohjeena.¹⁴³ Kansalaisille on yleisesti asetettu laaja rikosoikeudellinen selvilläolovelvollisuus. Tällainen vahva velvollisuus ottaa selvää rikosoikeudellisesti relevanttien olosuhteiden käsilläolosta voisi ajatella koskevan erityisesti yritystoimintaa harjoittavaa vuokralleottajaa.

Vuokralleottajalla täytyy olla pitkälle menevä kyky mieltää tekonsa seuraus tai tiedostaa rikosoikeudellisesti relevanttien deskriptiivisten ja normatiivisten tunnusmerkistötekijöiden eli olosuhteiden käsilläolo. Yhtä lailla teon moitittavuudesta ei ole voinut jäädä epäselvyyttä ja tähän tekijän on täytynyt suhtautua hyväksyttävästi tai vähintään välinpitämättömästi.¹⁴⁴ Teko on moitittava sopimusrikkomuksena jo siviilioikeudellisen sääntelyn perusteella.

Jos vuokralleottajan rikosoikeudellista vastuuta haluttaisiin lisätä, näiden rikosten osalta on mahdollista korostaa vuokralleottajan selonottovelvollisuutta. Tällöin myös olosuhdetahallisuuden alarajaa venytettäisiin alemmas kenties n. 30–40 prosentin todennäköisyyteen. Olosuhdetahallisuuden alaraja on kuitenkin niin vakiintunut korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä varsin todennäköiseen 50 % todennäköisyyteen, että tätä muutosta vuokralleottajan rikosoikeudellisen vastuun lisäämiseksi tuskin tulee tapahtumaan. Tämän lisäksi radikaaleja ja huomattavasti enemmän painavia perusteluja vaativia muutoksia vuokralleottajan rikosoikeudellisen vastuun lisäämiseksi on olemassa.¹⁴⁵ Seuraavassa luvussa tarkastellaan laajemmassa kuvassa, millaisin oikeudellisin keinoin varallisuutta on ylipäättään tarkoitus suojata.

¹⁴³ Hyttinen 2016, s. 933.

¹⁴⁴ *Koponen* on väitöskirjassaan kirjoittanut, että tunnusmerkistöerehdyksen- ja kieltoerehdyksen välinen rajanveto on tarpeettoman jyrkkä, koska erehtymällä rikoksen tunnusmerkistöstä poistaa menettelyn tahallisuuden ja kieltoerehdys ainoastaan ilmeisen anteeksiannettavana poistaa rikosoikeudellisen vastuun. Käsillä olevassa leasingkohteen kavaltamisessa näitä vastuuvapausperusteita ei pitäisi olla, koska sopimusehdot ovat laadittu usein niin selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla. ks. *Koponen* 2004 s. 122. Ks. myös *Frände* 2010, s. 158. Ns. ”hyväksymistahallisuutta”, joka muualla Pohjoismaissa on osana rikoslakia, ei otettu osaksi kotimaista rikoslakia rikoslain yleisten oppien uudistuksessa 2000-luvun alulla. Kyse on siitä, että tekijä on hyväksynyt mahdollisuuden näissä rikoksissa, tämän tahallisuusmuodon ottaminen osaksi rikoslakia olisi ollut hyvä ratkaisu.

¹⁴⁵ *Koponen* 2004, s. 123. Rikosoikeudellisen vastuuta voidaan äärimmäisessä tilanteessa ja teoriassa lisätä lisäämällä rikoslakiin ja petos- ja kavallusrikokseen tunnusmerkistöjä, joissa törkeä tuottamus on riittävä syyksilukevaan tuomioon tai lisäämällä hyväksymistahallisuus osaksi rikoslakia.

5 Rikosoikeuden tarjoaman oikeussuojan tarpeellisuus sopimusrikkomustilanteissa

5.1 Kriminalisointiperiaatteet – oikeushyvien suojelun periaate

Tässä luvussa pyritään kriminalisointiperiaatteiden valossa analysoimaan varallisuutta suojeltavana oikeushyvä. Luvun tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa siitä, millä tavoin varallisuutta on tarkoituksenmukaista suojata yhteiskunnassamme. Tämän analysoinnin avulla tarkoituksena on luoda käsitys siitä, onko rikosoikeudellisen oikeussuojan tarjoamiselle tarvetta. Siviilioikeudellisen sääntelyn avulla on jo mahdollista suojata varallisuusrikoksen uhriksi joutunutta tahoa. Aiemmissa luvuissa on huomattu, että rikosoikeudellisen tahallisuuden osoittaminen on joissain tilanteissa haastavaa. Mikä on rikosoikeuden tarjoama lisäarvo siviilioikeudellisen sääntelyn lisäksi?

Kriminalisointiperiaatteiden avulla pyrimme perustelemaan, miksi jostain tietystä teosta tai laiminlyönnistä seuraa rangaistus. Rikosoikeudellisella rangaistuksella on merkittäviä vaikutuksia yksilön oikeuksiin ja vapauteen, joten perustelujen pitää olla kestäviä ja teon rangaistavuudelle on löydettävä painavat syyt. Yksi tällaisista syistä, joilla teon rangaistavuutta pyritään perustelemaan, on oikeushyvien suojelun periaate.¹⁴⁶

Oikeushyväajattelulla varallisuus on katsottu sellaiseksi oikeushyväksi, jolle on koettu olevan tarvetta rikosoikeuden avulla suojella. Kriminalisointiperiaatteet kulkevat käsi kädessä perusoikeuksien rajoitusedellytysten kanssa. Sakko – tai vankeusrangaistuksella puututaan aina tuomitun omaisuuteen tai vapauteen, jotka ovat perustuslaissa suojattuja oikeuksia.¹⁴⁷

Rikosoikeus heijastaa yhteiskunnan sen hetkistä tahtotilaa ja kriminaalipolitiikka toteutuu aina kulloinkin voimassa olevien poliittisten päättäjien voimasuhteen perusteella.¹⁴⁸

Kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan rikollisuuden torjuntaan liittyvää yhteiskunnallista päätöksentekoa.¹⁴⁹ Kriminalisointeja perustellaan usein kriminaalipolitiikan avulla tai moraalifilosofisilla argumenteilla, jotka voivat jakaa mielipiteitä.¹⁵⁰ Tämä on samalla yksi kriminalisointiperiaatteiden heikkouksista työväliseenä, koska kriminaalipolitiikkaan

¹⁴⁶ Nuutila 1996, s. 79. Erityisesti Lappi-Seppälä on arvioinut oikeushyvien suojelun periaatetta kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta.

¹⁴⁷ Melander 2002, s. 938–939.

¹⁴⁸ Wilenmann 2019, s. 11–12, Ks. myös Schoenfeld 2016, s. 166 ja Paukku 2021 (1) s. 8.

¹⁴⁹ Tolvanen 2001, s. 2.

¹⁵⁰ Melander 2002, s. 939.

sekoittuu useita erilaisia näkökulmia siitä, mitä on pidettävä yhteiskunnassa ongelmallisena ja rikosoikeudellisin keinoin säänneltävänä asiana.¹⁵¹ On pidettävä mielessä, että rikollisuuteen voidaan vaikuttaa muillakin tavoin kuin rikosoikeudella. Esimerkiksi vastuullisella sosiaalipolitiikalla tai verotuksella voi omalta osaltaan olla vaikutusta.¹⁵²

Rikosoikeuden tehtävänä on kuitenkin ensisijaisesti suojata ihmisille kuuluvia perus -ja ihmisoikeuksiin kuuluvia oikeuksia. Koska suojeltavat oikeushyvät tai suojeleobjektit ovat niin perustavia, ei voida välttyä ihmis- ja perusoikeuksien välisiltä ristiriidoilta. *Tolvanen* on luonnehtinut suomalaista kriminaalipolitiikka perusoikeuslähtöiseksi kriminaalipolitiikaksi, jonka avulla ensisijaisesti suojellaan perusoikeuksista johdettavia oikeushyviä.¹⁵³ Samaan hengenvetoon hän on kuitenkin nostanut esille rikosoikeuden käytön viimesijaisuudenperiaatteen. Käytännössä tämä tarkoittaa kriminalisointien hyötyjen ja haittojen perinpohjaista punnintaa.

Jotkut kriminalisoinnit ovat selkeästi välttämättömiä ja ne voidaan perustellusti johtaa perus - ja ihmisoikeuksista.¹⁵⁴ Välttämättömyys toimii kuitenkin myös toiseen suuntaan ja se on sidottu rikosoikeuteen viimesijaisena käyttökeinona. Perus -ja ihmisoikeudet eivät voi toimia yksinomaan käskynä säätää jokin tekemuoto rangaistavaksi, vaan niiden pitää toimia ennemmin keskustelua herättävinä ilmauksina siitä, mikä on milloinkin yhteiskunnassa tärkeä suojeleminen arvo. Tärkeinkään suojeleminen oikeushyvä ei oikeuta rikosoikeuden käyttöä, jos löydettävissä suhteellisuusperiaatteen mukaisesti jokin lievempi keino reagoida tämän oikeushyvän suojelemiseksi.

Rikoslain kokonaisuudistus toteutettiin vaiheittain. Tuoreena esimerkkinä uusista kriminalisoinneista on puolestaan seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksessa.¹⁵⁵ Rikoslain kokonaisuudistuksessa tarpeettomaksi jääneiden säännösten dekriminalisoiminen on kuitenkin ollut vahvasti läsnä ja syyt kriminalisoinnin

¹⁵¹ Tapani 2007, s. 402.

¹⁵² Kiiiski 2008, s. 264. *Raimo Lahti* on luonnehtinut rikosoikeutta toissijaisena yhteiskunnan *ultima ratio* -keinona, jossa yhteiskunnan muiden vaikutuskeinojen käyttökelvopuolisuus on selvitettävä ennen rikosoikeuden hyödyntämistä.

¹⁵³ Pirjatanniemi 2011, s. 155.

¹⁵⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut tällä tavalla ratkaisuisaan *Case of X and Y v. the Netherlands* (27.2.1985) ja ratkaisussa *Case of M.C. v. Bulgaria* (4.12.2003).

¹⁵⁵ Uudistamistarve kirjattiin pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan ja lopulta tämä konkretisoitui uusilla kriminalisoinneilla ja rikoslain 20 luvun uudistamisella. Tämä on hyvä esimerkki kriminaalipolitiikan vaikutuksesta, jossa perus -ja ihmisoikeudet toimivat herätteinä 20 luvun uudistamistarpeelle.

poistamiselle tietyn rikoksen osalta ovat vaihdelleet. Kriminalisoinnin on suojeltava yhteiskunnassa riittävän tärkeänä pidettävää oikeushyvää.¹⁵⁶ Mikäli teko ei täytä tätä kriminalisoinnin edellytystä, se tulee dekriminalisoida rikoslaista.

5.2 Varallisuus suojeltavana oikeushyvä

Edellä on kuvattu, kuinka rikosoikeudella tulee pyrkiä tehokkaasti suojaamaan yhteiskunnassa arvokkaina pidettyjä intressejä, kuten terveyttä ja omaisuutta. Tämän suojausfunktion lisäksi samanaikaisesti pitäisi huomioida, ettei ihmisten toimintavapautta kavennettaisi enempää kuin on tarpeellista.¹⁵⁷ Rikosoikeudella suojeltavien arvojen ja sen tavoitteiden välille syntyy tällä tavoin jännitteinen suhde. Kuten tutkielman alussa todettiin, yksilöille on annettu pitkälle menevä oikeus järjestellä omat varallisuus oikeudelliset suhteensa sopimuksin sopimusvapauden periaatteen nojalla. Rikosoikeusjärjestelmän ja taloudellisten vaihdantasuhteiden välille tulisi löytää kompromissin tavoin tasapainoinen oikeustila.

Aluksi on pohdittava perustavaa laatua olevaa kysymystä omaisuudesta ja varallisuudesta – ovatko nämä edes ylipäättään rikoslailla suojattavia oikeushyviä yhteiskunnassamme? Omaisuutta ovat kaikki asiat, joihin voi olla omistusoikeus ja omaisuus voidaan jakaa kiinteään ja irtaimen omaisuuteen. Varallisuus käsitteenä on laajempi ja se käsittää nämä molemmat – se voi olla sekä kiinteää että irtainta omaisuutta. Varallisuutta voivat olla myös esimerkiksi osakkeet ja säästöt. Johdonmukaisuuden vuoksi tässä osiossa tutkielmaa käytetään varallisuuden käsitettä.

Varallisuus oikeushyvä on katsottu kuuluvan toiseen ryhmään, kun ensimmäiseen ryhmään kuuluu suoraan sellaisia suojeltavia intressejä, jotka liittyvät henkilöön yksilönä.¹⁵⁸ Rikosoikeudella suojattavia arvoja ei voida rajata kuitenkaan koskemaan pelkästään ensimmäiseen ryhmään kuuluvia arvoja kuten yksilön henkilökohtaista koskemattomuutta, vaan tähän suojeltavaan piiriin kuuluvat myös toisen ryhmän varallisuuteen liittyvät intressit. Oikeushyväajattelun mukaan suojeltavia arvoja on monenlaisia ja ne on karkeasti mahdollista jakaa myös eri suhteiden välisiksi. Varallisuutta tulee suojata etenkin niin kahden yksilön välisessä suhteessa, mutta siltä löytyy myös yhteisöllinen ulottuvuus. Tässä tutkielmassa

¹⁵⁶ Paukku 2021 (2), s. 10 ja 24.

¹⁵⁷ Tapani 2002, s. 939.

¹⁵⁸ Boucht – Frände 2019, s. 76.

varallisuuden suojaamista tarkastellaan pelkästään kahden yhteisöllisen talousyksikön välisessä suhteessa.

Tyypillisiä varallisuutta suojaavia kriminalisointeja ovat tutkielmassa käsitellyt rikoslain kavalluksen ja petoksen rikosnimikkeet.¹⁵⁹ Varallisuuden perusoikeudellinen ja kansainvälinen ulottuvuus löytyvät perustuslain 15 §:stä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklasta. Varallisuuden suojaamiselle on mahdollista löytää kestävä perustelut ja painavat syyt. Rikosoikeudellisella tulkinnalla voidaan pyrkiä analysoimaan, millä tavoin varallisuutta on tarkoitettu suojattavaksi. Ensisijaisesti oikeudellisen tulkinnan mukaan pyrimme säännöksen sanamuotoa tutkimalla vastaamaan tähän kysymykseen. Sanamuodon lisäksi huomiota on kiinnitettävä myös säännöksen syntyhistoriaan historiallisen tulkintametodin tapaan.¹⁶⁰

Kavallusta ja petosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 66/1988 vp) tarkoituksena oli muuttaa rikoslaki vastaamaan muuttunutta oikeustajuntaa ja muuttuneiden olosuhteiden edellyttämiä tarpeita. Tässä hallituksen esityksessä tavoitteena oli muun muassa tarjota rikosoikeudellista suojaa sellaisia väärinkäytöksiä vastaan, jotka vahingoittavat, vaarantavat tai häiritsevät omistus- ja hallintaoikeuksia. Samalla uudistuksen tarkoituksena oli talouselämän häiriöttömän toiminnan tukeminen sekä hyödykkeiden vaihdannan edistäminen yksityisten kansalaisten tai yhteisöllisten talousyksikköjen välillä.¹⁶¹ Nämä tavoitteet koettiin tarpeellisiksi saavuttaa, koska tuotanto ja talouselämä olivat kehittyneet, vaihdantasuhteet olivat monimutkaistuneet sekä tekniset uudistukset olivat lisääntyneet.

Keinoina näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ehdotettiin uudistettaviksi keskeiset varallisuusrikoksia koskevat säännökset, jotka sisältyivät silloin voimassa olleen rikoslain 28–33 sekä 36–38 lukuun. Samaan aikaan, kun todettiin nämä uudistamistarpeet, osoitettiin kuitenkin suomalaisen rikosoikeuden vinouma rangaistuskäytännössä. Hallituksen esityksessä tämä vinouma ilmaistiin varallisuuteen kohdistuvien rikosten keskimäärin perusteettoman

¹⁵⁹ Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2015:88 kohdassa 14 ilmaissut, että petoskriminalisoinnilla suojataan ensisijaisesti varallisuutta sekä asianomistajan oikeutta määrätä omaisuudestaan. Ratkaisussa KKO 2014:7 korkein oikeus on luonnehtinut muun muassa, että petossäännöksen tarkoituksena on suojata luottamusta sopimussuhteisiin.

¹⁶⁰ Tapani 2002, s. 941.

¹⁶¹ HE 66/1988 vp, s. 9.

ankarana rankaisemisena erityisesti verrattuina eräisiin henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tuomittuihin rangaistuksiin.¹⁶²

Hallituksen esityksessä todettiin, että varallisuuteen kohdistuvien rikosten vahingollisuus ja vaarallisuus on olennaisesti vähentynyt, koska vain poikkeuksellisesti rikoksen uhri ajautuu rikoksen myötä huomattaviin taloudellisiin vaikeuksiin. Tätä perusteltiin yleisellä elintason nousemisella ja sosiaaliturvan voimakkaalla kehittymisellä, jotka olivat selvästi lieventäneet varallisuusrikosten kielteisiä vaikutuksia. Hallituksen esityksen myötä ei jää epäselvyyttä siitä, että ainakin lainsäätäjät suhtautuu varallisuuteen kohdistuviin rikoksiin aikaisempaa lievemmin.

Voidaan pohtia varallisuusrikoksia koskevien säännösten riittävyyttä nykyaikaisen taloudellisen rikollisuuden torjuntaan. Taloudellisiin suhteisiin liittyviä lainvastaisten tekojen seurauksia on vaikea ennakoida ja näyttää toteen, koska kyse on usein harkituista ja suunnitelluista rikollisista teoista ja oikeustoimien ketjuista. Tutkielmassa kuvatut petos – ja kavallusrikokset ovat tällaisia rikoksia ja ne kohdistuvat vuokralleantajan kokonaisuuteen.

5.3 Oikeussuojakeinojen riittävyys

Voidaan pohtia, riittääkö petos ja kavallusrikoksen tunnusmerkistö täyttämään vuokralleantajan oikeussuojan vuokralleottajan rikkoessa rahoitusleasingsopimusta. Samanaikaisesti voidaan pohtia kriminalisoinnin hyötyjä ja haittoja - onko kriminalisoiminen suhteellisuusperiaatteen mukaista ja onko rikoslain tarjoamalla oikeussuojalle tässä kohtaa edes tarvetta? Tätä pohdintaa varten tutkielmassa on pyritty kuvaamaan teon vahingollisuus vuokralleantajalle suhteessa suojattavaan oikeushyvään eli varallisuuteen.

Varallisuuteen kohdistuvat taloudelliset rikokset rankaisemattomina aiheuttavat huomattavia taloudellisia vahinkoja, heikentävät yritysten kilpailuedellytyksiä ja vahingoittavat yhteiskuntamoraalia.¹⁶³ Yhteiskuntamoraalin ylläpitämisellä on tärkeä rikosoikeuden yleisestävä vaikutus – lainvastaiseen menettelyyn ei haluta alun alkaenkaan ryhtyä, jos tiedossa on, että leasingkohteen kavaltamisesta seuraa rikoslaisissa säädetty rangaistus.

¹⁶² HE 66/1988 vp, s. 17.

¹⁶³ Tapani 2002, s. 939.

Rikoksen uhrilla ja asianomistajan asemassa olevalla rahoitusyhtiöllä on mahdollista hakea oikeusturvaa kahta eri reittiä. Ensimmäinen vaihtoehto on hakea sopimuksen purkautumisesta aiheutuneesta vahingosta vahingonkorvausta ja hoitaa asia siviilioikeudellisena riita-asiana. Toisessa vaihtoehdossa rikosasiana huomioidaan myös tämä, mutta sen lisäksi vuokralleottajalla vaaditaan rangaistusta. Mikäli vuokrakohde löytyy, puhutaan lopullisesta vahingonkorvauksesta, jossa on huomioitu kohteen realisoinnista saatu hinta. Jos kohde on jäänyt kadoksiin eikä sitä ole saatu realisoitua, puhutaan enimmäismääräisestä vahingonkorvauksesta.

Vuokralleantajan oikeus korvaukseen vuokralleottajan aiheuttamasta vahingosta ilmenee vahingonkorvauslaista. Vahingonkorvauslain (VahL 5:1 §:n) mukaan korvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä kärsimyksestä. Usein tilanne on se, että kyse on velkomusasiasta, sillä vuokralleantajalla on saatava vuokralleottaja maksamattomien vuokraerien muodossa. Vahingon määrä ja peruste ovat yleensä riidattomia. Vuokralleantaja pystyy osoittamaan perusteen rahoitusleasingsopimuksella, jonka vuokralleottajan edustaja on allekirjoittanut.¹⁶⁴ Määrä ilmenee puolestaan vuokralleantajan laatimasta vahingonkorvauslaskelmasta. Riita-asiana vuokralleantaja voi siis hyvällä todennäköisyydellä saada käräjäoikeuden tuomion, joka toimii samalla täytäntöönpanoperusteena. Taloudellinen vahinko tulee tällöin korvatuksi, mutta vuokralleottaja jää ilman rangaistusta. Tilanne voi olla myös se, että vuokralleottaja on ajautunut konkurssiin eikä rahallistakaan korvausta ole tiedossa vuokralleantajalle muuten kuin osittain mahdollisen jako-osuuden muodossa.

Vuokralleottajan sopimusrikkomuksen jälkeen on monia mahdollisia lopputulemia. Asiassa on saatettu ehtiä tekemään tutkintapyyntö poliisille ja tätä ennen kohdetta on yritetty asianmukaisesti noutaa poishakijan toimesta. Poliisin puuttuminen tässä vaiheessa saattaa havahduttaa vuokralleottajan asian vakavuuteen. Tämän jälkeen vuokralleottaja voi jopa maksaa vuokrakohteen rästit ja palauttaa sen rahoitusyhtiölle. Tällöin ollaan tilanteessa, jossa on edelleen rangaistusvaatimus vuokralleottajaa kohtaan, mutta ei enää rahallista korvausvaatimusta. Yleensä tässä vaiheessa kavalluksen ja petoksen rikosnimike muuttuu ja poliisi tutkii asiaa enää luvattomana käyttönä, joka on asianomistajarikos. Mikäli tässä

¹⁶⁴ Asian riidattomuus käytännössä tarkoittaa, että vuokralleantajalla on mahdollisuus laittaa summaarinen haastehakemus vireille käräjäoikeuteen, joka on kustannuksiltaan huomattavasti edullisempi kuin laaja haastehakemus.

vaiheessa rahoitusyhtiö päättää luopua myös rangaistusvaatimuksesta, poliisi päättää tutkinnan. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa tällaista mahdollisuutta ei ole.

Poliisin käynnistämä esitutkinta on joka tapauksessa tärkeä oikeusturvakeino vuokralleantajalle. Muita vaihtoehtoisia kulkureittejä ovat poliisin tutkinnan päätös, tutkinnan keskeyttäminen, joista seuraa se, ettei ole muuta vaihtoehtoa enää kuin hakea korvausta siviilioikeudellista reittiä. Toisaalta mahdollista on myös asian eteneminen syyteharkintaan, syytteen nostaminen ja rikostuomion saaminen käräjäoikeudelta.

Suhtautuminen varallisuuteen suojeltavana oikeushyväenä on muuttunut. Tutkielman rikosten osalta tulee pohdittavaksi, kuinka vahingollista teko on vuokralleantajalle, joka on rahoitusyhtiö. Tämä vahingollisuus tulee suhteuttaa käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Voidaan todeta, että yksittäinen rikollinen teko eli rahoitusleasingkohteen kavaltaminen ei ajauduta rahoitusyhtiötä maksukyvyttömäksi tai edes maksuvaikkeuksiin. Näihin rikoksiin täytyy pystyä tästä huolimatta reagoimaan riittävällä tavalla ja tavoitettavissa olevilla oikeussuojakeinoilla.

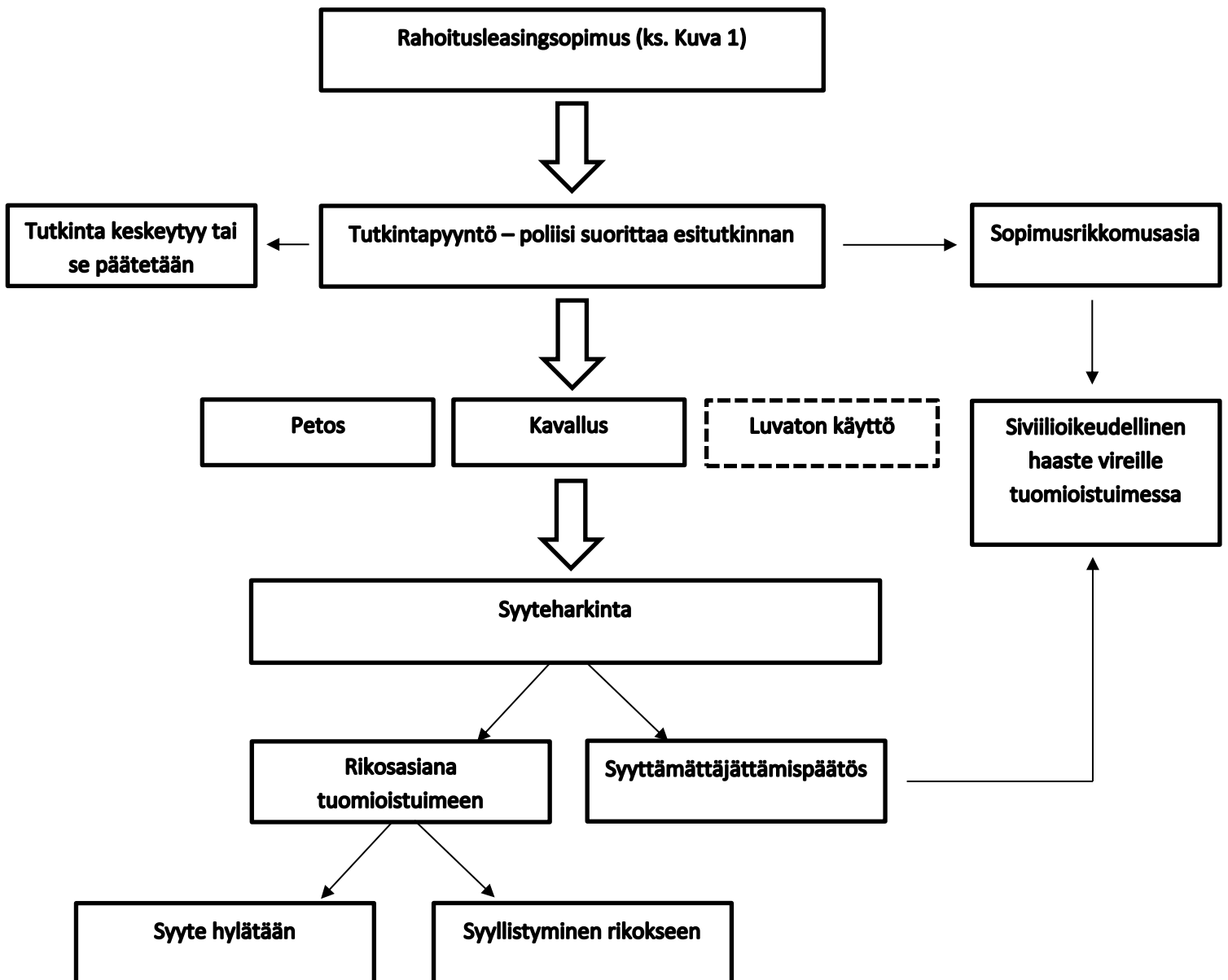
Tällaisissa elinkeinorikoksissa, joita tapahtuu toistuvasti, kokonaisvahingot voivat olla huomattavan suuria ja nämä vahingot voivat ulottua laajemmin yhteiskuntaamme. Syinä ovat ensinnäkin yritystoiminnan kannattavuus ja nykyisen luottoyhteiskuntamme uskottavuuden säilyttäminen. Rikosoikeudelliselle suojalle on todettu olevan tarvetta siitä huolimatta, että myös siviilioikeudelliset säännökset antavat oikeussuojaa petosrikosten uhreille.¹⁶⁵

¹⁶⁵ HE 66/1988, s. 128.

6 Yhteenveto

Rahoitusleasingisopimusten vuokralleottajan toimesta tapahtuvat rikkomistilanteet muodostavat liiketoiminnan alalla oikeudellisesti kiperiä tilanteita. Tutkielmassa tarkasteltua siviilioikeudellisen riita-asian ja rikosasian välistä rajanvetoa ja harkintaa joutuvat tekemään eri viranomaiset omalta osaltaan rikosprosessin aikana. Alla hahmoteltu kaavio kuvaa rahoitusleasingisopimuksen vuokralleottajan rikkomukseen perustuvan asian mahdollisia kulkureittejä rikosprosessioikeudellisesti.

Kuva 3

Oikeudellisesti kiperäksi rajanvedon tekee vuokralleottajan toiminnan tahallisuuden arvioiminen. Rikoksen tunnusmerkistön edellyttämän tahallisuuden arvioiminen muodostaa rikosten osalta haasteita asiaa ratkaisevalle tuomioistuimelle. Asiaa ratkaisevan tuomioistuimen tulee pystyä rakentamaan vuokralleottajan subjektiivinen käsitys tapauskohtaisesti jutun tosiseikkojen varaan. Kavalluksen kohdalla tahallisuuden arvioiminen on yksinkertaisempaa kuin petoksen. Petos pitää sisällään tunnusmerkistöjä, joita tulee tarkastella keskenään hieman eri kriteerein. Kavalluksen kohdalla ratkaisevassa asemassa on vuokralleottaja käsitys sopimusehdoista ja tietoisuus omaisuuden omistusoikeuden kuulumisesta vuokralleottajalle. Tästä syystä kavalluksen tahallisuuden arvioiminen muistuttaa läheisesti olosuhdetahallisuutta.

Varallisuusosoikeudellisten sääntöjen ja osapuolten välisen vuokrasopimuksen sisällön avulla pystytään luomaan melko vahva käsitys siitä, mistä seikoista vuokralleottajan olisi tehdyn sopimuksen perusteella pitänyt olla selvillä. Sopimus on luonut vuokralleottajalle tietyt toimimisvelvoitteet sekä kieltänyt tietyt toimimistavat. Osapuolten välinen sopimus asettaa tällä tavoin oikeudellisen liikkumavaran, jonka sisällä vuokralleottajan on mahdollista sopimusehtojen ja rikoslain sallimissa puitteissa toimia. Voidaan kysyä, missä määrin vuokralleottajan tulee olla tietoinen sopimusehtojen sisällöstä. Yritystoiminnan harjoittajalle tämä selonottovelvollisuus on perusteltua asettaa melko pitkälle

Analysoidut syyttämättäjättämispäätökset ovat konkretisoineet mitkä tunnusmerkit kääntävät vuokralleottajan toiminnan rikolliseksi. Kavallusrikoksen tunnusmerkistön täyttymisen puolesta näyttönä toimii vuokralleottajan lyhytaikainen vuokraerien maksaminen, jonka jälkeen kohteen kadoksiin jääminen esimerkiksi yrityskaupan yhteydessä tai sopimusehtojen vastaisesti ulkomaille viedessä. Yrityskaupan luonne ja olosuhteet voivat osoittaa, milloin vuokralleottaja on pyrkinyt hankkimaan taloudellista hyötyä. Toisaalta taas tapahtuneen kaupan salaaminen ja ostajan tuntemattomaksi jääminen puhuvat rikollisen toiminnan puolesta.

Petosrikoksen osalta rikolliseen toimintaan viittaa alusta saakka maksamattomat vuokraerät, joiden jälkeen vuokratilanne on välittömästi jäänyt kadoksiin. Toiminta viittaa petosrikoksen tunnusmerkistön mukaiseen erehdyttämistoimeen, jossa vuokralleottajan maksuhaluttomuutta ja/tai -kyvyttömyyttä on käytetty vuokralleottajan erehdyttämiseksi. Vuokralleottajan tarkoituksena on ollut vuokralleottajan erehdyttäminen. Tämän erehdyksen myötä on solmittu rahoitusleasingisopimus eikä vuokralleottajalla ole ollut tällöin konkreettista epäilyä vuokralleottajan maksukyvyistä tai -halusta. Petosrikosten kohdalla tulisi kiinnittää enemmän

huomiota vuokralleottajan maksukyvyttömyyden tarkasteluun esitutkintaviranomaisissa. Tämä tarkastelu saisi lähentyä velallisten epärehellisyysrikosten kohdalla tapahtuvaa tarkastelua, joissa maksukyvyttömyys muodostaa selkeän tunnusmerkin rikollisesta toiminnasta.

Rikoksen uhrilla ja asianomistajan asemassa olevalla rahoitusyhtiöllä on myös omat keinonsa minimoida sille aiheutuvat haitallisen vaikutukset. Rahoitusyhtiö pystyy varautumaan sopimusrikkomusten varalta omalla huolellisella toiminnallaan, joka on mahdollisimman selkeää, johdonmukaista ja myöhemmässä vaiheessa helposti todistettavissa olevaa. Yhtä lailla selonottovelvollisuus koskee rahoitusyhtiötä sopimuksia solmittaessa. Rahoitusyhtiöllä täytyy olla kyky varmistua vuokralleottajan aidosta maksukyvyystä ja -halusta. Lisäksi rahoitusyhtiö sopimusehtojen laatijana vastaa sopimusehtojen selkeydestä ja ymmärrettävyydestä. Sopimusrikkomuksista reklamoimisen, sopimuksen purkamisen ja vuokraohteen poishakuryitysten tulee tapahtua tavoilla, joiden jälkeen vuokralleottajalle ei ole voinut jäädä epäselvyyttä omasta rikosoikeudellisesta menettelystä. Kaikki tämä osaltaan vaikuttaa vuokralleottajan rikosoikeudellisen vastuun osoittamiseen, mikä helpottaa rajanvetoa sopimus – ja rikosasian välillä.

